

Pomorze
Zachodnie
Strategia 2030

Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027

Roboczy opis celów szczegółowych
wersja z sierpnia 2021 r.

Spis treści

Strategia programu:.....	6
I. Priorytet 1 – Przedsiębiorcze Pomorze Zachodnie.....	14
Cel szczegółowy (i) - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	14
Cel szczegółowy (ii) - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych.....	18
Cel szczegółowy (iii) - Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne.....	21
Cel szczegółowy (iv) - Rozwijanie umiejętności na rzecz inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	25
II. Priorytet 2 – Zielone Pomorze Zachodnie	28
Cel szczegółowy (i) - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	28
Cel szczegółowy (ii) - wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju.....	33
Cel szczegółowy (iv) - Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego.....	36
Cel szczegółowy (v) - Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej.....	40
Cel szczegółowy (vi) - Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	43
Cel szczegółowy (vii) - Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia.....	47
III. Priorytet 3 – Mobilne Pomorze Zachodnie	50
Cel szczegółowy (viii) - wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej.....	50
IV. Priorytet 4 – Połączone Pomorze Zachodnie.....	53
Cel szczegółowy (ii) - rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej.....	53
V. Priorytet 5 – Przyjazne mieszkańcom Pomorze Zachodnie	56
Cel szczegółowy (ii) - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online.....	56
Cel szczegółowy (iii) - wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	60

Cel szczegółowy (v) - zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej.....	63
Cel szczegółowy (vi) - wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.....	65
VI. Priorytet 6 – Aktywne Pomorze Zachodnie.....	69
Cel szczegółowy (a) - poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej.....	69
Cel szczegółowy (b) - modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy	73
Cel szczegółowy (d) - wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia.....	75
Cel szczegółowy (f) - wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	80
Cel szczegółowy (g) - wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	86
Cel szczegółowy (h) - Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	89
Cel szczegółowy (i) - Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów	93
Cel szczegółowy (k) - zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które promują dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym promowanie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.....	95
VII. Priorytet 7 - Uspołecznione Pomorze Zachodnie	103
Cel szczegółowy (i) - wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.	103
VIII. Priorytet 8 – Pomoc techniczna (EFRR).....	108

IX. Priorytet 9 – Pomoc techniczna (EFS).....	108
Tabela 11 Podział środków [EUR]	110

Wykaz skrótów

Użyte w niniejszym dokumencie skróty oznaczają:

AOS	Ambulatoryjna Opieka Specjalistyczna,
B+R	Badania i Rozwój,
BUR	Baza Usług Rozwojowych,
CP	Cel Polityki,
CS	Cel Szczegółowy,
DSM	Instrumenty Zarządzania Popytem (ang. <i>Demand Side Management</i>),
EP	Energia pierwotna,
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
EFS	Europejski Fundusz Społeczny,
ESCO	Przedsiębiorstwo Usług Energetycznych (ang. <i>Energy Service Company</i>),
GOZ	Gospodarka Obiegu Zamkniętego,
GUS	Główny Urząd Statystyczny,
IOB	Instytucje Otoczenia Biznesu,
ITS	Inteligentny System Transportowy (ang. <i>Intelligent Transportation System</i>),
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego,
KE	Komisja Europejska,
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego,
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej,
MŚP	Małe Średnie Przedsiębiorstwa,
NGO	Organizacja Pozarządowa (ang. <i>non governmental organization</i>),
OKE	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna,
OZE	Odnawialne Źródła Energii,
OzN	Osoba z Niepełnosprawnością,
PCP	Zamówienia Przedkomercyjne (ang. <i>Pre-commercial Procurement</i>),
POZ	Podstawowa Opieka Zdrowotna,
P&R	Parkuj i jedź (ang. <i>Park&Ride</i>),
PSF	Podmiotowy System Finansowania,
PSZ	Publiczne Służby Zatrudnienia,
PSZOK	Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów,
PUP	Powiatowy Urząd Pracy,
RPZ	Regionalny Program Zdrowotny,
SRWZ	Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030,

SSW	Specjalna Strefa Włączenia,
TBS	Towarzystwo Budownictwa Społecznego,
UE	Unia Europejska,
UOIG	Usługi świadczone w ogólnym interesie gospodarczym,
WPGO	Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami,
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy.

Strategia programu:

W strukturze gospodarczej regionu Pomorza Zachodniego dominują mikro i małe przedsiębiorstwa. Pod tym względem, województwo zajmuje czołowe miejsce w Polsce. Stanowi to wyzwanie w uzyskiwaniu pożądanego poziomu nakładów na innowacyjność, B+R i zwiększaniu zdolności inwestycyjnej. Nie sprzyja to też formowaniu produktywnych powiązań gospodarczych i sieciowaniu firm, a w konsekwencji ogranicza podnoszenie konkurencyjności systemu gospodarczego regionu. W odniesieniu do średnich i dużych firm w regionie utrzymuje się ich stały deficyt. Region posiada jednak znaczący potencjał innowacyjny, co można dostrzec na przykład w stosunkowo dużej liczbie zgłaszanych wynalazków (na 1 mln ludności). W roku 2018 w Zachodniopomorskiem 9,3% przedsiębiorstw z sektora usług oraz 8,9% przedsiębiorstw przemysłowych poniosło nakłady na działalność innowacyjną (co stanowiło odpowiednio 59,36 mln zł i 546,21 mln zł). Niestety, niska skłonność przedsiębiorców do finansowania środkami własnymi procesu wdrażania innowacji jest istotnym czynnikiem hamującym ich rozwój. Obserwuje się niski poziom transferu wiedzy i technologii do gospodarki, zbyt małą świadomość wpływu działań B+R na innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw oraz brak adekwatnej oferty komercyjnej instytucji B+R, w tym uczelni. Województwo zachodniopomorskie ma jeden z najniższych w Polsce wskaźników nakładów wewnętrznych na działalność B+R w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Współpraca biznesu z sektorem B+R w regionie nie ma dla większości przedsiębiorców charakteru strategicznego, zorientowanego na długofalowy rozwój innowacji. Przedsiębiorstwa najczęściej korzystają ze sprawdzonych w innych krajach lub regionach Polski rozwiązań - zakupu maszyn i urządzeń oraz gotowych technologii. Ograniczony zakres współpracy pomiędzy jednostkami B+R, a przedsiębiorstwami jest niezwykle wyraźny w procesie tworzenia innowacji. O ile rośnie świadomość roli innowacji jako istotnego czynnika zapewniającego utrzymanie pozycji konkurencyjnej, to w dalszym ciągu przedsiębiorstwa w dużym stopniu traktują działalność innowacyjną, jako dorywczą, nie zaś w ujęciu ciągłym - jako proces wpisany trwale w funkcjonowanie firmy. Pomimo szerokiego wachlarza instrumentów wsparcia rozwoju gospodarki, w ostatnich latach innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych z Pomorza Zachodniego nadal kształtowała się poniżej średniego poziomu w Polsce i znacznie poniżej średniej w odniesieniu do innowacji w usługach. W ostatnich latach w regionie podjęto szereg inicjatyw w obszarze wsparcia rozwoju innowacji. Uczelnie pozyskały środki na unowocześnienie infrastruktury badawczej i zainicjowały działania zmierzające ku zacieśnieniu współpracy z przedsiębiorstwami i dostosowywaniu swojej oferty badawczej do potrzeb rynku. Z drugiej strony instytucje otoczenia biznesu, jednostki samorządu terytorialnego, a także uczelnie wykazują umiarkowaną aktywność w zakresie rozbudowy zaplecza inkubacyjnego dla młodych firm oraz parków technologicznych. Powstające zasoby innowacyjne charakteryzują się nierównomiernym rozkładem, a skupienie prac B+R głównie w dwóch ośrodkach regionu (Szczecinie i Koszalinie) utrudnia możliwości innowacyjne firm działających na pozostałym obszarze województwa. Dlatego konieczne jest by rozwijać w centralnej części regionu lokalną infrastrukturę kooperacyjną. Tego typu wsparcie ma na celu nadawanie nowych funkcji gospodarczych obszarom przemysłowym, powojskowym, pokolejowym, popegerowskim poprzez tworzenie centrów biznesowych, dzielonych powierzchni magazynowych/wytwórczych, czy usługowych.

W oparciu o kluczowe obszary gospodarcze, rozwijany jest proces przedsiębiorczego odkrywania polegający na identyfikacji oraz wzmacnianiu i wspieraniu inteligentnych specjalizacji w regionie, ale

równocześnie poszukiwaniu nisz mających szansę rozwojowe. Zidentyfikowane obszary stanowią podstawę do budowania wokół nich specjalizacji przynoszących wymierne korzyści dla rozwoju województwa. Szeroko rozumiana gospodarka przyszłości wymusza na zachodniopomorskich przedsiębiorstwach poszukiwanie nowych strategii biznesowych i ukierunkowanie ekspansji na nowe rynki. Sprzyja temu położenie regionu warunkujące współpracę przedsiębiorstw z silnymi europejskimi partnerami gospodarczymi. Sektory związane z niebieską i zieloną gospodarką są dla województwa niezmiennie ważne. Dlatego samorząd Pomorza Zachodniego podejmuje działania na rzecz wspierania i rozwoju przedmiotowych obszarów przy wykorzystaniu lokalnej specyfiki przyrodniczej i społeczno-gospodarczej, zwłaszcza na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia. Częściowa koncentracja na tradycyjnych potencjałach pozwoli osiągnąć efekt skali, a także rozwijać potencjał gospodarczy tej części regionu przy optymalnym wykorzystaniu niezbędnych surowców oraz infrastruktury. Proces ten będzie wymagał inicjowania nowych form współpracy, koncentracji kapitałowej, zwiększenia powiązań kooperacyjnych, stworzenia silnych organizacji klastrowych, rozwoju technologicznego, a także podnoszenia jakości kapitału ludzkiego. Konieczne jest także przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich. Poprawy i rozbudowy wymaga również stan usług cyfrowych w administracji, medycynie i kulturze.

Sytuacja na zachodniopomorskim rynku pracy przed kryzysem wywołanym pandemią COVID-19 była dobra. Stopa bezrobocia od lat ulegała zmniejszeniu. W lutym 2021 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie zachodniopomorskim wyniosła 8,8% i była o 1,6 p.p. większa niż przed rokiem. Wzrost bezrobocia w skali roku odnotowano we wszystkich regionach, największy w woj. zachodniopomorskim właśnie o 1,6 p. p. co spowodowało, że województwo zalicza się do województw o największym odsetku osób bezrobotnych. Na koniec lutego 2021 r. w rejestrach PUP znajdowało się 55 030 osób bezrobotnych tj. o 10 231 osób (22,8%) więcej niż w analogicznym miesiącu 2020 r. W strukturze bezrobotnych większość stanowiły kobiety- 54,4%, osoby od 25 do 34 roku życia- 25,9%, osoby posiadające staż pracy od roku do 5 lat- 25,9%, oraz pozostające poza zatrudnieniem powyżej 24 miesięcy- 21,8%. Co trzecia osoba bezrobotna posiada wykształcenie gimnazjalne lub niższe. Ze względu na negatywne zmiany demograficzne (spadek liczby osób w wieku produkcyjnym przy jednoczesnym wzroście osób w wieku poprodukcyjnym) pojawia się luka na rynku pracy. Przy obecnym dość wyraźnym wzroście gospodarczym zapotrzebowanie na większą liczbę pracowników wzrasta. Pojawiające się problemy demograficzne czy zmiany gospodarcze powodują, że Publiczne Służby Zatrudnienia wymagają modernizacji i dostosowania do aktualnych wymogów rynku pracy. Rynek pracy ulega przemianom w bardzo szybkim tempie o czym świadczy - rozwój cyfryzacji, rozkwit technologii czy szybki przepływ informacji. Przedsiębiorca, który dąży do rozwoju firmy musi inwestować w rozwój zarówno technologiczny jak i w rozwój kompetencji pracownika tak, aby pozostać konkurencyjnym. Wg badań PWC Saratoga Human Capital Benchmarking z 2015 r., każda złotówka zainwestowana w rozwój pracownika przynosi 160% zysk dla firmy. Współczynnik aktywności zawodowej w 2018 r. dla mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wyniósł 54,8%. Najwyższy był w grupie osób w wieku 35–44 lata (84,6%). Najniższą aktywnością zawodową charakteryzowały się osoby w wieku 55 lat i więcej. Ma to duże znaczenie dla opieki zdrowotnej, ponieważ po 55 roku życia wzrasta liczba zachorowań i związana z tym liczba interwencji medycznych oraz potrzeb w zakresie zapewnienia wieloprofilowej opieki zdrowotnej.

W województwie zachodniopomorskim, jak i w całym kraju duże znaczenie w obszarze zdrowia mają dane dotyczące starzenia się społeczeństwa, związane z wydłużającą się długością życia i niską dzietnością.

Ludność zamieszkująca województwo zachodniopomorskie liczy 1 688 047 osoby (2020 r.) W okresie ostatniej dekady doszło do znaczących zmian w liczebności ludności w poszczególnych grupach ekonomicznych. Zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym z 18,5% (2010 r.) do 17,2% (2020 r.) i w wieku produkcyjnym odpowiednio z 65,8% do 59,5%, przy jednoczesnym zwiększeniu ludności w wieku poprodukcyjnym z 15,7% do 23,2%. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem ulega systematycznemu zwiększeniu. Na 1 osobę w wieku produkcyjnym przypadają 3 osoby w wieku poprodukcyjnym. Jednocześnie, co 25 mieszkańców Pomorza Zachodniego w wieku poprodukcyjnym jest beneficjentem pomocy społecznej. Starzenie się społeczeństwa będzie w konsekwencji miało wpływ na wzrost zachorowań na choroby przewlekłe, co spowoduje wzrost liczby osób zależnych, zwiększy zapotrzebowanie na wieloprofilową opiekę zdrowotną i wzrost liczby interwencji medycznych. Województwo zachodniopomorskie cechuje się największym udziałem osób starszych w ogólnej liczbie udzielonych porad specjalistycznych oraz porad stomatologicznych. W województwie zachodniopomorskim obserwuje się wydłużanie przeciętnego dalszego trwania życia, przy czym nadal utrzymuje się duża różnica między przeciętnym dalszym trwaniem życia mężczyzn i kobiet. Kobiety żyją średnio 81,2 lat (w kraju 81,7), natomiast mężczyźni 73,6 lat (w kraju 73,8). Zmiany demograficzne zachodzące w województwie wymagają dostosowania infrastruktury społecznej do zmieniających się potrzeb w tej dziedzinie, zwłaszcza w obszarze opieki zdrowotnej długoterminowej stacjonarnej i domowej oraz rehabilitacji leczniczej. Wyposażenie placówek ochrony zdrowia w sposób niewystarczający odpowiada zdiagnozowanym przyczynom częstej zachorowalności i umieralności. Niezbędne jest podjęcie działań zmierzających do przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca na potrzeby opieki długoterminowej, rehabilitacji leczniczej, psychiatrii i geriatricznej. W 2018 r. w województwie funkcjonowały 43 szpitale, w tym 29 szpitali funkcjonujących w Sieci Szpitali w 31 lokalizacjach, 22 zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze/opiekuńczo-lecznicze i 5 hospicjów stacjonarnych¹. W ramach opieki zdrowotnej finansowanej przez Narodowy Fundusz Zdrowia w 2019 r. funkcjonowało 446 świadczeniodawców podstawowej opieki zdrowotnej, 237 świadczeniodawców ambulatoryjnej opieki specjalistycznej². W 2019r. na terenie województwa w szpitalach ogólnych było 6876 łóżek ze wskaźnikiem 40,5 łóżek na 10 tys. mieszkańców, niższym od wskaźnika krajowego (43,46). Przeciętne wykorzystanie łóżek szpitalnych w 2018 r. w województwie wynosiło 245,8 dni. W szpitalach ogólnych leczonych było 336 794 pacjentów, z przeciętnym czasem pobytu 5,4 dni, dłuższym od wskaźnika krajowego (5,3).³ W stanach nagłego zagrożenia zdrowotnego pomoc medyczną świadczyło 89 zespołów ratownictwa medycznego (w tym 7 sezonowych), 2 lotnicze zespoły ratownictwa medycznego oraz 10 szpitalnych oddziałów ratunkowych⁴. Zgodnie z danymi GUS w latach 2016-2017 największy wzrost zgonów nastąpił z przyczyn chorób: układu krążenia, naczyń mózgowych i miażdżycy, układu oddechowego. Województwo Zachodniopomorskie należy do województw o największej umieralności na nowotwory złośliwe- 58% kobiet i 77% mężczyzn którzy zachorowali na nowotwór zmarło. Według prognoz długoterminowych zapadalność na choroby rejestrowane będzie miała tendencję wzrostową, a zatem przedsięwzięcia w zakresie aktywnego starzenia się społeczeństwa, promowania zdrowego stylu życia oraz profilaktyki zdrowotnej stają się priorytetem mającym na celu wydłużenie aktywności zawodowej.

¹ Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego, Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2019 r.

² Narodowy Fundusz Zdrowia, <https://aplikacje.nfz.gov.pl/umowy/Search.aspx?OW=16> [dostęp 03.10.2019 r.]

³ Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego, Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2019 r.

⁴ Plan działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2019

Z powodu ubóstwa pomoc społeczną przyznano w 2018 r. 24 528 osobom. Świadczenie pieniężne z pomocy społecznej otrzymało 80% rodzin województwa zachodniopomorskiego. Głównym powodem przyznawania świadczeń z systemu pomocy społecznej – obok ubóstwa - jest bezrobocie. Wg danych GUS w 2018 r. w województwie zachodniopomorskim ogólna liczba ludności w wieku 15 lat i więcej wyniosła 1 342 tys. przy czym liczba aktywnych zawodowo wyniosła 735 000 osób, a biernych zawodowo 607 tys. osób. Wśród osób wykluczonych dużą grupę stanowią osoby niepełnosprawne. Jak wynika z danych GUS, w Polsce pod koniec 2018 r. pracujące osoby z niepełnosprawnością stanowiły 3,6% ogólnej liczby pracujących. różnice między aktywnością zawodową osób sprawnych i z niepełnosprawnością są znaczące. W roku 2017 współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych w wieku produkcyjnym wynosił 79,8%, wskaźnik zatrudnienia 75,9% a stopa bezrobocia 4,9%. Różnica między wskaźnikiem zatrudnienia osób sprawnych a osobami z niepełnosprawnością - OzN w wieku produkcyjnym wynosiła 49,6% a między stopą bezrobocia tych dwóch grup 4,4 pkt %.

W zakresie edukacji w roku 2020 - 364 963 mieszkańców województwa zachodniopomorskiego znajdowało się w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) (w tym 186 708 kobiet oraz 178 255 mężczyzn). Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku 17,6% ludności posiada wykształcenie wyższe, 2,7% wykształcenie policealne, 13,3% średnie ogólnokształcące, a 17,3% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 21,9% mieszkańców zachodniopomorskiego, gimnazjalnym 5,2%, natomiast 20,3% podstawowym ukończonym. 1,8% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Według danych GUS na przestrzeni lat 2016-2018 liczba przedszkoli w regionie systematycznie rośnie lecz nadal nie jest wystarczająca i wynosi 410 (dane z roku 2018). Liczba przedszkoli specjalnych na terenie województwa zachodniopomorskiego w latach 2016-2018 wynosiła odpowiednio: 14, 15 i 16, zatem zauważyć można nie tylko ograniczoną liczbę tego typu przedszkoli, ale też bardzo nieznaczny wzrost ich liczby. Liczba miejsc w przedszkolach specjalnych znajdujących się na obszarze województwa zachodniopomorskiego ulega systematycznemu wzrostowi – od 347 miejsc w 2016 roku, przez 375 miejsc w 2017 roku do 450 miejsc w roku 2018. Naukę w szkole podstawowej od roku szkolnego 2018/2019 kończy przystąpienie do egzaminu ósmoklasisty. Egzamin ósmoklasisty jest egzaminem obowiązkowym, co oznacza, że każdy uczeń musi do niego przystąpić, aby ukończyć szkołę. Dlatego należy podejmować działania mające na celu zwiększenie powiązania systemu edukacji z potrzebami rynku pracy. Do egzaminu ósmoklasisty w województwie zachodniopomorskim w roku szkolnym 2018/2019 przystąpiło 15 834 uczniów VIII klasy szkoły podstawowej. Jak wynika z danych opracowanych przez OKE w Poznaniu na egzaminie ósmoklasisty z języka polskiego uczniowie z regionu zdobyli 59 proc. punktów, o 4 proc. mniej niż w kraju. Z matematyki 40 proc. przy średniej ogólnopolskiej o 5 proc. wyższej. Lepiej poszły uczniom języki obce. Z angielskiego i niemieckiego osiągnęli wynik tylko nieznacznie gorszy niż średnia krajowa. Z danych KO wynika, że wyniki matur w regionie nieznacznie się poprawiły i wynosiły 77% ale nadal odstają od średniej z całego kraju, która wynosi 80,5%. Widoczny jest wzrost bezrobocia wśród młodych ludzi. Wg danych z raportu „Rocznik statystyczny województwa zachodniopomorskiego 2019, IX Edukacja i wychowanie” w roku szkolnym 2015/2016 funkcjonowały 302 szkoły prowadzące kształcenie zawodowe (bez szkół specjalnych), zaś w roku szkolnym 2018/2019 funkcjonowało 276 tych szkół (bez szkół specjalnych). Analiza danych pokazuje, że na przestrzeni ostatnich lat liczba szkół prowadzących edukację zawodową zmniejszyła się (spadek o 8,61%). Wg informacji wskazanych w „Monitorze edukacji i kształcenia 2019”, jeden z kluczowych wskaźników w dziedzinie kształcenia i szkolenia – udział dorosłych w wieku 25-64 lat w kształceniu

ustawicznym, wyniósł w Polsce w 2018 roku 5,7%. Liczbę tę zestawiono ze wskaźnikiem procentowym oszacowanym w roku 2009, który wynosił 4,7%. Przez dekadę liczba osób biorących udział w kształceniu ustawicznym w Polsce zwiększyła się o 1 punkt procentowy, a zatem jest to nieznaczny wzrost. Dla porównania, średnia dla Unii Europejskiej wyniosła w 2009 roku 9,5%, aby do 2018 roku wzrosnąć do wartości 11,1%. Faktem jest zatem utrzymywanie się nadal na niskim poziomie odsetka osób uczestniczących w kształceniu dorosłych – mimo niewielkiej tendencji wzrostowej. W zakresie uzyskiwania kwalifikacji na poziomie ponadgimnazjalnym przez osoby dorosłe, jedynie 7,6% Polaków takich kwalifikacji nie uzyskało. W porównaniu do średniej w UE, która wyniosła prawie 22%, jest to zadowalający wynik. Jeśli chodzi natomiast o osoby dorosłe o statusie osoby zatrudnionej, posiadające niskie kwalifikacje, to ich odsetek wynosił już 43,1% i zbliżony jest do średniej w UE, która wynosi prawie 57%. Wskazuje to jednoznacznie na zasadność podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez Polaków oraz podkreśla fakt, że edukacja tak naprawdę nie ma wyznaczonego horyzontu końcowego, a jej permanentny charakter wpływa bezpośrednio na całokształt życia zawodowego.

W województwie zachodniopomorskim liczba cudzoziemców posiadających ważne dokumenty uprawniające do pobytu w Polsce wydane przez Wojewodę Zachodniopomorskiego w 2018 wyniosła 20 252. W porównaniu z danymi z roku 2016 liczba ta zwiększyła się o 31,26%. Według danych z analizy „Powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcom na podstawie oświadczenia pracodawcy w województwie zachodniopomorskim w 2017 roku”, na obszarze województwa zachodniopomorskiego pracodawcy lub podmioty zamierzające powierzyć wykonywanie krótkoterminowej pracy cudzoziemcowi złożyli łącznie 70 478 niezbędnych oświadczeń wobec 55 604 rok wcześniej. Liczba złożonych oświadczeń jest zróżnicowana terytorialnie. Wg danych dostępnych za rok 2018, Romowie (jako społeczność marginalizowana) w województwie zachodniopomorskim stanowią ok. 1000 osób. Skupieni są w niewielkich grupach na terenie 20 miast i gmin regionu: Koszalina, Myśliborza, Pyrzyce, Sławna, Szczecinka, Świdwina, Świnoujście, Trzebiatowa, Szczecina i Białogardu.

W perspektywie roku 2030 na Pomorzu Zachodnim narastać będzie koncentracja potencjałów i związane z nią powiększające się zróżnicowanie potrzeb energetycznych. Skutkiem będzie potrzeba kreowania lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw angażujących wielu interesariuszy. Jednocześnie utrzymywać się będzie, a nawet narastać, potrzeba równoważenia potencjałów rozwojowych i niwelowania narastających dysproporcji w rozwoju gospodarczym regionu, a w konsekwencji stopnia rozwoju w zakresie energetyki. Samorząd województwa będzie pełnił rolę moderatora, a w niektórych przypadkach koordynatora takich inicjatyw. Przewiduje się dalszy wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną, zwłaszcza w okresie letnim, co wynikać będzie głównie z systematycznego wzrostu zapotrzebowania związanego z usługami chłodniczymi i klimatyzacją. Prognozy różnią się skalą i tempem wzrostu, ale można przyjąć, że pomimo znacznego przewidywanego postępu w zakresie efektywności energetycznej zapotrzebowanie na energię będzie rosło. Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego konsekwentnie dąży do osiągnięcia w 2050 r. zerowego poziomu emisji gazów cieplarnianych netto. Realizacja tego celu ma nie tylko pomóc przyczynić się do osiągnięcia wspólnotowych celów klimatycznych. Skala działań termomodernizacyjnych w województwie zachodniopomorskim jest duża. Średnia wartość wskaźnika EP [kWh/m² rok] dla budynków wielomieszkańczych na podstawie GUS z 2019 r. wynosił 358,1 przed termomodernizacją i 214,8 po termomodernizacji. Dla porównania wskaźnik ten dla całej Polski jest to 225,6

przed termomodernizacją i 141,5 po termomodernizacji. Odsetek osób z dyskomfortem cieplnym jest nadal wyższy niż w krajach sąsiednich: Słowacji (6%), Czechach (6%) czy Niemczech (5%) i wynosi w Polsce 9%. Według najnowszego raportu KE, dotyczącego implementacji założeń środowiskowych i GOZ (cele w zakresie przygotowania do ponownego użycia i recyklingu co najmniej 4 frakcji odpadów komunalnych: 50% do 2020 r. i 65% do 2035 r.), pomimo bardzo dużych postępów w ostatnich 15 latach, Polska znalazła się w grupie 14 krajów, w których wypełnienie celu do 2020 r. jest zagrożone. Według WPGO dla województwa zachodniopomorskiego w roku 2032 jeden mieszkaniec województwa będzie wytwarzał o 8,74% (hipoteza niska) lub o 14,95% (hipoteza wysoka) więcej odpadów jak w roku bazowym – 2018. Prognozuje się, że mieszkaniec województwa będzie w roku 2032 średnio wytwarzał pomiędzy 416 a 440 kg odpadów komunalnych rocznie. Obszary nadmorskie, charakteryzują się dużo wyższymi wskaźnikami wytwarzania odpadów, a to związane jest z dużą ilością turystów, szczególnie w okresie wiosenno-letnim. Szczególnie ważną rolę w pobudzaniu procesu przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zapobieganiu i łagodzeniu skutków zmian klimatu, poprawie jakości powietrza, utracie różnorodności biologicznej czy zrównoważonemu korzystaniu z zasobów wodnych i zapewnieniu ich dobrej jakości, będzie promocja i wspieranie wdrażania innowacyjnych technologii przyjaznych środowisku jako zadań priorytetowych.

Zasoby wody w Polsce, przypadające na jednego mieszkańca, stanowią tylko 1/3 tego, co ma do dyspozycji przeciętny mieszkaniec Europy. W ramach zrównoważonej gospodarki wodnej ważne będzie nie tylko zapewnienie dostaw dobrej jakości wody ale także jej oszczędzanie, jak i również właściwe zagospodarowanie ścieków. Wyzwaniem dla osiągnięcia i utrzymania dobrego stanu wód jest ograniczenie wpływu presji różnych gałęzi gospodarki i człowieka. Jednym z kluczowych problemów jest nadmierny ładunek substancji biogennych – azotu i fosforu w wodach. Nadmierny dopływ substancji biogennych do środowiska wodnego powoduje eutrofizację wód, dlatego w kolejnej perspektywie należy zadbać o efektywne wykorzystanie zasobów bez dodatkowego obciążania środowiska, w tym nieakceptowalnego poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych, śródlądowych oraz morskich. Tendencja wzrostowa temperatury powietrza, zwiększenie trwałości okresów suchych i mokrych, zmienność oraz częstotliwość występowania zjawisk ekstremalnych są odczuwalnym skutkiem zmian klimatycznych na terenie województwa. Wydłużenie okresów bezopadowych powoduje suszę atmosferyczną, a w konsekwencji rolniczą oraz hydrologiczną, co wpływa niekorzystnie na bilans wodny w regionie. Styczeń województwa z wodami Morza Bałtyckiego, pokrycie gęstą siecią rzek są powodem występowania częstych wezbrań morskich i rzecznych. Na obszarach zurbanizowanych intensywna zabudowa, uszczelnienie terenu i fragmentacja ekosystemów przyrodniczych, powodują, że skutki zjawisk klimatycznych stają się głównymi przyczynami występowania miejskich powodzi, podtopień czy powstawania miejskich wysp ciepła. Skutki zmian klimatycznych determinują rozwój systemów prognozowania i reagowania na zagrożenia, dostosowanie systemu ratownictwa, a także konieczność edukacji mieszkańców.

Zidentyfikowany potencjał odnawialnych źródeł energii w regionie jest w znacznym stopniu niewykorzystany. Największy udział w produkcji zielonej energii ma energia wiatrowa, ale jednym z najszybciej rozwijających się sektorów OZE, jest fotowoltaika. Nowe unijne przepisy zawarte w pakiecie Czysta Energia dla Wszystkich Europejczyków również zakładają znaczny wzrost roli i znaczenia aktywnych konsumentów energii i wspólnot energetycznych oraz rozproszonych źródeł energii. Wsparcie obszaru OZE przyczyni się do rozwoju inicjatyw takich, jak klastry energii, czy działalność spółdzielni energetycznych.

Stabilność produkcji energii z OZE pomogą zapewnić instalacje hybrydowe łączące w sobie więcej niż jedno źródło OZE. Istotny wpływ na skalę wykorzystania OZE będzie mieć postęp technologiczny – zarówno w zakresie aktualnie znanych sposobów wytwarzania energii, jak i w zupełnie nowych technologiach, a także w technologiach magazynowania energii.

Województwo zachodniopomorskie posiada liczne walory przyrodnicze oraz obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, krajobrazowymi i kulturowymi. Około 67% ogólnej powierzchni prawnie chronionej w województwie stanowią obszary parków narodowych, krajobrazowych, rezerwatów przyrody oraz wiele obszarów chronionego krajobrazu. Ogromny kapitał naturalny stanowią również lasy, które zajmują ponad 35% ogólnej powierzchni regionu. Skutki zmian klimatu stanowią nowe wyzwanie i wiążą się ze zwiększoną presją niekorzystnych czynników, które mogą powodować naruszenie dotychczasowych zależności przestrzennych, pokarmowych pomiędzy gatunkami oraz wpływać destabilizująco na ekosystemy. Dla wielu gatunków, siedlisk zmienność warunków temperaturowych i wodnych będzie wiązać się ze zwiększoną konkurencyjnością ekspansywnych gatunków rodzimych, a także obcych gatunków, w szczególności inwazyjnych.

Pomorze Zachodnie to jeden z najatrakcyjniejszych turystycznie regionów w Polsce, bogaty w walory naturalne takie jak rozbudowana sieć rzek, jezior oraz długi na 185 km pas wybrzeża morskiego, jak też dogodne położenie predestynują region do rozwoju turystyki wykorzystującej jego endogeniczny potencjał. Dzięki niezliczonym walorom naturalnym region jest atrakcyjnym miejscem do uprawiania wszelkich form turystyki. Specyfikę regionu stanowi unikalne połączenie szerokiego dostępu do wybrzeża morskiego, duży obszar morskich wód wewnętrznych i ich połączenie z obszarem ujścia Odry o dużym zróżnicowaniu form wodnych, a także skupisko terenów pojeziernych. Na obszarze województwa znajduje się ponad 1.600 jezior o powierzchni powyżej 1ha, zgromadzonych głównie na pojezierzach: Drawskim, Wałeckim, Myśliborskim, Ińskim i Szczecińskim. Jezioro Drawsko jest drugim pod względem głębokości jeziorem w kraju. Większość nadaje się doskonale do zagospodarowania pod kątem turystyki i rekreacji, ale tylko nieliczne posiadają odpowiednią infrastrukturę do uprawiania sportów wodnych. Ponadto poza pasem wybrzeża region nie posiada rozwiniętej infrastruktury służącej obsłudze ruchu turystycznego. Ten deficyt jest dostrzegalny w szczególności na obszarach wiejskich. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego za 2019 rok województwo zachodniopomorskie plasowało się na pierwszym miejscu w kraju pod względem ilości udzielonych noclegów – odnotowano 16,1 mln, drugie w kolejności było województwo małopolskie, w którym odnotowano o ponad milion mniej noclegów tj. 14,9 mln. Region zajął w statystykach również pierwsze miejsce pod względem liczby wizyt wielodniowych, uwzględniających tylko nieodpłatne formy zakwaterowania (1662,8 wizyt w przeliczeniu na 1000 ludności), turystów korzystających z obiektów noclegowych (1890,9 turystów w przeliczeniu na 1000 ludności), średniej długości pobytu w obiektach noclegowych (5,0 noclegów) jak i stopnia ich wykorzystania (51,5%). Województwo zajmuje piąte miejsce pod względem liczby wizyt jednodniowych w przeliczeniu na 1000 ludności, co sprawia, że charakter przyjazdowego ruchu turystycznego w regionie można uważać za typowo wypoczynkowy. Wszystkie te dane potwierdzają istotną rolę turystyki w gospodarce województwa zachodniopomorskiego. Ze względu na położenie geograficzne Pomorze Zachodnie cechuje ciekawa historia, bogata i różnorodna kultura, jak również unikalna architektura i oryginalne formy urbanistyczne. Głównymi ośrodkami kulturalnymi województwa są Szczecin i Koszalin, gdzie siedzibę mają niemal wszystkie teatry, obie filharmonie oraz

większość muzeów. Ze względu na powyższe pod względem liczebności instytucji kultury jak też liczby mieszkańców na jedną instytucję kultury najlepiej wypadają najludniejsze miasta Regionu. Powoduje to znaczne zróżnicowanie w nasyceniu i stanie sieci instytucji kultury w całym regionie. Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajdują się zabytki o międzynarodowej sławie, niestety wiele z nich wymaga renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności. Na dzień 31.12.2018 r. obiektów wpisanych do rejestru zabytków na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków było 4 245 obiektów nieruchomości, 370 zabytków archeologicznych, oraz 2 179 zabytków ruchomych.

I. Priorytet 1 – Przedsiębiorcze Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (i) - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii

Interwencja w ramach Funduszy

Projekty realizowane w ramach celu szczegółowego „Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii” przyczyniały się będą do realizacji Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR), będącej podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do roku 2030.

Przyjęte w programie cele i założenia w obszarze budowania silnej i innowacyjnej gospodarki wpisują się w cele Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (SRWZ), będącej bazowym dokumentem polityki rozwoju województwa, w której określone zostały cele i kierunki rozwoju Pomorza Zachodniego, również te odnoszące się do gospodarki. Projekty będą realizowały także założenia i cele określone w regionalnej strategii innowacji. Główne założenia tego dokumentu to zwiększenie w branżach kluczowych dla regionu poziomu innowacyjności przedsiębiorstw poprzez wzmocnienie ich zdolności do prowadzenia działalności badawczo-rozwojowo-innowacyjnej we współpracy z sektorem nauki i wiodącymi na rynku podmiotami w kraju i zagranicą, jak również wzmocnienie roli uczelni, będących często animatorami innowacji i motorami przemian technologicznych w globalnej gospodarce.

Wsparcie będzie się koncentrować na regionalnych inteligentnych specjalizacjach, jednak przy zachowaniu elastycznego podejścia do możliwości poszukiwania nowych niszowych obszarów o dużym potencjale rozwojowym. Prowadzone w regionie badania pokazują, że wspieranie kluczowych branż przyciąga kolejne inwestycje w tych obszarach. Przyczynia się to do koncentracji producentów z danego sektora, co przekłada się na lepsze zaplecze produkcyjne, dostęp do półproduktów, wspólną bazę kontrahentów, rozwój kadr.

W ramach przedmiotowego celu szczegółowego niezbędne jest dalsze wspieranie całego procesu inicjowania, tworzenia, rozwoju i wdrażania innowacji, w szczególności:

- wsparcie prowadzenia działalności B+R przez przedsiębiorstwa i partnerstwa z ich udziałem;
- wsparcie wdrażania wyników prac B+R – jest to konieczne ze względu na koszty i ryzyko, które przedsiębiorstwa muszą ponieść na tym etapie, aby finalnie wprowadzić innowację do obiegu gospodarczego.

Z uwagi na wciąż niewystarczający potencjał badawczo – rozwojowy zachodniopomorskich przedsiębiorstw konieczne jest stworzenie szeregu zachęt dla MŚP do podejmowania ryzyka realizacji projektów B+R. Kluczową cechą instrumentów wsparcia w ramach tego celu szczegółowego powinna być modułowość form wsparcia, pozwalająca na lepsze dostosowanie pomocy do realnych potrzeb odbiorcy, zawodności rynku oraz stopnia zaawansowania technologicznego projektów (różne wielkości projektów, większa komplementarność wsparcia B+R i wdrożeń).

Konieczna jest kontynuacja wsparcia działalności innowacyjnej przedsiębiorstw niezależnie od ich statusu, ponieważ każde z nich pełni ważną i odmienną funkcję w ekosystemie innowacji. Tyczy się to zarówno nowych firm (w tym startupów), MŚP, jak i dużych przedsiębiorstw jako liderów łańcuchów wartości i produkcji, w które włączone są podmioty sektora MŚP.

Wspierane będą projekty B+R o różnej wielkości – począwszy od niewielkich projektów realizowanych w formule grantów czy poprzez zakup usług B+R w jednostce naukowej lub akredytowanym laboratorium, przez większe projekty B+R realizowane samodzielnie, po projekty realizowane we współpracy z innymi przedsiębiorstwami lub z organizacjami badawczymi czy wreszcie projekty realizowane w kilkupodmiotowych partnerstwach

Przedsiębiorstwa będą mogły także ubiegać się o wsparcie na wdrożenie wyników własnych projektów B+R do działalności gospodarczej czy rozwój bazy laboratoryjnej. Tego typu działania będą mogły stanowić odrębne projekty, jak i projekty kompleksowe obejmujące w sposób maksymalny inwestycję w rozwój potencjału B+R danego przedsiębiorstwa.

W obszarze B+R wspierane będą także projekty dużych przedsiębiorstw, których aktywność przyczynia się do wzrostu nakładów prywatnych na B+R.

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa będą miały również możliwość uzyskania wsparcia w zakresie prac przedwdrożeńowych, ochrony własności intelektualnej, jak i rozwoju kompetencji personelu badawczego.

Dodatkowo możliwy będzie także zakup przez przedsiębiorstwa proinnowacyjnych usług świadczonych przez akredytowane Instytucje Otoczenia Biznesu (IOB) lub klastry – w szczególności usługi doradcze/brokerskie w zakresie opracowania i wdrożenia innowacji produktowych i procesowych o charakterze technologicznym, doradztwa w zarządzaniu własnością intelektualną, wdrażania nowych modeli biznesowych. Wsparcie tego typu może być udzielane w formule uproszczonej, np. w formie bonów. Zastosowanie tego instrumentu wymaga jednak inwestycji w rozwój kompetencji i potencjałów IOB, a także klastrów (co może być przedmiotem wsparcia w ramach celu szczegółowego (iv)).

Dalsze zwiększanie potencjału gospodarki do tworzenia innowacyjnych rozwiązań wymaga także wzmocnienia podaży innowacji ze strony sektora nauki. W tym celu wspierane będą inwestycje w publiczną infrastrukturę B+R (w tym doposażenie istniejących zasobów) wraz z możliwością poprawy stopnia cyfryzacji jednostek naukowych oraz rozwojem kompetencji kadr w zarządzaniu infrastrukturą badawczą i komercjalizacji wyników prac B+R.

W odniesieniu do publicznej infrastruktury badawczej przewiduje się możliwość finansowania infrastruktury, która będzie wykorzystywana do działalności niegospodarczej i gospodarczej. Niezależnie od sposobu wykorzystania infrastruktury, celem wspieranych przedsięwzięć będzie wsparcie rozwoju publicznej infrastruktury B+R istotnej dla tworzenia i poszukiwania innowacyjnych rozwiązań dedykowanych regionalnej gospodarce i przedsiębiorstwom. Niezwykle istotne jest, by już na etapie przygotowywania tego typu projektów Wnioskodawcy byli świadomi potrzeb i możliwości współpracy z przedsiębiorstwami.

Projekt dotyczący publicznej infrastruktury badawczej może być wspierany pod warunkiem, że służy realizacji agendy badawczej, której zakres jest zgodny z regionalną inteligentną specjalizacją i został zaopiniowany przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki.

Ważnym elementem przedsięwzięć planowanych w ramach celu szczegółowego będzie wykorzystanie szans rozwoju w obszarze zielonych technologii oraz transformacja do zielonej gospodarki (green economy). Projekty ukierunkowane na poszukiwanie rozwiązań w zakresie zielonych technologii będą traktowane priorytetowo – możliwe będzie zarówno premiowanie projektów w tym zakresie na poziomie kryteriów oceny przedsięwzięć, jak i organizacja naborów dedykowanych projektom B+R skoncentrowanym na poszukiwaniu innowacji prośrodowiskowych.

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa przewiduje się wsparcie następujących typów projektów przedsiębiorstw (realizowanych modułowo lub jako odrębne projekty):

- wsparcie prowadzenia działalności B+R przez przedsiębiorstwa i partnerstwa z ich udziałem;
- wsparcie wdrażania wyników prac B+R;
- wsparcie rozwoju bazy laboratoryjnej przedsiębiorstw;
- wsparcie w zakresie prac przedwdrożeniowych, ochrony własności intelektualnej;
- wsparcie rozwoju kompetencji personelu badawczego;
- wsparcie zakupu proinnowacyjnych usług świadczonych przez IOB lub klastry;

W wyniku wsparcia zaprezentowanych powyżej obszarów zakłada się osiągnięcie następujących rezultatów:

- zwiększenie intensywności wykorzystania technologii i wiedzy w gospodarce;
- poszerzenie grupy przedsiębiorstw opierających swoją działalność o wykorzystanie innowacji;
- zwiększenie stopnia współpracy sektora nauki i przedsiębiorstw.

Wsparcie działalności badawczo – rozwojowej przedsiębiorstw wymaga szeregu zachęt. Z uwagi na niepewność zysków, ryzyka porażki projektów B+R oraz nikłe zainteresowanie przedsiębiorców rozwojem działalności B+R – po części utrwalone także kryzysem gospodarczym wywołanym przez pandemię COVID-19, który zmusza przedsiębiorstwa do koncentracji na typowych inwestycjach i bieżącej działalności – działania z zakresu B+R będą realizowane w systemie dotacyjnym.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, (w szczególności MŚP) mieszkańcy województwa, Instytucje Otoczenia Biznesu, organizacje badawcze.

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, partnerstwa przedsiębiorstw; partnerstwa przedsiębiorstw i organizacji badawczych, Województwo Zachodniopomorskie.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 01	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże)	przedsiębiorstwa		
RCO 02	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji	przedsiębiorstwa		
RCO 06	Naukowcy pracujący we wspieranych obiektach badawczych	EPC		
RCO 05	Nowe przedsiębiorstwa objęte wsparciem	przedsiębiorstwa		
RCO 07	Organizacje badawcze uczestniczące we wspólnych projektach badawczych	szt.		
RCO 10	Przedsiębiorstwa współpracujące z organizacjami badawczymi	przedsiębiorstwa		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCO 06	Naukowcy pracujący we wspieranych obiektach badawczych	EPC					
RCR 02	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne (w tym: dotacje, instrumenty finansowe)	PLN					

Cel szczegółowy (ii) - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych

Interwencja w ramach Funduszy

W ramach celu szczegółowego „Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych” projekty koncentrowały się będą na transformacji cyfrowej regionu. Projekty przyczyniały się będą do realizacji Agendy Cyfrowej Unii Europejskiej oraz przekształcania gospodarki regionalnej w kierunku gospodarki 4.0.

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa przewiduje się wsparcie projektów przedsiębiorstw, administracji oraz działania skierowane bezpośrednio do mieszkańców.

Przewidywane są następujące rodzaje projektów:

- transformacja cyfrowa, polegająca na wdrożeniu programów stymulujących wprowadzanie w sektorze publicznym rozwiązań cyfrowych; budowa infrastruktury instytucjonalnej dla transformacji cyfrowej w takich dziedzinach życia, jak: urzędy, usługi dla biznesu i usługi publiczne (w tym m.in. zdalna edukacja):
 - zwiększanie podaży i podnoszenie jakości e-usług sektora publicznego (w tym wspieranie projektów m.in. z zakresu e-administracji, e-edukacji i e-zdrowia) oraz cyfryzacji i zwiększenia dostępności danych publicznych, a także cyfrowych zasobów o znacznym potencjale ponownego wykorzystania (np. w zakresie kultury i dziedzictwa), pozostających w dyspozycji podmiotów spoza sektora publicznego, jako katalizatora popytu na produkty rewolucji cyfrowej;
 - zapewnienie spójnego systemu standaryzacji i interoperacyjności całego środowiska cyfrowego w sferze publicznej i pozarządowej z naciskiem na wysoki poziom cyberbezpieczeństwa;
- wsparcie rozwoju innowacyjnych usług dla przedsiębiorstw (m.in. w zakresie uświadamiania korzyści wynikających z cyfryzacji i zastosowania rozwiązań w zakresie gospodarki 4.0, rozwój potencjału wybranych instytucji świadczących tego rodzaju usługi (m.in. centra innowacji cyfrowych);
- podnoszenie kompetencji pracodawców i pracowników, a także wszystkich mieszkańców regionu w zakresie umiejętności cyfrowych;

Wsparcie w ramach celu szczegółowego przyczyni się do realizacji celów Agendy Cyfrowej UE w zakresie cyfrowej transformacji polskiej gospodarki, w tym rozwoju Przemysłu 4.0, e-administracji oraz modeli biznesowych wykorzystujących rozwiązania cyfrowe, opartych na gromadzeniu, analizie, wymianie i przetwarzaniu danych m.in. na potrzeby rozwoju nowych technologii.

W wyniku wsparcia wskazanych powyżej potrzeb, zakłada się osiągnięcie następujących rezultatów:

- zwiększenie automatyzacji i robotyzacji przedsiębiorstw;
- zwiększenie zaawansowania cyfrowego sektora publicznego i pozarządowego.

W województwie wymagane jest wsparcie rozwoju sprawnej, efektywnej opieki zdrowotnej poprzez poprawę skuteczności leczenia i wysoką jakość świadczonych usług, wdrażanie idei kompleksowego i zindywidualizowanego podejścia do procesu diagnostyczno-terapeutycznego pacjenta, z uwzględnieniem racjonalnego wydatkowania środków na ten cel. Wdrażanie i upowszechnianie takich działań powinno być oparte na powiązaniach funkcjonalnych ośrodków medycznych i współdziałaniu wszystkich interesariuszy sektora ochrony zdrowia.

Na rzecz wzmocnienia zaplecza infrastrukturalnego ochrony zdrowia, podejmowane będą konsekwentne działania inwestycyjne mające na celu nie tylko przezwyciężenie zidentyfikowanych deficytów, ale również systematyczne ulepszanie warunków funkcjonowania i wyposażenia placówek.

Ważnym działaniem w zakresie informatyzacji w obszarze zdrowia powinno być sukcesywne wprowadzanie świadczenia usług zdrowotnych i opiekuńczych w modelu telemedycznym.

Nie mniej istotne jest wsparcie samorządów lokalnych i samorządu regionalnego w zakresie cyfryzacji. Szczególnie pandemia z okresu 2020-2021 pokazała, jak kluczowym dla funkcjonowania nowoczesnego samorządu są systemy informatyczne, a co za tym idzie sprzęt na którym mogą one funkcjonować.

Samorządy terytorialne muszą usprawniać swoje funkcjonowanie zarówno względem obywateli, umożliwiając realizację coraz większej liczby usług przez internet, ale także muszą wdrażać systemy wspierania zarządzania jednostką, w tym systemy wspierania podejmowania decyzji czy zarządzania budżetem (w tym również wykorzystanie ustanowionego monitoringu danych dla spójnego transgranicznego regionu poprzez udostępnienie zharmonizowanych danych np. porównawczych w przyjętym horyzoncie czasowym przez wykorzystanie danych geoprzestrzennych i danych pozyskiwanych w ramach statystyki publicznej dla potrzeb delimitacji obszarów funkcjonalnych oraz monitoringu przestrzeni stwarzając w ten sposób nowe możliwości w zakresie analizy zjawisk, diagnozy sytuacji oraz monitoringu na obszarach transgranicznych).

Ważnym obszarem wsparcia instytucji jest również cyfryzacja procesów inwestycyjnych, w tym przygotowanie cyfrowych danych przestrzennych i geodezyjnych, które umożliwią realizację spraw urzędowych drogą elektroniczną.

Ponadto rozszerzona winna być dostępność e-usług związanych z realizacją zadań obejmujących takie obszary jak turystyka, sport, rolnictwo, ochrona środowiska, komunikacja realizowanych z wykorzystaniem danych przestrzennych.

Główne grupy docelowe:

Przedsiębiorstwa, JST, mieszkańcy województwa.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 13	Wartość usług, produktów i procesów cyfrowych opracowanych dla przedsiębiorstw*	szt		
RCO 14	Instytucje publiczne otrzymujące wsparcie na opracowywanie usług, produktów i procesów cyfrowych	szt		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 11	Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych*	Użytkownicy / rok					

Cel szczegółowy (iii) - Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne

Interwencja w ramach Funduszy

W ramach celu szczegółowego „(iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne” projekty będą bezpośrednio realizowały cele zapisane w Strategii Rozwoju Województwa do roku 2030 oraz Polityki gospodarczej województwa.

Niewątpliwie planowanie form wsparcia dla przedsiębiorstw wymaga uwzględnienia wciąż odczuwalnych skutków pandemii COVID-19 i kryzysu gospodarczego nią wywołanego. W sposób długofalowy należy ułatwić przedsiębiorstwom odbudowę ich potencjałów i wspierać szczególnie te inwestycje, które będą uelastyczniały sposób funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Przewidywane działania zakładają rozwijanie potencjału zachodniopomorskich przedsiębiorstw poprzez wsparcie w zakresie tworzenia i wdrażania innowacji, tworzenia nowych miejsc pracy, rozwoju wyższej wartości dodanej i udziału w łańcuchach kooperacji i ekspansji zagranicznej.

W tym kontekście priorytetem będzie aktywizacja gospodarcza obszaru Specjalnej Strefy Włączenia (SSW). Od lat obserwowana jest koncentracja inwestycji przedsiębiorstw na terenie obszarów metropolitalnych – Koszalina i Szczecina. Tym czasem to obszar SSW boryka się w większej skali z wysokim bezrobociem, odpływem wykwalifikowanych pracowników i brakiem perspektyw na znaczący rozwój działalności. Niezbędne jest zagwarantowanie kompleksowego systemu wsparcia dla przedsiębiorstw podejmujących ryzyko inwestycji na tym obszarze. Pozwoli to pełniej wykorzystywać potencjały regionu i włączyć te przedsiębiorstwa w łańcuchy powiązań gospodarczych i w konsekwencji przyczyni się do podnoszenia konkurencyjności systemu gospodarczego regionu.

Rozwój innowacyjnych firm oznacza oparcie przewag konkurencyjnych w większym stopniu na jakości i innowacyjności, zwiększanie stopnia zaawansowania technologicznego produktów, powstawanie nowych produktów i usług o wysokiej wartości dodanej na bazie własnych lub regionalnych/ krajowych zasobów przedsiębiorstw.

Zakłada się działania ukierunkowane na dalszą transformację przemysłową regionu, tj. wzrost udziału przemysłu i usług wiodących, rozwój przemysłów kratywnych, zwiększenie wykorzystania wiedzy i nowoczesnych rozwiązań technologicznych we wszystkich sektorach gospodarki, a także podnoszenie jakości kapitału intelektualnego oraz poprawę konkurencyjności sektorów tradycyjnych.

Przewidywane są następujące rodzaje projektów:

- wsparcie rozwoju nowych przedsiębiorstw

Zakłada się wsparcie inkubatorów przedsiębiorczości, wsparcie przedsiębiorstw oraz osób fizycznych planujących założyć działalność gospodarczą (w szczególności tych, których działalność opiera się na nowych rozwiązaniach technologicznych) poprzez usługi inkubacyjne i usługi dotyczące prowadzenia działalności na

wczesnym etapie rozwoju oraz rozwój regionalnego ekosystemu startupowego, który obecnie znajduje się we wczesnej fazie aktywizacji i ma wymierny potencjał do dalszego rozwoju.

- wsparcie innowacyjnych inwestycji przedsiębiorstw;

Wspierane będą innowacyjne inwestycje przedsiębiorstw, w tym wsparcie rozwoju innowacyjności w zakresie zielonych technologii oraz stymulacja innowacji prośrodowiskowych.

Zakłada się zróżnicowane wsparcie dla poszczególnych grup przedsiębiorstw, np. reprezentujących inteligentne specjalizacje lub konkursy tematyczne ukierunkowane na wdrażanie innowacji w obszarach wskazane jako wyzwania horyzontalne, np. gospodarka obiegu zamkniętego, Przemysł 4.0 (automatyzacja, robotyzacja).

- wsparcie rozwoju i konkurencyjności MŚP (na obszarze SSW);
mające na celu ożywienie gospodarcze, wzrost zatrudnienia, podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw. Wsparcie obejmować będzie inwestycje w nowoczesne maszyny i urządzenia, sprzęt produkcyjny oraz wdrażanie gotowych rozwiązań technologicznych, m.in. w celu wprowadzania na rynek nowych lub ulepszonych produktów lub usług;
- rozwój terenów inwestycyjnych/infrastruktury biznesowej;
realizowane będą przedsięwzięcia w infrastrukturę okołobiznesową i tereny inwestycyjne mające na celu poprawę warunków do prowadzenia działalności przedsiębiorstw;
Na obszarze SSW planuje się inwestycje w lokalną infrastrukturę kooperacyjną. Tego typu wsparcie ma na celu nadanie nowych funkcji gospodarczych obszarom poprzemysłowym, powojskowym, pokolejowym, popegerowskim poprzez tworzenie centrów biznesowych, centrów usług wspólnych, dzielonych powierzchni magazynowych/wytwórczych, czy usługowych;
- Wsparcie JST w tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz obsługi inwestora;
- promocja gospodarki regionalnej, w tym wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw i promocja eksportu
W ramach tego typu projektów wsparcie obejmie m.in. pomoc w nawiązywaniu kontaktów gospodarczych z partnerami krajowymi i zagranicznymi, formułowanie strategii dotyczącej działań międzynarodowych, wsparcie udziału przedsiębiorstw w międzynarodowych targach i misjach gospodarczych;
- przygotowanie i wdrożenie nowych modeli biznesowych przedsiębiorstw (w tym wspólne projekty przedsiębiorstw i IOB).

W ramach tego typu projektów możliwa będzie np. realizacja wspólnych projektów przedsiębiorstw zakładających tworzenie wspólnych produktów sieciowych (np. wspólny znak towarowy, wspólna obsługa klienta); wspólna promocja na nowych rynkach zbytu.

W wyniku zastosowania powyższych form wsparcia zakłada się osiągnięcie następujących rezultatów:

- zwiększenie produktywności przedsiębiorstw;
- poszerzenie grupy przedsiębiorstw opierających swoją działalność o wykorzystanie innowacji;

- wzrost liczby przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej;
- zwiększenie inwestycji podejmowanych przez MŚP na uzbromionych terenach inwestycyjnych;
- wzrost działalności eksportowej przedsiębiorstw oraz wzrost udziału w eksporcie zaawansowanych technologicznie produktów;
- zrównoważony rozwój gospodarki regionu w oparciu o jego endogeniczne potencjały.

Z uwagi na specyficzne uwarunkowania SSW, zakłada się wsparcie dotacyjne dla przedsiębiorstw realizujących strategiczne inwestycje rozwojowe na tym obszarze. W dobie kryzysu gospodarczego kluczowe jest wspieranie tam znaczących inwestycji przedsiębiorstw, które wygenerują liczne i trwałe miejsca pracy oraz przyczynią do rozwijania kooperacji z lokalnymi dostawcami, samorządami i IOB. Ponadto systemem wsparcia dotacyjnego i mieszanego mogą zostać objęte te branże, które mają szczególne znaczenie dla rozwoju regionu, a ze względu na kryzys gospodarczy wywołany skutkami pandemii COVID-19 borykają się z ogromnymi trudnościami, które w sposób znaczący dotknąć mogą rozwój całego regionu, np. inteligentne specjalizacje.

Instrumenty finansowe będą ukierunkowane przede wszystkim na rozwój przedsiębiorstw poprzez wzmocnienie podstawowej działalności, realizację nowych projektów lub wchodzenie na nowe rynki. Instrumenty finansowe będą zatem wspierać inwestycje zarówno w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, jak również w kapitał obrotowy. Zakłada się, że z instrumentów finansowych będą korzystały firmy realizujące stosunkowo nieduże projekty inwestycyjne, o krótkim okresie realizacji i niewielkim ryzyku finansowym.

Główne grupy docelowe:

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, grupy przedsiębiorstw, jednostki samorządu terytorialnego, Instytucje Otoczenia Biznesu, klastry, mieszkańcy regionu, osoby fizyczne planujące założenie działalności gospodarczej.

Typy beneficjentów: mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, JST, IOB, klastry, Województwo Zachodniopomorskie.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

SSW- Specjalna Strefa Włączenia, która jest typowym obszarem problemowym, o przeważającym charakterze wiejskim.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Inwestycje w MŚP będą wspierane poprzez dotacje, instrumenty finansowe i instrumenty mieszane.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 01	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże)	przedsiębiorstwa		
RCO 02	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji	przedsiębiorstwa		
RCO 03	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem z instrumentów finansowych	przedsiębiorstwa		
RCO 05	Nowe przedsiębiorstwa objęte wsparciem	przedsiębiorstwa		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 01	Miejsca pracy utworzone we wspieranych jednostkach	EPC					
RCR 02	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne (w tym: dotacje, instrumenty finansowe)	PLN					

Cel szczegółowy (iv) - Rozwijanie umiejętności na rzecz inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości

Interwencja w ramach Funduszy

W ramach celu szczegółowego „Rozwijanie umiejętności na rzecz inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości” projekty będą bezpośrednio realizowały cele zapisane w Strategii Rozwoju Województwa. Realizowane będą projekty wpisujące się w politykę gospodarczą Województwa Zachoniopomorskiego oraz regionalną strategię innowacji.

W ramach tego celu kontynuowany będzie proces przedsiębiorczego odkrywania na rzecz regionalnych inteligentnych specjalizacji, pozwalający na koncentrację zasobów w obszarach i technologiach o potencjalnie najwyższym społecznym i ekonomicznym zwrocie z inwestycji, a jednocześnie oparty na poszukiwaniu wciąż nowych obszarów o wysokim potencjale rozwojowym.

Niezbędne są przy tym dalsze działania na rzecz wypracowania efektywnych mechanizmów zaangażowania w proces przedsiębiorczego odkrywania przedsiębiorców, JST i IOB a także zwiększenie interdyscyplinarności projektów badawczych i wdrożeniowych.

Działania będą koncentrować się na stworzeniu przyjaznego innowacjom otoczenia gospodarczego i społecznego. Niezbędne w tym celu jest wspieranie działań zwiększających potencjał gospodarki do tworzenia innowacyjnych rozwiązań, w szczególności:

- upowszechnianie działalności B+R+I;
- wsparcie rozwoju współpracy między: (1) przedsiębiorstwami, (2) przedsiębiorstwami a sektorem nauki oraz (3) przedsiębiorstwami, sektorem nauki, partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz podmiotami sektora publicznego w procesie tworzenia, rozwoju i wdrażania innowacji oraz rozwoju mechanizmów dyfuzji wiedzy w gospodarce jak również transferu technologii;
- wsparcie potencjału klastrów załączkowych i wzrostowych regionalnych w związku z wprowadzaniem nowych usług;
- wzmocnienie podaży innowacji ze strony sektora nauki, w szczególności w zakresie zwiększenia stopnia gotowości rozwiązań do komercjalizacji;
- budowanie i rozwijanie kompetencji instytucji otoczenia biznesu oraz ich sieciowanie;
- promowanie rozwiązań z zakresu transformacji do zielonej gospodarki;
- monitorowanie rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu, rozwój regionalnego ekosystemu startupowego.

Do budowania regionu silnego gospodarczo ukierunkowanego na innowacje niezbędne jest kompleksowe wsparcie, w tym rozwój kompetencji i działania upowszechniające działalność badawczą, innowacyjną i rozwojową przedsiębiorstw. Idea innowacyjności i nowatorskiego postrzegania biznesu wymaga działań podejmowanych już na poziomie przyszłych innowatorów – uczniów, studentów, potencjalnych przedsiębiorców.

Biorąc pod uwagę cele określone w dokumentach strategicznych, zakłada się ciągły proces wymagający inicjowania nowych form współpracy, zwiększenie powiązań kooperacyjnych, stworzenia silnych organizacji klastrowych i rozwój IOB dostarczających usług niezbędnych do rozwoju świadomości innowacyjnej przedsiębiorstw.

Duża liczba przedsiębiorstw współpracujących w ramach określonych branż zwiększa prawdopodobieństwo osiągnięcia wyższego poziomu wydajności i innowacji. To również skuteczne narzędzie wspierające proces dyfuzji innowacji i transfer wiedzy ze sfery B+R do przedsiębiorstw, dlatego tak istotne jest wsparcie powiązań klastrowych i sieciowania przedsiębiorstw i instytucji.

Jednym z wyzwań regionu będzie budowanie kompetencji instytucji publicznych i otoczenia biznesu do prowadzenia interwencji wspierających rozwój przedsiębiorstw (w tym w zakresie budowania i promocji oferty dla przedsiębiorstw)

W ramach procesu przedsiębiorczego odkrywania zakłada się także realizację działań związanych z opracowywaniem i testowaniem nowych instrumentów w odpowiedzi na pojawiające się potrzeby i wyzwania gospodarcze, społeczne i środowiskowe.

Nie mniej kluczowe jest budowanie świadomości i skoordynowanie rozwoju niezbędnych dla nowoczesnej gospodarki kompetencji i umiejętności przedsiębiorców, managerów i pracowników (w sektorze prywatnym i publicznym) – w zakresie nowoczesnych technologii, GOZ, transformacji przemysłowej czy wykorzystywania szans rozwoju w obszarze zielonych technologii. Strategicznym wyzwaniem jest dynamiczny rozwój gospodarki regionu w poszanowaniu środowiska naturalnego. Działania z zakresu green economy przynoszą efekty w długofalowej perspektywie, dlatego niezbędne są działania budujące świadomość wśród przedsiębiorców, decydentów i samorządowców, że tego typu inwestycje są konieczne i możliwe, bo gwarantują zrównoważony rozwój regionu.

Główne grupy docelowe:

Przedsiębiorstwa, mieszkańcy województwa, jednostki samorządu terytorialnego, Instytucje Otoczenia Biznesu, klastry, Województwo Zachodniopomorskie.

Typy beneficjentów: Województwo Zachodniopomorskie, IOB.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO (16)	Udział podmiotów instytucjonalnych w procesie przedsiębiorczego odkrywania	przedsiębiorstwa		
RCO 05	Nowe przedsiębiorstwa objęte wsparciem	przedsiębiorstwa		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]

II. Priorytet 2 – Zielone Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (i) - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych

Interwencja w ramach Funduszy

Działaniami priorytetowymi w tym obszarze będą: promowanie efektywności energetycznej oraz energooszczędności, czego efektem będzie redukcja emisji gazów cieplarnianych i poprawa jakości powietrza poprzez redukcję niskiej emisji. Wspierane będzie również wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła z odnawialnych źródeł energii, w tym z zakresu energetyki rozproszonej. Tam, gdzie jest to efektywne ekonomicznie, istotne znaczenie będzie miało rozbudowanie infrastruktury do przesyłu energii ciepła i chłodu, a także magazynowania energii. Uzupełnieniem działań będzie digitalizacja energetyki (rozwój nowych technologii służących poprawie wydajności energetycznej).

W ramach działań dotyczących termomodernizacji oraz zmniejszenia zapotrzebowania na energię wspierane będą obszary, gdzie istnieje potencjał oszczędności energii. Wsparciu będą podlegać nie tylko inwestycje, które mają największy wpływ na poprawę efektywności energetycznej, ale również wpływające na poprawę stanu powietrza czy zmniejszenie zjawiska ubóstwa energetycznego. Zakres działań, w odniesieniu do budynków, urządzeń technicznych lub instalacji i procesów technologicznych, powinien wynikać z audytów/ocen energetycznych lub dokumentów równoważnych.

Ze szczególną intensywnością realizowane będą działania mające na celu poprawę jakości powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji, która jest główną przyczyną powstawania zjawiska smogu oraz ograniczenie emisji zanieczyszczeń (w szczególności NO_x i PM).

Obszarem o wysokim potencjale w zakresie redukcji wskaźnika energochłonności jest sektor przedsiębiorstw, w szczególności sektor energetyczny, budowlany i transportowy.

Wsparcie w zakresie źródeł ciepła będzie uwzględniało, że gaz jest uznawany jako paliwo przejściowe i docelowo będzie zastępowany rozwiązaniami bezemisyjnymi.

Wsparcie w zakresie modernizacji energetycznej będzie elementem wspierania procesów przygotowania i opiniowania planów energetycznych, lokalnych polityk energetycznych.

Wspierany będzie rozwój podmiotów gospodarczych związanych z efektywnym wykorzystaniem energii, tworzeniem i wdrażaniem innowacyjnych technologii, w tym wdrażanie ich w urzędach publicznych oraz współpraca z instytucjami naukowymi oraz badawczo-rozwojowymi w celu wdrażania prac badawczo-rozwojowych.

Projekt z zakresu termomodernizacji budynków publicznych i mieszkalnych musi wykazać minimum 25% oszczędności energii.

Priorytetowo traktowane będą inwestycje ujęte w dokumentach opracowywanych zgodnie z wytycznymi ustawowymi wynikającymi z ustaw Prawo Energetyczne i Prawo Ochrony Środowiska, tj.: w aktualnych

założeniach do Planów lub Planach zaopatrzenia w ciepło energią elektryczną i paliwa, Programach ochrony powietrza, a także Planach Gospodarki Niskoemisyjnej).

W ramach projektów promowane będzie zastosowanie inteligentnych systemów zarządzania energią oraz wdrażanie technologii inteligentnego domu/budynku publicznego.

Wymiana źródeł ciepła możliwa będzie w oparciu o hierarchię źródeł ciepła:

1. OZE
2. Ciepło systemowe,
3. Źródła wykorzystujące paliwo gazowe.

Zróznicowanego podejścia wymagają takie obszary jak:

- a) Specjalna Strefa Włączenia
- b) Obszar uzdrowiskowy
- c) Strefa przybrzeżna,
- d) Strefa występowania obiektów zabytkowych.
- e) Strefy gdzie liczba zgonów i liczba schorzeń układu oddechowego i układu krążenia są największe w stosunku do 10 tysięcy mieszkańców.

Wsparcie będą mogły uzyskać projekty badawcze, w tym realizowane z wykorzystaniem tzw. innowacyjnych zamówień publicznych, a w szczególności zamówienia przedkomercyjne (PCP), czy też partnerstw innowacyjnych. Pozwolą one stymulować wybrane, określone sektory gospodarki, oraz nadawać tym sektorom odpowiednie kierunki rozwoju.

Typy projektów:

1. Poprawa efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach (wraz z audytem), inwestycje ograniczające zużycie energii, odzyskiwanie energii w procesie produkcyjnym, zastosowanie efektywnych energetycznie technologii, kompleksowa modernizacja energetyczna budynków w przedsiębiorstwach, wymiana urządzeń na energooszczędne wraz z instalacją urządzeń OZE; Wsparcie w formie instrumentów zwrotnych lub mieszanych.
2. Projekty badawcze dotyczące efektywności energetycznej (w tym realizowane z wykorzystaniem tzw. innowacyjnych zamówień publicznych, a w szczególności zamówienia przedkomercyjne (PCP), czy też partnerstw innowacyjnych).
3. Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej (wraz z audytem), w tym mające na celu pełnienie wzorcowej roli sektora publicznego w zakresie efektywności energetycznej (np. budynki pasywne) w kierunku rozwiązań kompleksowych, (wraz z podłączeniem do sieci ciepłowniczej/chłodniczej, czy wraz z instalacją urządzeń OZE);
4. Zwiększenie efektywności energetycznej budynków mieszkalnych (wraz z audytem), w tym zmniejszenia zjawiska ubóstwa energetycznego, w kierunku rozwiązań kompleksowych, (wraz z podłączeniem do sieci ciepłowniczej/chłodniczej, czy wraz z instalacją urządzeń OZE);

Wsparcie w formie instrumentów zwrotnych lub dotacja dla projektów zlokalizowanych na obszarze o szczególnie niekorzystnych parametrach ubóstwa energetycznego.

5. Budowa/rozbudowa/modernizacja systemów ciepłowniczych i chłodniczych (sieci) wraz z magazynami ciepła celem transformacji w kierunku niskoemisyjnym w zakładach, które uzyskały już status efektywnych systemów ciepłowniczych;
6. Modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne. Realizacja projektów w oparciu o Masterplan energetyczny oświetlenia.
7. Promocja, doradztwo, podnoszenie świadomości i wiedzy mieszkańców, i przedsiębiorców, władz, m.in. w zakresie działań na rzecz niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym efektywności energetycznej i wykorzystania OZE.
8. Budowa regionalnego systemu monitorującego jakość powietrza.
Regionalna sieć stacji pomiarowych powinna koncentrować się na podnoszeniu świadomości publicznej i edukacji w dziedzinie efektywności energetycznej i jakości powietrza.
Najlepszym wektorem nośnika informacji o środowisku są dzieci, dlatego wskazane jest uwzględnienie tego czynnika w projektach. Czynnikiem zaangażowania dzieci może być realizowany na przykład poprzez usytuowanie tablicy informującej o jakości powietrza w pobliżu szkoły.

Oczekiwane rezultaty:

- spadek zużycia energii pierwotnej w 2030 r. - spadek liczby gospodarstw domowych wykorzystujących węgiel kamienny do ogrzewania pomieszczeń. - spadek dynamiki emisji gazów cieplarnianych w stosunku do 1990 r. w 2030 r.
- poprawa jakości powietrza,
- zmniejszenie zużycia energii w budynkach użyteczności publicznej i budynkach mieszkalnych,
- zmniejszenie zużycia energii w przedsiębiorstwach.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego

Typy beneficjentów:

JST (w tym wszystkie jednostki organizacyjne jst np. spółki komunalne, szkoły, instytucje kultury, szpitale).

Organizacje non profit, przedsiębiorstwa energetyczne (w myśl Ustawy prawo energetyczne), przedsiębiorstwa (mikro i małe), uczelnie, jednostki naukowe, Instytuty badawcze, jednostki oświatowe, klastry energetyczne, spółdzielnie energetyczne, wspólnoty energetyczne, wspólnoty mieszkaniowe, TBS i inne formy zarządzania komunalnymi budynkami mieszkalnymi.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Istotnym elementem decydującym o formie wsparcia będzie wyznacznik ubóstwa energetycznego.

Społeczność dotknięta tym zjawiskiem ma niską skłonność do korzystania ze wsparcia w formie zwrotnych instrumentów finansowych.

W zależności od dalszych analiz użycia instrumentów finansowych, możliwe użycie instrumentów finansowych w zakresie poprawy efektywności energetycznej przedsiębiorstw.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 19	Budynki publiczne o lepszej charakterystyce energetycznej			
RCO 20	Wybudowane lub zmodernizowane sieci ciepłownicze i chłodnicze			
RCO 18	Lokale mieszkalne o lepszej udoskonalonej charakterystyce energetycznej			
RCO 123	Lokale mieszkalne wykorzystujące kotły i systemy ciepłownicze zasilane gazem ziemnym zastępujące instalacje zasilane stałymi paliwami kopalnymi			

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 26	Roczne zużycie energii końcowej (w tym: w budynkach mieszkalnych, w prywatnych budynkach niemieszkalnych, w publicznych budynkach niemieszkalnych)						
RCR 29	Szacowana emisja gazów cieplarnianych*						
RCR 105	Szacowana emisja gazów cieplarnianych z kotłów i systemów ciepłowniczych przekształconych z zasilania stałymi paliwami kopalnymi na zasilanie gazem						

Cel szczegółowy (ii) - wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju

Interwencja w Ramach Funduszy

Celem interwencji w obszarze energetyki, jest dekarbonizacja sektora energetycznego. Wyzwaniem pozostaje zwiększenie udziału energii z OZE w miksie energetycznym.

Według danych Międzynarodowej Agencji Energii Odnawialnej średnie koszty produkcji energii w ponad połowie elektrowni wiatrowych i fotowoltaicznych, które powstały w 2019 roku, są niższe od kosztu generacji nawet z najtańszych, nowych elektrowni węglowych. W kolejnych latach struktura paliw gazowych w polskim i regionalnym miksie energetycznym będzie podlegała zmianom, m.in. w związku z rozwojem źródeł wytwarzających gazy zdekarbonizowane, takie jak wodór, biometan itp.

Zalecenia Rady UE dla Polski w roku 2019 wskazują na konieczność ukierunkowania inwestycyjnej polityki gospodarczej na czystsza energię, z uwzględnieniem różnic regionalnych.

Województwo Zachodniopomorskie kształtuje swój wizerunek jako Modelowy Zielony Region.

Smog jest zjawiskiem lokalnym i miasta oraz wsie w województwie zachodniopomorskim są tak samo nim dotykane, jak miasta w regionach uznawanych powszechnie za zanieczyszczone.

Wytwarzanie energii z OZE będzie istotnym elementem obniżenia emisyjności gospodarki oraz dywersyfikacji źródeł wytwarzania energii w krajowym miksie energetycznym. Ze względu na pozytywny wpływ na środowisko będzie stanowić odpowiedź na zrównoważoną transformację energetyczną w kierunku gospodarki bezemisyjnej, zgodnie z polityką zrównoważonego rozwoju. Podobnie jak w przypadku efektywności energetycznej przedsięwzięcia w obszarze OZE mogą być realizowane w formie projektów parasolowych. Wspieranie będzie wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła z odnawialnych źródeł energii, w tym z energetyki prosumenckiej. Oczekiwany jest społecznościowy charakter projektów spółdzielni energetycznych i wysp energetycznych.

Podstawową formą wsparcia dla projektów MŚP i JST będą instrumenty zwrotne lub mieszane (umorzenia w oparciu o uzyskany efekt ekologiczny). Wyjątkiem mogą być projekty realizowane przez niekoncesjonowane ciepłownie o niewielkiej skali (np. wytwarzające ciepło w oparciu o ciepło odpadowe). Ciepłownie otrzymają wsparcie na budowę, rozbudowę lub modernizację odnawialnych źródeł energii w celu przekształcenia systemów ciepłowniczych i chłodniczych, które pozwolą na osiągnięcia statusu „efektywnego systemu ciepłowniczego i chłodniczego” (odpowiedni udział energii produkowanej z OZE). Wsparcie uzyskać będą mogły także projekty parasolowe, klastrowe i spółdzielni energetycznych oraz wyspy energetyczne. Planowane jest umożliwienie wsparcia projektów, które będą funkcjonowały w formule ESCO.

Możliwe wsparcie dla instalacji wytwarzających energię w oparciu o technologię pomp ciepła, jeśli będzie to miało istotne znaczenie dla zmniejszenia emisji CO₂.

Wsparcie będą mogły uzyskać projekty badawcze, w tym realizowane z wykorzystaniem tzw. innowacyjnych zamówień publicznych, a w szczególności zamówienia przedkomercyjne (PCP), czy też partnerstw

innowacyjnych. Pozwolą one stymulować wybrane, określone sektory gospodarki, oraz nadawać tym sektorom odpowiednie kierunki rozwoju. Finansowanie przedsięwzięć badawczych poprzez innowacyjne zamówienia publiczne pozwoli na finansowanie projektów, w ramach których, w odpowiedzi na konkretną potrzebę związaną np. z poprawą wydajności odnawialnych źródeł energii lub określony przez podmiot publiczny cel, opracowane zostaną rozwiązania o parametrach dotychczas niedostępnych na rynku. W modelu tym publiczny zamawiający kreuje nowy, lub stymuluje istniejący rynek dla nowatorskich produktów. W ramach innowacyjnych zamówień publicznych finansowane będą prace B+R prowadzące do uruchomienia technologii w skali 1:1, czyli w pełni działającego w skali 1:1 demonstratora technologii.

Typy projektów:

1. Budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej wraz z ewentualnymi magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci,

Moce energii elektrycznej:

- wiatr: poniżej 5 MWe,
- biomasa: poniżej 5MWe,
- biogaz: poniżej 0,5 MWe,
- woda: poniżej 5 MWe,
- promieniowanie słoneczne: poniżej 0,5 MWe.

Wsparcie w formie instrumentów zwrotnych lub mieszanych

2. Budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania ciepła wraz z ewentualnymi magazynami ciepła działającymi na potrzeby danego źródła OZE.

- Moce energii cieplnej:
- biomasa: poniżej 5 MWth,
- promieniowanie słoneczne: poniżej 0,5 MWth,
- geotermia: poniżej 2 MWth,
- biogaz: poniżej 05 MWth.

Wsparcie w formie instrumentów zwrotnych lub mieszanych.

3. Projekty z zakresu energii rozproszonej (np. klastry energetyczne, spółdzielnie energetyczne). Projekty wspierające wzrost energetyki prosumenckiej, w przypadku klastrów inwestycje kompleksowe, a więc także przyłącza, źródła OZE itd.

W ramach projektów możliwe będzie wsparcie:

- budowanie i rozbudowywanie instalacji produkcji energii z odnawialnych źródeł wraz z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE w zakresie wytwarzania: (energia elektryczna i energia cieplna) - obowiązkowo,
- niwelowanie niestabilności produkcji energii z OZE poprzez instalacje towarzyszące i równoważące produkcję energii, tj. instalacje hybrydowe oraz wdrażanie na szerszą skalę instrumentów zarządzania popytem (DSM) – nie obligatoryjnie.

Przewiduje się możliwość wnoszenia udziałów do projektów polegających na budowie wspólnej infrastruktury (np. zbiorcze instalacje fotowoltaiczne oraz systemy magazynowania energii).

4. Projekty z zakresu energii rozproszonej (projekty parasolowe)
Projekty wspierające wzrost energetyki prosumenckiej. Projekty polegające na wymianie źródeł ciepła opartego o paliwa kopalne, na odnawialne źródła energii.
5. Projekty badawcze dotyczące wydajności odnawialnych źródeł energii (w tym realizowane z wykorzystaniem tzw. innowacyjnych zamówień publicznych, a w szczególności zamówienia przedkomercyjne (PCP), czy też partnerstw innowacyjnych).
6. Budowa/rozbudowa/modernizacja odnawialnych źródeł energii na potrzeby systemów ciepłowniczych o niewielkiej mocy wraz z magazynami ciepła w celu uzyskania statusu efektywnych systemów ciepłowniczych.
7. Budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania ciepła lub energii elektrycznej wraz z ewentualnymi magazynami ciepła działającymi na potrzeby danego źródła OZE (realizowane w formule ESCO lub innej formy partnerstwa publiczno-prywatnego).
Wsparcie w formie instrumentów zwrotnych lub mieszanych (umorzenia na podstawie efektu ekologicznego).

Oczekiwane rezultaty:

Oczekiwany rezultat planowanej interwencji: wzrost udziału OZE w końcowym zużyciu energii.

Spadek udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej w 2030 r.

Spadek zużycia energii pierwotnej w 2030 r. Spadek liczby gospodarstw domowych wykorzystujących węgiel kamienny do ogrzewania pomieszczeń. Spadek dynamiki emisji gazów cieplarnianych w stosunku do 1990 r. w 2030 r. Wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w 2030 r.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego

Typy beneficjentów: JST (w tym wszystkie jednostki organizacyjne jst np. spółki komunalne, szkoły, instytucje kultury, szpitale), organizacja non profit, przedsiębiorstwa energetyczne (w myśl Ustawy prawo energetyczne), przedsiębiorstwa (mikro i małe), uczelnie, jednostki naukowe, instytuty badawcze, klastry energetyczne, wspólnoty energetyczne, spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS i inne formy zarządzania komunalnymi budynkami mieszkalnymi.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

W zależności od dalszych analiz form wsparcia możliwe wsparcie w ramach instrumentów zwrotnych lub pożyczek z umorzeniem.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 22	RCO 22 – Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii ciepłej)			
RCO 97	RCO 97 – Liczba wspartych społeczności energetycznych działających w zakresie energii odnawialnej			

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 31	Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia ciepła)						
RCR 32	Dodatkowa moc zainstalowana odnawialnych źródeł energii*						

Cel szczegółowy (iv) - Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego

Interwencja w ramach Funduszy

Podejmowane działania w ramach celu szczegółowego Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego mają za zadanie ograniczyć negatywne skutki zmian klimatu oraz poprawić bezpieczeństwo i jakość życia mieszkańców województwa.

Zmiany klimatu na obszarze województwa pogłębiają się i nasilają. Obserwowany jest wzrost częstotliwości występowania zjawisk ekstremalnych, tendencja wzrostowa temperatury powietrza, intensywność trwania

susz i powodzi, a także zmiany w długości i charakterze pór roku. Negatywne skutki tych zmian powodują poważne straty materialne, zmiany hydrologiczne, wpływają na naturalną odporność ekosystemów oraz stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców.

Celem planowanych interwencji będzie podjęcie skutecznych i efektywnych działań adaptacyjnych, edukacyjnych jak również inwestycje w niezbędną infrastrukturę retencjonującą wodę oraz przeciwpowodziową. Ważnym obszarem interwencji będzie zwiększenie gotowości i zdolności do reagowania na skutki zmiany klimatu, zapewniające ochronę mieszkańców regionu poprzez budowę systemów informacyjnych i ostrzegania.

Planowane wsparcie przyczyni się do realizacji kierunków interwencji Przeciwdziałanie zmianom klimatu i adaptacja do nich oraz Edukacja ekologiczna, w tym kształtowanie wzorców zrównoważonej konsumpcji Polityki Ekologicznej Państwa 2030 oraz do strategicznych kierunków działań adaptacyjnych ujętych w Strategicznym Planie Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030. W obszarze potrzeb związanych z retencją, kształtowaniem zasobów wodnych, bezpieczeństwem przeciwpowodziowym, interwencja wpisuje się w Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy oraz Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym.

Zakres interwencji jest też odzwierciedleniem celów Polityki ekologicznej województwa zachodniopomorskiego, jednego z narzędzi realizacyjnych Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030.

Przewidywane są następujące rodzaje projektów:

- adaptacja terenów zurbanizowanych do zmian klimatu

Wspierane będą projekty zwiększające odporność obszarów zurbanizowanych na negatywne skutki zmian klimatu tj. przeciwdziałające miejskim wyspom ciepła, suszom, a także podtopieniom i powodziom miejskim. Wsparcie obejmować będzie gromadzenie i zagospodarowanie wód opadowych lub ich infiltrację, rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury (np. ogrody deszczowe, zielone dachy, lokalne obniżenia z bioretencją), rozszczelnienie powierzchni nieprzepuszczalnych wraz z dostosowaniem niezbędnej infrastruktury do przebiegu ekstremalnych zjawisk pogodowych.

Wsparcie skierowane będzie do miast poniżej 100 tys. mieszkańców.

- ograniczenie skutków powodzi oraz suszy

Interwencja obejmie inwestycje w zakresie małej retencji wodnej w szczególności poprzez zastosowanie rozwiązań ekosystemowych, mające na celu spowolnienie odpływu wody, niwelację skutków suszy oraz przeciwdziałanie powodzi. Wsparcie uzyskają także inwestycje związane z poprawą funkcjonalności urządzeń wodnych i infrastruktury hydrotechnicznej ograniczające wrażliwość regionu na zjawisko suszy i zagrożenie powodziowe.

Projekty w zakresie małej retencji będą mogły być realizowane przez podmioty nie podlegające/nadzorowane przez administrację centralną.

- rozwój systemów prognozowania i ostrzegania przed zagrożeniami naturalnymi oraz wzmocnienie służb ratownictwa

Zakłada się wdrożenie działań wspierających rozwój systemów prognozowania i wczesnego ostrzegania o zasięgu lokalnym lub regionalnym, a także podniesienie sprawności służb ratowniczych oraz doposażenie w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia skutecznych akcji ratowniczych dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców regionu i skrócenia czasu reagowania na zdarzenia.

- działania edukacyjne dla mieszkańców/instytucji

Wsparcie skierowane zostanie do mieszkańców i instytucji celem zwiększenia świadomości w zakresie zmian klimatu i adaptacji, ochrony zasobów nieodnawialnych, nakierowane przede wszystkim na zmianę stylu życia i zachowań. Wsparcie to będzie mogło stanowić element szerszego projektu.

W wyniku wsparcia zakłada się osiągnięcie następujących rezultatów:

- rozwój mikroretencji na terenach zurbanizowanych,
- zwiększenie liczby mieszkańców objętych ochroną przed skutkami zmian klimatycznych,
- rozwój systemów prognozowania i ostrzegania przed nadzwyczajnymi stanami pogodowymi.

Główne grupy docelowe:

Główne grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów:

jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, organizacje pozarządowe, szkoły wyższe, instytucje naukowe, spółki wodne i ich związki.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

SSW – działania na rzecz odporności miast na zagrożenia związane ze skutkami zmian klimatu, w tym udostępnianie zachowującej funkcje przyrodnicze wysokiej jakości przestrzeni publicznej,

ZIT – działania na rzecz odporności miast na zagrożenia związane ze skutkami zmian klimatu.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 24	Inwestycje w nowe lub zmodernizowane systemy monitorowania, gotowości, ostrzegania i reagowania w kontekście klęsk żywiołowych i katastrof w przypadku klęsk żywiołowych	PLN		
RCO 26	Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu	ha		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 35	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej	osoby					
RCR 36	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed pożarami	osoby					
RCR 37	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed klęskami żywiołowymi związanymi z klimatem (innymi niż powódzie i pożary)	osoby					

Cel szczegółowy (v) - Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej

Interwencja w ramach Funduszy

Województwo zachodniopomorskie posiada stosunkowo wysoki poziom objęcia kanalizacją sanitarną obszaru województwa w Polsce. Nadal diagnozowane są jednak obszary, które są w minimalnym stopniu skanalizowane oraz zwodociągowane. Z uwagi na to, że podstawowym źródłem zanieczyszczeń wód w regionie są zrzuty ścieków, należy kontynuować działania związane z budową i modernizacją oczyszczalni ścieków zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Niezbędne jest równoległe prowadzenie edukacji ekologicznej, zwłaszcza na terenach wiejskich, których to ludność przy nieistniejącym systemie kanalizacyjnym posiada zbiorniki bezodpływowe na ścieki. Efektem wsparcia będzie również zmniejszenie strat wody dzięki modernizacji sieci wodociągowych oraz urządzeń gospodarki wodnej. System dostarczania wody zdanej do spożycia wymaga modernizacji ze względu na zły stan techniczny. Projekty z zakresu kanalizacji ściekowej powinny prowadzić do zwiększenia dostępności usług związanych z oczyszczaniem ścieków.

W ramach celu Wspieranie zrównoważonej gospodarki wodnej priorytetem będzie realizacja przedsięwzięć przyczyniających się do wypełnienia zobowiązań wynikających z Dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych – tzw. dyrektywy ściekowej.

Celem tego typu projektów jest budowa, modernizacja, rozbudowa infrastruktury oczyszczalni ścieków dla dostosowania jej do wypełnienia zobowiązań wynikających z prawa unijnego. Realizowane projekty będą miały na celu ochronę środowiska naturalnego poprzez ograniczenie odpływu ścieków do wód podziemnych lub wód powierzchniowych.

Elementem projektu może być budowa lub modernizacja sieci kanalizacji deszczowej, zwłaszcza na terenach miejskich. Inwestycje te zapewnią sprawność sieci kanalizacji sanitarnej. Dzięki realizacji tego typu przedsięwzięć nastąpi również poprawa jakości usług publicznych.

Dodatkowo zaplanowano przedsięwzięcia, które będą miały na celu stworzenie warunków do zagospodarowanie osadów ściekowych, powstałych w wyniku procesów technologicznych w oczyszczalni ścieków komunalnych. Przedsięwzięcia będą polegały na budowie infrastruktury do kompostownia, suszenia oraz przetwarzania osadów pościekowych w ramach innych dostępnych nowoczesnych technologii. Powstała infrastruktura będzie służyła do uzyskania osadów o mniejszej szkodliwości dla środowiska naturalnego

Planowane jest wsparcie działań mających na celu rozwój inteligentnych sieci wodno-kanalizacyjnych. Realizowane projekty będą miały charakter kompleksowy i umożliwiają zdalne i stałe monitorowanie, diagnozowanie problemów oraz zarządzanie dystrybucją wody w sieci. W ramach projektu możliwy będzie zakup urządzeń do pomiaru, uzdatniania i kontroli jakości wody. Elementem uzupełniającym może być wsparcie w ramach projektu komponentu dotyczącego podniesienie bezpieczeństwa krytycznej infrastruktury publicznej (np. ujęć wody). Konsekwencją wdrożenia tego typu przedsięwzięć będzie poprawa jakości świadczonych usług, poprawa jakości wody pitnej, infrastruktury, optymalizacja kosztów utrzymania.

Konieczne jest wsparcie dla działań zmierzających do zwiększenia dostępności do wody zdanej do spożycia oraz poprawa jakości wody dostarczanej dla mieszkańców.

Województwo zachodniopomorskie, kształtuje swój wizerunek w oparciu o wizję Zielonego Regionu. W związku z tym planuje wsparcie projektów polegających na usuwaniu zanieczyszczeń spoczywających w korycie rzeki/doliny zalewowej oraz na dnie jeziora oraz w jego strefie brzegowej. Przedsięwzięcia będą realizowane w koordynacji z PGW Wody Polskie. Przedsięwzięcia będą miały charakter kampanii edukacyjnej i promującej zmianę postaw. Możliwe wsparcie na monitoring miejsc o szczególnych walorach przyrodniczych i turystycznych.

Typy projektów:

1. Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej oraz oczyszczania ścieków komunalnych, w tym budowa lub przebudowa oczyszczalni ścieków zgodnie z priorytetami Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK – aglomeracje od 2 000 do 10 000 RLM);
2. Inwestycje dotyczące zagospodarowania osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków komunalnych;
3. Inwestycje dotyczące inteligentnych systemów zarządzania sieciami wodno-kanalizacyjnymi;
4. Inwestycje w ograniczenie strat wody do spożycia na sieciach wodociągowych;
5. Inwestycje w poprawę jakości wody zdanej do spożycia;
W ramach projektu wsparte będą inwestycje podmiotów działających w zakresie gospodarki wodno-ściekowej działające w celu implementacji wymagań dyrektywy w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi;
6. Zwiększenie efektywności dostaw wody, rozwój systemów ujęć, uzdatniania, zaopatrzenia, dostawy i magazynowania wody (budowa, modernizacja, rozbudowa sieci wodociągowej oraz stacje uzdatniania wody); Projekty realizowane na obszarach aglomeracji od 2000 do 10 000 RLM (na obszarach gdzie funkcjonuje kanalizacja sanitarna);
7. Budowa i modernizacja infrastruktury niezbędnej do ujmowania, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia w sytuacji zmniejszenia dostępnej ilości wody lub obniżenia jakości wody, będących skutkiem suszy lub w sytuacji, gdy infrastruktura jest niewydolna w warunkach fal upałów lub suszy itp.;
8. Inwestycje pozwalające na zmniejszenie zużycia wody, ujęcia jej w obieg zamknięty oraz wtórne wykorzystanie wody w gospodarce komunalnej i MŚP;
9. Projekty polegające na oczyszczaniu śródlądowych wód stojących i płynących (zmniejszenie ilości odpadów niesionych przez wody do morza). Typ projektu dedykowany JST oraz organizacjom pozarządowych.

Oczekiwane rezultaty

Efektom planowanych działań będzie:

- poprawa efektywności gospodarowania wodną do spożycia;
- poprawa efektywności zagospodarowania ścieków komunalnych.

Główne grupy docelowe:

JST (w tym wszystkie jednostki organizacyjne jst np. spółki komunalne, szkoły, instytucje kultury, szpitale),
 Podmioty zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania i oczyszczania ścieków.
 Przedsiębiorstwa (MŚP).
 Organizacje pozarządowe.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 31	Długość nowych lub zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych w ramach zbiorowych systemów odprowadzania ścieków	km		
RCO 32	Wydajność nowo wybudowanych lub zmodernizowanych instalacji oczyszczania ścieków	RLM		
RCO 30	Długość nowych lub zmodernizowanych sieci wodociągowych w ramach zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę	km		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 41	Ludność przyłączona do udoskonalonych zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę	osoby					
RCR 42	Ludność przyłączona do zbiorowych systemów oczyszczania ścieków co najmniej II stopnia	osoby					
RCR 43	Straty wody w zbiorowych systemach zaopatrzenia w wodę	m ³ / rok					

Cel szczegółowy (vi) - Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej

Interwencja w ramach Funduszy

Transformacja procesów produkcyjnych w przedsiębiorstwach, w kierunku GOZ.

Promowane będą rozwiązania zmierzające do strategii „zero waste” i strategii opartych o technologie przyjazne dla środowiska. Ponadto w ramach wsparcia przewiduje się wsparcie rozwoju zdolności recyklingu wyselekcjonowanych odpadów komunalnych.

W zakresie działań dotyczących wdrożenia gospodarki obiegu zamkniętego na obszarach przemysłowych i produkcyjnych mogą polegać na przykład na:

- Wdrożeniu i wsparciu efektu synergii w przemyśle
- Zainicjowaniu modelu zielonych parków przemysłowych poprzez między innymi wsparcie współpracy interesariuszy i transfer wiedzy w ramach projektów.

Kompleksowe projekty w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi zgodnie z hierarchią postępowania z odpadami (projekty o małej skali),

Realizacja projektów w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi będzie przestrzegać hierarchii postępowania z odpadami (Reduce, reuse, recycle czyli 3R > 10R).

Celem realizowanych przedsięwzięć będzie przede wszystkim usprawnienie systemu przyjmowania i przetwarzania odpadów komunalnych, w tym wzrost ilości odpadów komunalnych podlegających przygotowaniu do ponownego użycia, recyklingu i innych metod odzysku .

Realizacja tego typu przedsięwzięć zapobiegnie negatywnemu wpływowi na środowisko naturalne, w szczególności na wody powierzchniowe, podziemne, glebę, powietrze oraz zdrowie ludzkie. Przyczyni się to także, do ponownego wykorzystania surowców.

W zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów komunalnych wsparcie mogą uzyskać projekty, w ramach których tworzone będą:

- centra napraw produktów, które właściciele chcieliby w dalszym ciągu użytkować,
- punkty odbioru tekstyliów i urządzeń nadających się do użytkowania w celu dalszej ich dystrybucji dla osób potrzebujących,
- banki żywności gromadzące i dystrybuujące żywność o krótkim czasie pozostającym do upływu terminu ich przydatności do spożycia,
- punkty wymiany produktów dające możliwość pozostawienia sprawnych, a już niepotrzebnych rzeczy (np. urządzeń domowych),
- giełdy wymiany różnych produktów oraz ubrań i obuwia organizowane cyklicznie lub sieci ponownego użycia rzeczy (produktów, które mogłyby być użytkowane przez kolejnych właścicieli).

W zakresie przygotowania do ponownego użycia, wsparcie zostanie skierowane na rozwój centrów, w których produkty przygotowywane będą do ponownego użycia (tworzone na przykład przy punktach selektywnego zbierania odpadów komunalnych). Działania prowadzone w ramach centrów będą polegały na wyselekcjonowaniu produktów, sprawdzeniu, czyszczeniu, naprawie lub renowacji, oraz w efekcie końcowym na przekazaniu tych produktów do ponownego użytkowania.

W zakresie recyklingu wsparcie będzie kierowane na budowę, przebudowę i remont oraz wyposażenie infrastruktury związanej z selektywnym zbieraniem odpadów oraz ich zagospodarowaniem w zakresie:

- punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych;
- automatów do odbierania odpadów opakowaniowych;
- instalacji do doczyszczania selektywnie zebranych frakcji odpadów;
- instalacji do recyklingu poszczególnych frakcji materiałowych (np. instalacje recyklingu tworzyw sztucznych);
- instalacji do przetwarzania bioodpadów (w tym kompostownie odpadów zielonych lub odpadów organicznych wyselekcjonowanych z odpadów zmieszanych oraz instalacje fermentacji bioodpadów);
- zakupu pojemników na poszczególne frakcje odpadów.

W zakresie odzysku wsparcie będzie kierowane na budowę, przebudowę instalacji służących procesom odzysku określonych w załączniku nr 1 do ustawy o odpadach z wyłączeniem odzyskiwania energii w procesach spalania.

Warunkiem wsparcia będzie zgodność z planem inwestycyjnym WPGO.

Kompleksowe projekty z zakresu gospodarki odpadami innymi niż komunalne (przemysłowe, azbest, odpady medyczne).

Zadania realizowane w ramach działania będą dotyczyły azbestu, a także odpadów niebezpiecznych pochodzących z gospodarstw domowych (np. zużyte baterie, przeterminowane substancje farmakologiczne, żarówki). Wsparcie może objąć takie elementy jak wyposażenie punktów do selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych. Projekty dotyczące azbestu mogą polegać na realizacji projektów parasolowych. W takim projekcie gmina może otrzymać środki na zdjęcie elementów azbestowych z budynków mieszkańców, zabezpieczenie transportu odpadów do wyznaczonych miejsc utylizacji azbestu. Możliwe jest także wsparcie w razie potrzeby zwiększenie pojemności kwater do utylizacji azbestu.

Edukacja w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym.

W ramach projektów inwestycyjnych możliwe będzie wsparcie na kampanie edukacyjne, kładące nacisk na promocję Gospodarki Obiegu Zamkniętego.

Wsparcie w formie kampanii edukacyjnych oraz systemu doradztwa będzie także możliwe jako odrębny typ projektu. Warunkiem wsparcia tego typu projektu będzie jego regionalny charakter.

Typy projektów:

1. Kompleksowe projekty z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami.
Projekty o ograniczonej skali.
2. Systemy selektywnego zbierania odpadów komunalnych uwzględniające rozwiązania dotyczące zapobiegania powstawaniu odpadów lub ponowne użycie (PSZOK).
3. Rozwijanie recyklingu odpadów (projekty w kierunku gospodarki zasobooszczędnej).
Projekty nie mające charakteru badawczo-rozwojowego, dotyczące wdrażania technologii.
4. Rekultywacja, w tym remediacja, terenów zdegradowanych działalnością gospodarczą
Projekty jednostek samorządu terytorialnego i ich związków na terenach nie należących do Skarbu Państwa.
5. Zapobieganie powstawania odpadów
Projekty obejmujące organizację centrów napraw, redystrybucji tekstyliów i urządzeń, banki żywności, punkty i giełdy wymiany produktów, itp.
6. Kompleksowe projekty z zakresu gospodarki odpadami innymi niż komunalne (przemysłowe, azbest, odpady medyczne).
7. Transformacja procesów produkcyjnych w przedsiębiorstwach, w kierunku GOZ (w tym strategię „zero waste”). Przedsięwzięcia realizowane przez przedsiębiorstwa lub parków przemysłowych.
Projekty realizowane w oparciu o instrumenty zwrotne lub mieszane.
8. Edukacja ekologiczna oraz systemy doradztwa, mające na celu zwiększenie świadomości konsumentów, przedsiębiorców i podmiotów publicznych oraz zmianę ich postaw i modeli biznesowych na zgodne z GOZ;

Oczekiwane rezultaty

Efektom planowanych działań będzie:

- poprawa efektywności gospodarowania odpadami komunalnymi;
- poprawa jakości środowiska naturalnego na obszarach, na których gospodarka odpadami odcisnęła swoje piętno,
- zmiana procesów produkcyjnych na zasobooszczędne.
- spadek ilości zalegających na składowiskach odpadów komunalnych.
- poprawa procesu recyklingu odpadów komunalnych.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: JST (w tym wszystkie jednostki organizacyjne jst np. spółki komunalne, szkoły, instytucje kultury, szpitale), Przedsiębiorcy świadczący UOIG w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi, (świadczący usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego), organizacja non profit, Jednostki sektora finansów publicznych, przedsiębiorstwa (mikro i małe), Parki przemysłowe, uczelnie, Jednostki naukowe, Instytuty badawcze, zakłady opieki zdrowotnej.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

nie dotyczy

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

nie dotyczy

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 34	Dodatkowe zdolności w zakresie recyklingu odpadów	tony / rok		
RCO 107	Inwestycje w obiekty do selektywnego zbierania odpadów	PLN		
RCO 119	Odpady przygotowane do ponownego użycia	tony / rok		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 103	Odpady zbierane selektywnie	tony / rok					
RCR 47	Odpady poddane recyklingowi	tony / rok					
RCR 48	Odpady wykorzystywane jako surowce	tony / rok					

Cel szczegółowy (vii) - Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia

Interwencja w ramach Funduszy

Wsparcie w ramach celu szczegółowego przewiduje w szczególności podejmowanie działań zwiększających ochronę przyrody i krajobrazu, ograniczenie degradacji ekosystemów, zahamowanie spadku różnorodności biologicznej oraz wzmocnienie potencjałów przyrodniczych w przestrzeni miejskiej i pozamiejskiej.

Skuteczna realizacja celów ochrony środowiska na terenie województwa jest wynikiem podnoszenia efektywności realizowanych działań ochronnych i zrównoważonego rozwoju. W ramach tego procesu niezbędnym jest kontynuacja działań dotyczących ochrony ekosystemów, różnorodności biologicznej, likwidacja zagrożenia dla rodzimych gatunków, a także zwiększenie świadomości ekologicznej społeczeństwa i aktywizacja do działań na rzecz ochrony środowiska.

Kluczowym zadaniem będzie zatrzymanie postępującej fragmentacji ekosystemów i degradacji środowiska, zanikania siedlisk na skutek eutrofizacji lub wpływu zmian klimatu, pogarszania warunków hydrologicznych czy ekspansji gatunków obcych. Jednocześnie jednym z zadań na obszarach zurbanizowanych będzie przeciwdziałanie niedoborom terenów zielonych, powiększenie powierzchni biologicznie czynnej oraz zwiększenie nasadzeń zieleni wysokiej.

Ważnym obszarem w ramach interwencji będzie zarządzanie środowiskowe mające odzwierciedlenie w dokumentach planistycznych, które zwiększają dbałość o obszary chronione i pozwalają lepiej zaplanować działania w kierunku obniżania niekorzystnego oddziaływania na środowisko.

Przyjęte w programie założenia będą się przyczyniały do realizacji kierunku interwencji Polityki Ekologicznej Państwa 2030 Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu. Działania te wpisują się również w realizację celów Strategii Bioróżnorodności do 2030, kluczowego filaru Europejskiego Zielonego Ładu.

Planowane przedsięwzięcia w obszarze ochrony zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zielonego rozwoju regionu odzwierciedlają cele Polityki ekologicznej województwa zachodniopomorskiego, stanowiącej narzędzie realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030.

Przewidywane są następujące rodzaje projektów:

- ochrona dziedzictwa przyrodniczego i jego zasobów

Zakłada się wdrożenie działań w zakresie ochrony i zachowania różnorodności biologicznej cennych pod względem przyrodniczym i siedliskowym zadrzewień przydrożnych (zachowanie starodrzewu), a także zabytkowych parków oraz ogrodów.

- ochrona siedlisk i gatunków (ochrona in-situ, ex-situ)

Wdrażanie zapisów dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych w szczególności dla parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, obejmie działania w zakresie ochrony, odtwarzania lub przywracania właściwego stanu zdegradowanych siedlisk przyrodniczych i populacji zagrożonych gatunków. Interwencja

obejmie również zwalczanie gatunków obcych w szczególności inwazyjnych na obszarach chronionych i poza nimi.

- azyle dla zwierząt

Celem interwencji będzie budowa lub przebudowa azyli dla zwierząt egzotycznych (gatunki obce, chronione, niebezpieczne, objęte ochroną gatunkową niezdolne do życia w środowisku przyrodniczym) pochodzących z interwencji, porzuconych lub zatrzymanych na granicy państwa.

- dokumentacja planistyczna dla obszarów chronionych oraz inwentaryzacja zasobów przyrodniczych i krajobrazowych

W ramach wsparcia przewiduje się opracowanie lub aktualizację dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych - parków krajobrazowych. W ramach wsparcia przewiduje się projekty dotyczące sporządzenia lub aktualizacji inwentaryzacji przyrodniczej i krajobrazowej.

- rozwój zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich

Wsparcie ma na celu zapobieganie fragmentaryzacji przestrzeni i krajobrazu, odbudowę i rozwój ekosystemów, zwiększenie powierzchni terenów biologicznie czynnych poprzez realizację projektów w zakresie np. zielonych dachów, zielonych ścian łąk kwiatnych, parków kieszonkowych czy miejskich. Projekty te obejmą odnowienie zieleni i nasadzenie nowej.

- ograniczenie skutków antropopresji na tereny chronione i cenne przyrodniczo

Interwencja zostanie ukierunkowana na zapobieganie niekontrolowanej presji aktywnej formy zwiedzania obszarów cennych przyrodniczo. Zakres realizowanych przedsięwzięć nie może prowadzić do wspierania infrastruktury turystycznej oraz do zwiększania presji człowieka na przyrodę.

- wsparcie ośrodków edukacji ekologicznej oraz działania edukacyjne

Wsparcie polegać będzie na doposażeniu, unowocześnieniu i uatrakcyjnieniu oferty programowej ośrodków edukacji ekologicznej, nakierowane na zwiększenie efektywności prowadzonych działań edukacyjnych.

Celem działań edukacyjnych będzie zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony przyrody, dziedzictwa przyrodniczego, obecnego wpływu zmian klimatycznych na różnorodność biologiczną oraz promocja postaw ekologicznych.

Oczekiwane rezultaty związane z planowanym wsparciem:

- wzmocnienie ochrony obszarów cennych przyrodniczo i walorów krajobrazowych;
- zachowanie różnorodności biologicznej oraz naturalnych i seminaturalnych ekosystemów;
- zrównoważony rozwój przestrzeni miejskich opartych na przyrodzie.

Główne grupy docelowe :

Główne grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego

Typy beneficjentów:

jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, parki krajobrazowe, rezerwy przyrody, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, organizacje pozarządowe, szkoły wyższe, instytucje naukowe, ośrodki edukacji ekologicznej.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

SSW – udostępnianie przestrzeni publicznej zachowującej funkcje przyrodnicze.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 36	Zielona infrastruktura objęta wsparciem do celów innych niż przystosowanie się do zmian klimatu	ha		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 95	Ludność mająca dostęp do nowej lub udoskonalonej zielonej infrastruktury*	osoby					

III. Priorytet 3 – Mobilne Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (viii) - wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej

Interwencja w ramach Funduszy

Ekologiczny transport miejski, stanowiący dojazd do miejsc pracy, nauki czy wypoczynku, wskazany jest jako kierunek w ramach Wizji konkurencyjnego i zrównoważonego systemu transportu w Białej Księżde.

Zrównoważona mobilność miejska ma prowadzić do poprawy jakości życia mieszkańców, tak poprzez dostosowanie transportu do lokalnych potrzeb, jak i poprawy środowiska naturalnego w tym powietrza oraz przestrzeni przyjaznym pieszym i niezmotoryzowanym. Wszystkie projekty muszą realizować cele wskazane w Strategii na rzecz zrównoważonej i inteligentnej mobilności – europejski transport na drodze ku przyszłości.

Wsparcie w ramach celu szczegółowego ma być przeznaczone na wdrożenie w miastach inteligentnych i pilotażowych rozwiązań technologicznych, a także innowacji społecznych, które posłużą lepszemu zarządzaniu i organizacji tkanki miejskiej i w efekcie uczynią miasto miejscem przyjaznym do życia. Głównym założeniem jest wsparcie działań, które prowadzą do tworzenia systemów transportowych, spełniających potrzeby wszystkich użytkowników systemów transportowych miast.

Z uwagi na potrzebę wprowadzenia zmiany zachowań należy ukierunkować się na myślenie, że każdy mieszkaniec w mniejszym lub większym stopniu porusza się po mieście pieszo. W podejmowanych w miastach działaniach należy przede wszystkim ukierunkować się na wsparcie infrastruktury przyjaznej dla ruchu pieszego i ograniczenie ruchu samochodowego.

Z uwagi na ukierunkowanie celu szczegółowego na poprawę jakości powietrza oraz zmiany nawyków transportowych planowa jest realizacja działań służących bardziej efektywnemu i przyjaznemu dla środowiska podziałowi zadań przewozowych, w tym rozwój infrastruktury dla niezmotoryzowanych oraz promowanie nowych sposobów na przemieszczanie się po mieście (np. współdzielenia pojazdów lub korzystanie z urządzeń transportu osobistego).

Wszystkie projekty wspierane w ramach celu szczegółowego muszą zakładać rozwiązania dla osób o ograniczonej mobilności oraz muszą uwzględniać systemy informacji wizualnej i głosowej dla osób z innymi niepełnosprawnościami.

Zakres wsparcia realizowany będzie poprzez:

Budowę i przebudowę infrastruktury transportu publicznego, w tym:

- centra przesiadkowe łączące min. trzy typy transportu
- obiekty park and ride, bike and ride,

- transport publiczny na żądanie w oparciu o wykorzystanie pojazdów zeroemisyjnych lub autonomicznych
- niskoemisyjny i zeroemisyjny tabor, w tym autobusy z zielonymi dachami
- infrastruktura do ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych i niskoemisyjnych.

Drogi rowerowe w obszarze funkcjonalnym miast- w przypadku łączenia miejscowości przebieg drogi na obszarze wiejskim nie więcej niż 3 km.

Inwestycje ograniczające indywidualny ruch zmotoryzowany w centrach miast (np. system roweru miejskiego z infrastrukturą rowerową: stojaki, wiaty rowerowe, stacje samoobsługowej naprawy rowerów; drogi rowerowe, ciągi piesze i pieszo-rowerowe; wspólny bilet; przejścia dla pieszych, azyle dla pieszych).

Inwestycje (budowa, rozbudowa) związane z systemami zarządzania ruchem i energią (ITS).

Zaplecze techniczne do obsługi taboru; infrastruktura punktowa: zajezdnie autobusowe, przystanki, wysepki.

Inwestycje w infrastrukturę drogową transportu publicznego (np. buspasy; przebudowa skrzyżowań w celu ułatwienia oraz/lub nadania priorytetu transportowi publicznemu w ruchu: pasy skrętów dla autobusów, śluzy na skrzyżowaniach, infrastruktura drogową przy pętlach autobusowych, stacjach kolejowych lub obiektach P&R, B&R wraz z odcinkami dróg łączących je z bezpośrednio z drogami miejskimi; budowa/przebudowa kanalizacji teletechnicznej; wyposażenie dróg i ulic w niezbędne obiekty i urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego) - tylko jako element projektu.

Działania promocyjne w zakresie podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie korzystania z niskoemisyjnego transportu zbiorowego i ruchu niezmotoryzowanego – obligatoryjnie jako element każdego projektu.

Przygotowanie kompleksowych dokumentów o randze strategicznej, opracowanych i wdrażanych przez władze miasta i podmioty zaangażowane w realizację miejskiej polityki transportowej.

Priorytetowo będą traktowane inwestycje dotyczące przebudowy taboru w oparciu o autobusy wodorowe wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wszystkie przedsięwzięcia realizowane w ramach celu szczegółowego muszą przyczyniać się do osiągnięcia przez miasta neutralności klimatycznej.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa świadczące usługi publicznego transportu zbiorowego, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, zarządcy infrastruktury kolejowej.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 57	Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego			
RCO 58	Wspierana infrastruktura rowerowa			

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 62	Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego	użytkownicy / rok					
RCR 64	Roczna liczba użytkowników infrastruktury rowerowej	użytkownicy / rok					

IV. Priorytet 4 – Połączone Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (ii) - rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej

Interwencja w ramach Funduszy

W ramach celu szczegółowego „Rozwój i poprawa zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności odpornej na zmianę klimatu na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do sieci TEN-T i mobilności transgranicznej” projekty koncentrowały się będą na zapewnieniu dostępności transportowej najbardziej wykluczonych transportowo obszarów województwa. Do tego obszaru należy przede wszystkim centralna część województwa, przez które nie przechodzi ani nie jest planowana żadna droga klasy S, a jedyna droga krajowa (DK20) nie spełnia oczekiwanej roli.

Zadaniem projektów drogowych będzie połączenie obszarów o słabej dostępności transportowej kluczowymi szlakami komunikacyjnymi wyznaczonymi przez drogi S3, S6 wraz z Zachodnim Drogowym Obejściem Miasta Szczecina a docelowo także S10 i S11. Nie mniej istotna będzie poprawa skomunikowania regionu w układzie transgranicznym oraz w relacji z sąsiednimi regionami.

Kluczowym zadaniem będzie tworzenie obejść miejscowości, wyprowadzających ruch z ich centrów – szczególnie w odniesieniu do miejscowości, przez które wiodą szlaki obsługujące ruch ciężki. Zmiana przebiegu dróg wojewódzkich poprzez realizację obwodnic spowoduje możliwość wprowadzenia w miastach stref ruchu uspokojonego i ograniczenia ruchu pojazdów szczególnie uciążliwych (pojazdów ciężkich i przewożących materiały niebezpieczne).

W zakresie projektów drogowych nie mniej istotne będzie skomunikowanie istniejących i powstających terenów inwestycyjnych ze szkieletem transportowym.

Bardzo ważnym obszarem interwencji będzie także zapewnienie bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz bezpieczeństwa wszystkich użytkowników dróg – w tym także niechronionych (pieszych i rowerzystów).

Przy wyborze do realizacji projektów drogowych istotną rolę będzie odgrywała funkcja tej inwestycji w budowaniu sprawnego i niskoemisyjnego transportu zbiorowego.

Wspierane będą projekty pozwalające na rozwój sieci transportowej Pomorza Zachodniego, koncentrujące się na działaniach pozwalających na:

- poprawę dostępności transportowej województwa – poprzez powiązania i rozwój sieci TEN-T oraz integrację wewnętrzną regionu, a także zintegrowanie systemów transportu ze szczególnym uwzględnieniem systemów transportu zbiorowego,

- poprawę warunków życia mieszkańców poprzez ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko oraz poprawę bezpieczeństwa ruchu

- poprawę dostępności do terenów inwestycyjnych.

Interwencja w sektorze transportu opiera się na ustaleniach ujętych w dokumentach krajowych i regionalnych:

- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku,
- Biała Księga. Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu –dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu,
- Strategia rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego,
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Województwa Zachodniopomorskiego.

Zadania realizowane w ramach celu szczegółowego wynikać będą z Regionalnego Planu Transportowego, który jest emanacją polityki transportowej województwa.

Zgodnie z zapisami Traktatu Akcesyjnego w ramach wsparcie możliwe będą tylko projekty podnoszące nośność drogi do nacisku pojedynczej osi do 115 kN.

W celu szczegółowym możliwe będzie wsparcie transportu publicznego poza miastami. Planowane jest uruchomienie wsparcia projektów transportu na życzenie, dzięki którym zmniejszone zostanie wykluczenie transportowe osób z obszarów wiejskich. Ponadto interwencja nakierowana będzie również na uzupełnienie taboru autobusowego wykorzystywanego w transporcie zbiorowym poza dużymi miastami. Kluczowe jest wsparcie inwestycji przyczyniających się do zbudowania bazy taboru oraz zaplecza infrastrukturalnego, który pozwoli na rozwój transportu zbiorowego na obszarach zmarginalizowanych, w tym na obszarach wiejskich.

W odniesieniu do transportu kolejowego w ramach celu szczegółowego planowana jest dalsza wymiana taboru kolejowego – szczególnie na nisko lub zeroemisyjny.

Jednym z większych wyzwań, którego chce się podjąć Województwo jest integracja taryfowa i biletowa różnych środków transportu – wprowadzenie jednolitego biletu regionalnego.

W efekcie podejmowanych działań województwo zachodniopomorskie stanie się regionem lepiej skomunikowanym – przede wszystkim za pomocą publicznych form transportu. Ulepszona komunikacja dotyczyła będzie zarówno wykluczonych transportowo obszarów Specjalnej Strefy Włączenia, jak i układu transgranicznego i połączeń z sąsiednimi regionami. Ponieważ wszystkie projekty wynikały będą z Regionalnego Planu Transportowego, zapewniona zostanie komplementarność podejmowanych działań oraz ukierunkowanie inwestycji na łączenie różnych form transportu z naciskiem na preferencję dla transportu zbiorowego.

Istotnym obszarem inwestycji jest transport wodny na morskich wodach wewnętrznych oraz śródlądowy. Wspierana będzie poprawa żeglowności istniejących szlaków oraz poprawa dostępności portów morskich i rzecznych.

Główne grupy docelowe:

Jednostki samorządu terytorialnego.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Budowa i przebudowa dróg lokalnych możliwa będzie tylko w ramach instrumentu ZIT.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 46	RCO 46 – Długość dróg przebudowanych lub zmodernizowanych – poza TEN-T	km		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 55	RCR 55 – Roczna liczba użytkowników nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg	Pasażerokilometr / rok					

V. Priorytet 5 – Przyjazne mieszkańcom Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (ii) - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online

Interwencja w ramach Funduszy

Wyzwaniem stojącym przed Polską, a w tym przed województwem zachodniopomorskim jest dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy i rozwoju osobistego.

Cel planowany do osiągnięcia to edukacja nowoczesna, skuteczna, zgodna z oczekiwaniami rynku i wyzwaniami przyszłości.

W ramach celu szczegółowego wspierane będą projekty, które doprowadzą do dostosowania istniejącej infrastruktury edukacyjnej do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz specjalizacji regionu. Istniejąca infrastruktura placówek edukacyjnych, w szczególności szkół zawodowych jest często niedostosowana do aktualnego stanu gospodarki i wymogów rynku pracy, bo te są w trakcie ciągłej zmiany, przez co szkolnictwo, w tym szkolnictwo zawodowe jawi się jako mało atrakcyjne.

Wsparcie infrastruktury szkół wyższych oraz szkół zawodowych musi mieć na celu wzmocnienie współpracy z pracodawcami i upowszechnienia kształcenia w miejscu pracy, również w stosunku do osób już zatrudnionych u tych pracodawców i doskonalenia ich samych (np. w zakresie kognitywistyki, EB- employer branding, HR - human resources), czy stosowania technologii wysokiej wydajności pracy.

Od kilku lat obserwuje się systematyczny wzrost zainteresowania młodzieży szkolnictwem zawodowym. W związku z tym niezbędne jest wsparcie zwiększające potencjał szkół zawodowych i dalsze propagowanie korzyści płynących z wyboru tej ścieżki kształcenia. Pomimo szeregu zmian w systemie szkolnictwa zawodowego programy nauczania w tych placówkach są nadal niedostosowane do potrzeb regionalnego/lokalnego rynku pracy. Ponadto brakuje kompleksowych rozwiązań i narzędzi, które powiązałyby zapotrzebowanie przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje zawodowe absolwentów z ofertą szkół zawodowych. Interwencja będzie nakierowana głównie na wsparcie istniejącej infrastruktury szkół zawodowych. Jednakże w przypadku zdiagnozowania potrzeby utworzenia regionalnego ośrodka kształcenia zawodowego, zapewniającego infrastrukturę (warsztaty, wyposażenie), której brak jest na rynku kształcenia zawodowego, możliwe będzie również wsparcie w tym zakresie.

Planowane jest wsparcie infrastrukturę państwowych wyższych szkół zawodowych z uwzględnieniem preferencji dla branż mających strategiczne znaczenie dla rozwoju gospodarki na poziomie krajowym i regionalnym, identyfikowanych w dokumentach strategicznych lub definiujących inteligentne specjalizacje.

Niska jakość infrastruktury badawczej oraz brak zorientowania sektora nauki na komercjalizację wyników badań i współpracę z przedsiębiorcami wskazuje na potrzebę wzrostu nakładów na infrastrukturę

badawczą zmierzającą do zmiany struktury badań prowadzonych przez sektor nauki w kierunku ich dostosowania do warunków rynkowych. Do stworzenia warunków dla rozwoju badań i innowacji niezbędne jest posiadanie zaawansowanej i wysokiej jakości infrastruktury badawczej. Niedostateczne doposażenie zaplecza badawczego w znacznym stopniu utrudnia prowadzenie prac badawczo-rozwojowych, co skutkuje ograniczeniem możliwości rozwojowych regionu, a ponadto niekorzystnie wpływa na wzrost konkurencyjności regionu oraz dalszy rozwój innowacji. W ramach wsparcia infrastruktury szkół wyższych planowane jest współfinansowanie infrastruktury uczelni publicznych na rzecz badań i innowacji. Wszystkie nowobudowane obiekty uczelni muszą spełniać normy dla budynków pasywnych. Wsparcie infrastruktury uczelni będzie warunkowane zapewnieniem realizacji projektów miękkich we współpracy z placówkami wychowania przedszkolnego, ze szkołami podstawowymi oraz ponadpodstawowymi, jak również z Uniwersytetami Trzeciego Wieku.

Priorytetowo będzie traktowane wzmocnienie zdrowego dorastania i starzenia się. Z uwagi na wyzwania stojące przed populacją związane z chorobami cywilizacyjnymi planowane są inwestycje w obiekty służące wzmocnieniu sprawności fizycznej uczniów, jak np. infrastruktura boisk przyszkolnych.

Podmioty realizujące projekty z zakresu infrastruktury sportowej muszą zapewnić dostęp oraz dodatkowe rozwiązania w formie zajęć dla mieszkańców, w tym dla osób starszych w celu zachowania lub poprawy ich zdrowia.

Podstawowym instrumentem polityki wsparcia podażowej strony kształcenia w województwie zachodniopomorskim jest system oświaty publicznej, obejmujący swoim oddziaływaniem dzieci i młodzież poddane powszechnemu obowiązkowi kształcenia. Region charakteryzuje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury edukacyjnej na wszystkich szczeblach kształcenia, dlatego planowane są działania polegające na przebudowie, rozbudowie i funkcjonalnym dostosowaniu szkół i placówek oświatowych. Poprawa dostępu do wysokiej jakości infrastruktury przyczyni się do zwiększenia frekwencji na zajęciach oraz do poprawy jakości przeprowadzanych zajęć, co wpłynie na uzyskiwanie lepszych wyników w nauce. Uczniowie szkół w województwie zachodniopomorskim osiągają niskie wyniki egzaminów 8-klasistów oraz maturalnych. Pod względem zdawalności egzaminu maturalnego w roku 2021 województwo zachodniopomorskie znajduje się na ostatnim miejscu. W przypadku egzaminów ósmoklasisty z danych dostępnych za rok 2021, nasz region osiągnął wynik poniżej średniej krajowej.

Planowane jest wsparcie innowacyjnej infrastruktury wychowania przedszkolnego, spełniającej wymagania dla obiektów wielofunkcyjnych, która będzie mogła spełniać rolę przedszkola w pierwszej kolejności, szkoły podstawowej oraz miejsca aktywności dla mieszkańców w ramach budowania kultury uczenia się przez całe życie.

Dostępność do nowoczesnych metod nauczania, a zwłaszcza urządzeń i środków wykorzystujących techniki multimedialne, jest obecnie w placówkach edukacyjnych regionu ograniczona. Nauczyciele zgłaszają problemy związane z brakiem pomocy dydaktycznych, źle wyposażonymi pracowniami, ale również z brakiem czasu – zbyt małą liczbą godzin lekcyjnych. W związku z tym niezbędne jest tworzenie placówek, które mogą uzupełniać zajęcia obowiązkowe w szkole. W ramach tego typu projektów zostanie utworzona sieć ośrodków popularyzujących naukę, tzw. centra nauki.

W celu stymulowania innowacyjności dzieci, jak i młodzieży konieczne są inwestycje w infrastrukturę instytucji popularyzujących naukę i innowacje. Przyczyni się to do zwiększenia atrakcyjności przekazywanych treści edukacyjnych oraz zainteresowania nauką i karierą naukową. Planuje się wzmocnienie działalności infrastruktury ośrodków popularyzujących naukę poprzez wsparcie wyposażenia wystaw/sal dydaktycznych w tym nowe/uzupełnione wyposażenie, powiązane ze specjalizacjami regionu. Na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia wsparcie kierunkowane będzie na utworzenie przyszkolnych laboratoriów w zakresie nauk ścisłych dostępnych dla wszystkich mieszkańców. Projekty z zakresu infrastruktury popularyzującej naukę będą dostępne dla wszystkich mieszkańców.

W ramach wsparcia instytucji popularyzujących naukę i innowacje planowane jest wykorzystanie mechanizmu finansowania krzyżowego, w ramach którego finansowane będą działania edukacyjne związane z prowadzeniem zajęć dodatkowych, pozalekcyjnych w centrach popularyzujących naukę i innowacje. Beneficjenci zostaną zobowiązani do wykazania, że koszty poniesione w ramach cross-finansingu będą niezbędne dla wdrożenia operacji.

Typy projektów:

- Infrastruktura edukacyjna (wychowanie przedszkolne, kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne), wraz z wyposażeniem,
- Infrastruktura szkolnictwa wyższego,
- Infrastruktura sportowa jako baza przyszkolna,
- Budowa, rozbudowa, adaptacja infrastruktury instytucji popularyzujących naukę i innowacje wraz z niezbędnym wyposażeniem,
- Budowa, rozbudowa, adaptacja infrastruktury burs i internatów w powiatach w których zlokalizowano szkoły zawodowe kształcące w zawodach deficytowych.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wszystkie projekty realizowane w ramach celu szczegółowego muszą zapewniać pełny dostęp dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ponadto kluczowe jest, aby wszystkie projekty infrastrukturalne miały odpowiednie rozwiązania w zakresie dotyczącym zmian klimatu.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, uczelnie zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, organizacje pozarządowe.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	RCO 66 – Pojemność klas w nowych lub zmodernizowanych placówkach opieki nad dziećmi	osoby		
	RCO 67 – Pojemność klas w nowych lub zmodernizowanych placówkach oświatowych	osoby		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
	RCR 70 – Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki nad dziećmi	Użytkownicy/rok					
	RCR 71 – Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych	Użytkownicy/rok					

Cel szczegółowy (iii) - wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne.

Interwencja w ramach Funduszy

W ramach celu szczegółowego projekty będą koncentrowały się na poprawie infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i aktywizacji społecznej. Projekty będą bezpośrednio realizowały cele zapisane w Strategii Rozwoju Województwa do roku 2030. Projekty wpisują się w politykę kapitału oraz spójności społecznej województwa zachodniopomorskiego.

W ramach celu wsparcie kierowane będzie na rzecz osób lub rodzin zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym m.in. do osób korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej, osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy, rodzin mających pod opieką osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, żyjące w niekorzystnych warunkach materialnych i mieszkaniowych, społeczności wykluczone terytorialnie poprzez zamieszkiwanie na obszarach wiejskich, dzieci i młodzieży, zwłaszcza ze środowisk zaniedbanych lub wychowującej się poza rodziną (w tym przebywającej w pieczy zastępczej i opuszczającej różne formy pieczy zastępczej).

Problemy bytowe grup marginalizowanych powodują eskalację problemów społeczno-ekonomicznych zarówno tych grup jak i całych społeczności lokalnych. Niezbędne jest wspieranie mieszkalnictwa w formule deinstytucjonalizacji. Układy lokali, dostępność oraz zasady ich wykorzystania będą charakteryzowały się dopasowaniem do potrzeb osób o określonym profilu (wspierane będą różne formy usług bytowych tj. mieszkania chronione, socjalne, treningowe, wytchnieniowe, wspomagane).

Wspierane będą procesy usamodzielniania się osób z niepełnosprawnościami przez dostosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb tych osób oraz poprawę warunków usług publicznych świadczonych na ich rzecz. Planowane jest m. in. wsparcie infrastruktury Zakładów Aktywności Zawodowej, Centrów Integracji Społecznej, Warsztatów Terapii Zajęciowej. Efektem wsparcia powinno być ostateczne usamodzielnienie się ekonomiczne i społeczne osób objętych wsparciem.

Osiągnięcie celu będzie możliwe m.in. poprzez realizację komplementarnych programów na rzecz integracji osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, społecznej, zawodowej oraz komplementarnych działań zwiększających jakość oraz dostęp do usług publicznych m.in. takich jak pomoc społeczna, wsparcie rodziny i pieczy zastępczej, usługi opiekuńcze i zdrowotne.

Należy zwrócić uwagę, że do wykluczenia społecznego prowadzą również utrudnienia w dostępie do obiektów i przestrzeni publicznej, na które narażone są w szczególności osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze. Brak równych szans w dostępie do usług publicznych przejawia się w wielu sferach życia społecznego, które są niezbędne dla funkcjonowania każdej jednostki w społeczeństwie. W związku z powyższym planowane jest celowane wsparcie na dostosowanie obiektów i przestrzeni publicznej w celu

poprawienia dostępu dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz innych mieszkańców z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wsparcie powiązane będzie z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług (włączając formy stacjonarne). Tworzenie efektywnej opieki środowiskowej będzie elementem równoległym do dostosowania usług społecznych do potrzeb społeczeństwa. Ze względu na zróżnicowanie potrzeb poszczególnych grup docelowych dla zapewnienia efektywności wsparcia podejmowane interwencje muszą mieć charakter zindywidualizowany, kompleksowy i długofalowy. Oznacza to, że projekty finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego będą realizowane w ścisłym połączeniu z działaniami podejmowanymi w ramach wsparcia Europejskiego Funduszu Społecznego, który pełni funkcję wiodącą w tym obszarze.

Planuje się wsparcie infrastruktury społecznej powiązanej z prowadzonymi działaniami animacyjnymi, realizowanymi w ramach EFS+ na obszarach SSW, i wynikającej z zapotrzebowania zgłoszonego przez środowisko lokalne, która będzie sprzyjać włączeniu społecznemu oraz rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego.

Typy projektów:

- Infrastruktura społeczna powiązana z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług,
- Infrastruktura placówek zapewniających całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku,
- Infrastruktura miejsc przysposabiających do pracy.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wszystkie projekty zapewniać pełny dostęp dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ponadto kluczowe jest, aby wszystkie projekty infrastrukturalne miały odpowiednie rozwiązania w zakresie dotyczącym zmian klimatu.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, podmioty ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi

terytorialnych:

Specjalna Strefa Włączenia.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 65	Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych	osoby		
RCO 113	Ludność objęta projektami w ramach zintegrowanych działań na rzecz włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji	osoby		

Wskaźnik rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
	RCR 67 – Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych	użytkownicy / rok					

Cel szczegółowy (v) - zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej

Interwencja w ramach Funduszy

W ramach celu szczegółowego projekty będą koncentrowały się na poprawie dostępu do wysokiej jakości, zrównoważonych i przystępnych cenowo usług zdrowotnych oraz skuteczności i odporności systemu opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej. Projekty będą bezpośrednio realizowały cele zapisane w dokumencie „Zdrowa Przyszłość - Ramy strategiczne rozwoju z perspektywą do 2030 roku” oraz planach transformacji w obszarze zdrowia. Projekty wpisują się w politykę ochrony zdrowia Województwa Zachodniopomorskiego.

Wydłużenie życia, a tym samym starzenie się społeczeństwa będzie miało istotny wpływ na wzrost problemów zdrowotnych, m.in. w zakresie chorób przewlekłych i chorób wieku podeszłego, chorób nowotworowych, naczyniowych i sercowych. W wyniku czego system opieki zdrowotnej wymaga stałego dostosowywania do zwiększonego zapotrzebowania na usługi medyczne oraz poprawy dostępności do wysokiej jakości, skutecznego i efektywnego leczenia.

Niezbędna jest poprawa działalności poszczególnych rodzajów opieki zdrowotnej (POZ, AOS, leczenie stacjonarne) między innymi w zakresie opieki nad osobami starszymi, opieki długoterminowej, dziennej, środowiskowej, opieki onkologicznej i psychiatrycznej oraz ratownictwa medycznego. Planowane jest wsparcie funkcjonowania gabinetów ginekologicznych, urologicznych i stomatologicznych dostosowanych dla osób z niepełnosprawnością ruchową w każdym powiecie.

Ważnym działaniem jest zapewnienie odpowiedniej dostępności do opieki zdrowotnej chorym długotrwale, m.in. poprzez stworzenie warunków do bardziej dostępnej opieki długoterminowej, tj. zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, opiekuńczo-leczniczych i opieki paliatywnej, zlokalizowanych blisko miejsca zamieszkania. Istotne przy tym jest odciążenie szpitali specjalistycznych z opieki nad przewlekle chorymi, a objęcie leczeniem szpitalnym jedynie przypadków wymagających specjalistycznej hospitalizacji. Jednocześnie wymagany jest dalszy rozwój alternatywnych form opieki zdrowotnej nad osobami niesamodzielnymi, tj. opieki dziennej, domowej i środowiskowej w pobliżu miejsca zamieszkania, w tym deinstytucjonalizacja usług opiekuńczych i zdrowotnych oraz wprowadzanie świadczenia usług medycznych w modelu telemedycznym.

Priorytetem będzie kontynuacja prowadzonych działań restrukturyzacyjnych w lecznictwie szpitalnym w celu dostosowania infrastruktury w aspekcie dostępności, jakości, organizacji i funkcjonalności.

Wymagane jest dostosowanie bazy szpitalnej do potrzeb zdrowotnych mieszkańców regionu i w konsekwencji zmniejszenie kosztów ponoszonych na utrzymanie niewłaściwej infrastruktury a w tym dążenie do uzyskania optymalnego wykorzystania łóżek, tj. zmianę sytuacji nadmiernej ilości łóżek w niektórych specjalnościach przy niedostatku w innych specjalnościach.

Równolegle do procesów centralizacji części świadczeń zdrowotnych, zwłaszcza tych wysokospecjalistycznych, placówki o niższej referencyjności powinny podejmować działania dotyczące reorganizacji, zmiany zakresu działań zgodnie z zapotrzebowaniem na zasadzie komplementarnej współpracy podmiotów zaangażowanych w kształtowanie polityki ochrony zdrowia w regionie.

Niezbędne jest wzmocnienie i usprawnianie systemu ratownictwa medycznego w celu lepszej organizacji działań i szybszego dojazdu do zdarzeń celem przeprowadzenia czynności ratunkowych.

Głównym kierunkiem zmian w opiece psychiatrycznej musi być wdrożenie środowiskowego modelu ochrony zdrowia psychicznego tj. zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej blisko miejsca ich zamieszkania oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym. W szczególności należy zmierzać do tworzenia centrów zdrowia psychicznego i poprawy dostępności do psychiatrycznej opieki dla dzieci i młodzieży, a także utrzymania właściwych warunków funkcjonowania istniejących jednostek leczenia psychiatrycznego.

Typy projektów:

- Budowa (w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach), przebudowa, modernizacja obiektów ochrony zdrowia, w tym aparatury medycznej i wyposażenia oraz zakup wyrobów medycznych.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Podmioty ubiegające się o wsparcie na infrastrukturę instytucji ochrony zdrowia będą premiowane za zobowiązanie do realizacji Programów Zdrowotnych.

Wszystkie projekty realizowane w ramach celu szczegółowego muszą zapewniać pełny dostęp dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ponadto kluczowe jest, aby wszystkie projekty infrastrukturalne miały odpowiednie rozwiązania w zakresie dotyczącym zmian klimatu.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego

Typy beneficjentów: Podmioty lecznicze udzielające świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych: samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, przedsiębiorcy, jednostki budżetowe oraz lekarze i pielęgniarki, którzy wykonują swój zawód w ramach działalności leczniczej i udzielają świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
	RCO 69 – Pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej			

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
	RCR 73 – Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej						

Cel szczegółowy (vi) - wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Interwencja w ramach celu szczegółowego będzie ukierunkowana na wykorzystanie wagi kultury do celów spójności społecznej i dobrostanu poprzez promowanie uczestnictwa w kulturze oraz ochrony dziedzictwa kulturowego, jak również wspieranie zatrudnienia i pobudzanie wzrostu gospodarczego w sektorze kultury i sektorze kreatywnym poprzez propagowanie sztuki i kultury w edukacji, promowanie odpowiednich umiejętności oraz zachęcanie do innowacji w dziedzinie kultury.

W celu zwiększenia udziału w kulturze mieszkańców regionu planowane jest wsparcie dla kluczowych instytucji kultury w województwie.

Inwestycje będą nakierowane na budowę, rozbudowę i modernizację instytucji kultury przyczyniających się do włączenia społecznego. Niezbędnym elementem każdego projektu każdorazowo musi być zorganizowanie wydarzenia kulturalnego, które przyczyni się do realizacji głównego celu tj. zwiększenia uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych, a przez to sprzyjanie włączeniu społecznemu.

Typy projektów:

- budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów kultury przyczyniających się do włączenia społecznego.

Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu. Wyzwaniem w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związanym również z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej regionu, jest poprawa stanu zabytków.

Realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich przyczyni się osiągnięcia celu szczegółowego z uwagi na fakt dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz ich udostępnienia mieszkańcom regionu oraz turystom. Dzięki realizacji tego typu projektu zwiększy się potencjał turystyczny, tj. powstaną miejsca ciekawe i cenne kulturowo, które przyczynią się do powstawania czy zachowania miejsc pracy.

Planuje się zapewnienie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez:

- prace restauratorskie i konserwatorskie budynków zabytkowych i o znaczeniu historycznym,
- adaptację budynków, budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym wraz z otoczeniem w celu nadania lub rozwinięcia ich funkcji kulturalnych lub turystycznych
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych wraz z małą architekturą i infrastrukturą towarzyszącą w ramach układów urbanistycznych wpisanych do ewidencji lub rejestru zabytków
- ochronę i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków
- konserwację muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych wraz z dostosowaniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów i ich zabezpieczenia oraz zakupem wyposażenia
- cyfryzację zasobów kulturowych, udostępnianie zasobów kultury z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz tworzenie nowych treści cyfrowych
- dokumentowanie, zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Po okresie przestoju na skutek pandemii COVID-19 inwestycje zwiększające atrakcyjność turystyczną i kulturalną miejscowości, subregionów i regionów przyczynią się poprzez wzrost dochodów do odbudowy lokalnych gospodarek.

W obszarze turystyki planowana jest dywersyfikacja czasowa i obszarowa turystyki jak również poprawa jakości świadczonych usług turystycznych. Z uwagi na zmianę podejścia do turystyki, związanej z pandemią, inwestycje w tym sektorze muszą przyczynić się z jednej strony do zwiększenia liczby destynacji turystycznych i z drugiej strony do większej dystrybucji turystów w ramach danej destynacji po przez podniesienie jakości oferowanych usług z zakresu turystyki aktywnej.

Należy wzmacniać rozwój innych form turystyki aktywnej, w tym szczególnie tras i szlaków turystycznych różnych rodzajów (pieszych, konnych, narciarskich, wodnych, rowerowych), w tym budowa, przebudowa i rozbudowa infrastruktury poprawiającej dostępność obiektów i atrakcji turystycznych (m.in. parkingi, ciągi komunikacyjne i infrastruktura dla osób z niepełnosprawnościami) oraz zagospodarowanie ich bezpośredniego otoczenia.

W związku z powyższym w celu szczegółowym w zakresie turystyki planuje się wsparcie tylko infrastruktury tras i szlaków wynikających ze strategicznych dokumentów oraz koncepcji rozwojowych przygotowanych przez Samorząd Województwa.

Infrastruktura turystyki rowerowej realizowana będzie w oparciu o „Koncepcję sieci tras rowerowych Pomorza Zachodniego”.

Założeniem celu szczegółowego jest również wsparcie działań z zakresu wykreowania produktów/usług niszowych (mających potencjał bycia produktem regionalnym, marką województwa lub produktem turystycznym). Planowane wsparcie będzie obejmować:

- tworzenie i marketing regionalnych i lokalnych marek oraz sieciowych produktów turystycznych
- promocję dziedzictwa kulturowego i walorów środowiskowych regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych.
- wzmocnienie systemu regionalnej informacji turystycznej/ cyfryzację (np. aplikacje ułatwiające turystyce poruszać się po regionie, promujące różne produkty).
- innowacje społeczne w turystyce, np. Mobilna platforma gąsienicowa dla wózków inwalidzkich EasyMove umożliwiająca przemieszczanie się bez schodzenia z własnego wózka inwalidzkiego po niedostępnych dla wózków podłożach (np. plaża, ścieżki leśne).

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Projekty realizowane na obszarach Zintegrowanych Inwestycji terytorialnych w zakresie kultury, dziedzictwa kulturowego oraz turystyki oraz realizowane przez podmioty inne niż samorząd województwa i jego jednostki organizacyjne, mogą być realizowane jedynie w ramach CP5 cs (i) Przedsiębiorstwa realizujące przedsięwzięcia w sektorze turystycznym wsparcie mogą uzyskać w ramach CP 1.

Wszystkie projekty z zakresu kultury, dziedzictwa kulturowego oraz turystyki muszą zapewniać pełny dostęp dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ponadto kluczowe jest, aby wszystkie projekty infrastrukturalne miały odpowiednie rozwiązania w zakresie dotyczącym zmian klimatu.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów w zakresie działań w sektorze kultury i dziedzictwa kulturowego: samorząd województwa i jego jednostki organizacyjne.

Typy beneficjentów w zakresie działań w sektorze turystyki: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, organizacje pozarządowe.

Szczególne terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Przedsięwzięcia międzyregionalne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie dotyczy.

Wskaźniki produktu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel (2029)
RCO 77	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	szt.		

Wskaźniki rezultatu:

Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
RCR 77	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem						

VI. Priorytet 6 – Aktywne Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (a) - poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej

Zmiany demograficzne związane ze zmniejszającą się liczbą ludności w województwie zachodniopomorskim, spadek liczby osób w wieku produkcyjnym i wzrost w wieku poprodukcyjnym powodują, że pojawia się luka na rynku pracy. Do tego mamy dość szybki wzrost gospodarczy, który wymaga większej liczby pracowników i zwiększenia zatrudnienia, a deficyty w tym zakresie zgłaszane są przez pracodawców w ramach większości branż. Celem przeciwdziałania tym negatywnym procesom konieczne jest podejmowanie działań zmierzających do wykorzystania zasobów kapitału ludzkiego dostępnego na rynku pracy i zaktywizowania go.

Jednym z głównych działań interwencyjnych będzie wdrażanie kompleksowych rozwiązań aktywizacji zawodowej mających na celu zwiększenie dostępu do zatrudnienia dla wszystkich osób bezrobotnych, zwłaszcza dla znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy tj.: osoby młode w wieku 18-29 lat, osoby w wieku 55 i więcej, osoby długotrwale bezrobotne, osoby z niepełnosprawnościami, kobiety oraz osoby o niskich kwalifikacjach i kompetencjach. Działania te będą realizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy (PUP) w oparciu o instrumenty określone właściwą ustawą. W ramach tych działań świadczone będą np. indywidualne i kompleksowe poradnictwo w zakresie określenia ścieżki zawodowej, podnoszenie i uzupełnianie kompetencji i kwalifikacji czy nabywanie lub uzupełnianie doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności w zakresie wykonywania danego zawodu poprzez udział w stażach i praktykach czy dotacje na rozpoczęcie działalności. Podejmowane inicjatywy powinny odpowiadać potrzebom poszczególnych uczestników projektów, a także w miarę możliwości obejmować ich indywidualne predyspozycje (z uwzględnieniem ich dotychczasowych doświadczeń zawodowych, kwalifikacji, umiejętności itp.). Planowane przedsięwzięcia powinny bazować na rzeczywistym zapotrzebowaniu na określone kwalifikacje i / lub umiejętności na regionalnym i lokalnym rynku pracy.

Ponadto interwencja w ramach tego celu szczegółowego realizowana będzie przez projekty ukierunkowane na wdrażanie innowacyjnych narzędzi aktywizacji np. Voucher zatrudnieniowy dla pracodawcy na zaktywizowanie osoby bez pracy (według potrzeb pracodawcy) oraz bon na zatrudnienie dla pracodawcy na zatrudnienie osoby bezrobotnej poprzez dofinansowanie pochodnych od wynagrodzenia za każdego zatrudnionego pracownika, który utrzymałby zatrudnienie przez określony wymiar czasu. Realizacja wskazanych działań możliwa będzie w naborach konkurencyjnych lub niekonkurencyjnych.

Znaczna część osób, która wychowuje dzieci nie podejmuje zatrudnienia m.in. z powodu napotkanych barier w dostępie do opieki nad dziećmi do lat 5. Związane jest to głównie z brakiem dostępnych miejsc w żłobkach/ przedszkola a zapewnienie niani czy miejsca w prywatnych żłobkach/przedszkolach wiąże się z

wysokimi kosztami. Celem niwelowania barier w dostępie do zatrudnienia dla osób bezrobotnych, biernych zawodowo, powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka, zaplanowano interwencję polegającą na dofinansowaniu opieki nad dziećmi do lat 5 dla osób sprawujących opiekę nad nimi. Projekt ten będzie realizowany w trybie niekonkurencyjnym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie (WUP). Będzie to kompleksowy regionalny program wsparcia, umożliwiający powrót na rynek pracy osobom sprawującym opiekę nad dziećmi do lat 5 po przerwie związanej z urodzeniem dziecka. Program ten zapewni dostosowanie interwencji do potrzeb grup odbiorców na terenie całego województwa zachodniopomorskiego. Realizacja programu przez WUP bezpośrednio przyczyni się do osiągnięcia danego celu szczegółowego. Ponadto, z uwagi na posiadane doświadczenie w tym zakresie gwarantuje zastosowanie sprawiedliwych i obiektywnych kryteriów kwalifikacji dla wszystkich zainteresowanych.

Ze względu na zachodzące zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa, niska liczba urodzeń), niezwykle istotnym dla rozwoju zachodniopomorskiego rynku pracy jest wykorzystanie potencjału osób młodych, wchodzących na rynek pracy lub do tego przygotowujących się. Dodatkowo, po roku pandemii COVID-19 widoczne jest, że najtrudniejsza sytuacja na rynku pracy dotyczy właśnie osób młodych. Na koniec 2020 roku odnotowano w wyraźny spadek wartości współczynnika aktywności zawodowej dla kategorii wiekowej osób do 25 lat – spadek do poziomu 24,3%. Jest to wynik niższy od odnotowanego dla Polski (30,7%). To w tej grupie najszybciej wzrosło bezrobocie. Osoby te dopiero stawiają pierwsze kroki na rynku pracy, często wykonują pracę w ramach umów cywilno-prawnych (umowa o dzieło, zlecenie) i w sektorze usługowym (turystyce, HORECA, handlu, usługach). Tymczasem obecna fala pandemii najmocniej uderzyła właśnie w te sektory. Nic więc dziwnego, że pandemia okazała się największym obciążeniem dla młodych ludzi. Największy negatywny wpływ może być jednak długoterminowy. Osobom w tym wieku częściej grozi utrata pracy niż reszcie ludności aktywnej zawodowo. Po drugie, pojawienie się utrudnień w procesie edukacji lub przerwania szkoleń zawodowych. Osobom młodym doskwierają nie tylko problemy w edukacji (w szkołach, na uczelniach nauka zdalna), ale również mniejsza liczba szkoleń jak i mniejsza pula środków na szkolenia, którą dysponują pracodawcy. Po trzecie, gorsza koniunktura oznacza, że młodzi spotykają się z większymi barierami przy wejściu na rynek pracy spowodowanymi mniejszym popytem ze strony pracodawców oraz tym, że nikt nie chce zatrudniać od razu osób młodych do pracy zdalnej. Odpowiedzią na ww. problemy jest interwencja polegająca na wsparciu dla rozwoju "młodej przedsiębiorczości"- bon na działalność gospodarczą/dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla osób młodych kończących szkoły/uczelnie a także dla absolwentów. Podejmowanie działań w tym zakresie ułatwi start młodym przedsiębiorcom, i stanowić będzie inwestycję w przyszłość popytu na pracę na zachodniopomorskim rynku pracy oraz w konkurencyjność regionalnej gospodarki. Działania w tym obszarze przyczynią się także do osłabienia odpływu z regionu osób o najwyższym potencjale innowacyjnym. Realizacja wskazanych działań prowadzona będzie w trybie konkurencyjnym lub niekonkurencyjnym.

W ramach danego celu szczegółowego obszarem wymagającym podjęcia interwencji jest objęcie wsparciem osób w wieku 55+. Wskaźnik zatrudnienia rejestrowany wśród osób 55+ nadal jest na poziomie około 50%. Osoby w tym wieku charakteryzuje bardzo niska aktywność zawodowa związana z wczesnym przechodzeniem na emeryturę. Ponadto zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa prowadzić będą w najbliższej przyszłości do jeszcze większego spadku liczby osób w wieku produkcyjnym. Oznacza to, że jeśli nie wzrośnie poziom zatrudnienia osób po pięćdziesiątym roku życia wpłynie to znacząco

na obciążenie kosztami pracy pracującej mniejszości, a tym samym będzie prowadzić do spowolnienia wzrostu całej gospodarki oraz pogłębienia się różnic społecznych. Interwencją w ramach powyższego będzie kompleksowe wsparcie procesów wydłużających pozostawanie w aktywności zawodowej poprzez promowanie działań zmierzających do dłuższego trwania w wieku aktywności zawodowej. W ramach tego wsparcia możliwe będzie tworzenie np. „Biuro Karier Seniora” przy PUP, które będą wspierały osoby w wieku 55+ poprzez m.in. doradztwo zawodowe, szkolenia (m. in. zmiana kwalifikacji), mobilność zawodową (zwrot środków za dojazd do pracy), staż Seniora/Praktykant 50+. W ramach tego typu interwencji realizowane będą również działania o charakterze kampanii informacyjno-promocyjnej prowadzące do upowszechnienia wdrażanych programów, mające na celu zachęcenie do dłuższego pozostawania w aktywności zawodowej osób w wieku 55+.

Typy projektów:

1. Kompleksowe wsparcie aktywizacyjne dla osób poszukujących pracy realizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy.
2. Wsparcie dla rozwoju "młodej przedsiębiorczości" poprzez promowanie przedsiębiorczości wśród uczniów kończących szkołę i absolwentów szkół/uczelni.
3. Kompleksowe wsparcie procesów wydłużających pozostawanie w aktywności zawodowej poprzez promowanie działań zmierzających do dłuższego trwania w wieku aktywności zawodowej.
4. Wypracowywanie i wdrażanie innowacyjnych narzędzi aktywizacji osób pozostających bez pracy.
5. Niwelowanie barier w dostępie do zatrudnienia m.in. dla osób bezrobotnych, biernych zawodowo powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowanie dziecka do lat 5.

Projekty z zakresu rynku pracy odpowiadają zapisom „Sprawozdania krajowego – Polska 2019” i „Sprawozdania krajowego – Polska 2020” odnoszących się do priorytetowych obszarów inwestycyjnych dotyczących poprawy dostępu do zatrudnienia, w szczególności w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy oraz Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego.

Oczekiwane rezultaty

- zwiększenie poziomu zatrudnienia, zwłaszcza wśród osób młodych oraz osób z grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy

Główne grupy docelowe:

Podejmowane przedsięwzięcia będą adresowane do takich grup jak:

- klienci Powiatowych Urzędów Pracy,

- wszystkie osoby poszukujące prace w tym osoby znajdujące się w trudnej sytuacji na rynku pracy (kobiety, osoby młode, osoby 55+, osoby długotrwale bezrobotne, osoby o niskich kwalifikacjach i kompetencjach, osoby z niepełnosprawnościami),
- osoby biernie zawodowo,
- osoby młode kończące szkoły ponadpodstawowe/ uczelnie, absolwenci szkół/uczelni,
- osoby powracające na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka do lat 5,
- osoby ubogie pracujące,
- osoby zatrudnione na umowach cywilno-prawnych.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

W ramach realizacji Celu nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	CO01	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	osoby		
2.	CO02	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie	osoby		
3.	CO03	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	osoby		
4.	CO04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie	osoby		
5.	CO05	Liczba osób w wieku 18-29 lat objętych wsparciem w programie	osoby		
6.	CO06	Liczba osób mających 55 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby		
7.	C1P1	Liczba osób, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	osoby		
8.	CO10	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	osoby		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	CR01	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu	osoby				
2.	CR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby				
3.	CR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	osoby				
4.	CR05	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, 6 miesięcy po opuszczeniu programu	osoby				

Cel szczegółowy (b) - modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy

Interwencja w ramach funduszy

W ramach danego celu szczegółowego realizowane będą projekty dla pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia (PSZ) w zakresie ich profesjonalizacji poprzez podniesienie kwalifikacji, kompetencji i umiejętności w zakresie pracy z osobami znajdującymi się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Zmiany zachodzące na rynku pracy wynikające z czynników demograficznych wymuszają podejmowanie działań zmierzających do wykorzystania zasobów kapitału ludzkiego najbardziej oddalonego od rynku pracy. PSZ powinni skupić się nie tylko na zarejestrowanych bezrobotnych, ale również na tych osobach, które nie mogą znaleźć zatrudnienia, a także na osobach biernych zawodowo czy cudzoziemcach. Wiele osób zarejestrowanych nie jest zainteresowanych działaniami aktywizacyjnymi i podjęciem zatrudnienia. Sprawne reagowanie na potrzeby zmieniającego się rynku pracy oraz zwiększenie poziomu aktywności zawodowej w województwie zachodniopomorskim, wymaga od pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia aktualizacji wiedzy i umiejętności dostosowanych do potrzeb odbiorców usług, np. w zakresie pracy z klientem trudnym.

Istotne jest również doskonalenie potencjału pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia szczególnie wobec konieczności dostosowania usług do szybkiego reagowania w sytuacjach kryzysowych oraz silniejszej

współpracy z pracodawcami. Należy również dążyć do doskonalenia mechanizmów diagnozowania i prognozowania zapotrzebowania na kompetencje w gospodarce. Istotna jest również wymiana informacji, doświadczeń wśród pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia tak aby możliwa była implementacja wypracowanych modeli i rozwiązań, które wpływają na większą efektywność i tworzenie nowych metod pracy w procesie aktywizacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia.

Odpowiedzą na wskazane deficyty będzie realizacja projektu wdrażanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie w trybie niekonkurencyjnym.

Typy projektów:

1. Wsparcie dla pracowników PSZ w zakresie rozwoju ich kwalifikacji i kompetencji, szczególnie w zakresie pracy z osobami w szczególnej sytuacji tj. z niepełnosprawnościami, osobami biernymi zawodowo, cudzoziemcami.
2. Tworzenie nowych metod pracy i rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej oraz poprawy sytuacji na rynku pracy osób pozostających bez pracy.
3. Wdrożenie instrumentów przeciwdziałających spowolnieniu gospodarczemu wywołanemu w szczególności przez czynniki egzogeniczne (np. sytuacja epidemiologiczna) wypracowanych lub uregulowanych na poziomie krajowym.

Projekty te będą bezpośrednio realizowały cele zapisane w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego oraz odpowiadają zapisom „Sprawozdania krajowego – Polska 2019”

Oczekiwane rezultaty

- podniesienie potencjału Publicznych Służb Zatrudnienia poprzez rozwój kwalifikacji i kompetencji pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia

Główne grupy docelowe:

- pracownicy Publicznych Służb Zatrudnienia

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	C2P1	Liczba pracowników instytucji rynku pracy objętych wsparciem w programie	osoby		
2.	CO 16	Liczba objętych wsparciem podmiotów administracji publicznej lub służb publicznych na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym	podmioty		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	C2R1	Liczba pracowników instytucji rynku pracy, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby				

Cel szczegółowy (d) - wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia.

Interwencja w ramach funduszy

Dynamiczna sytuacja na rynku pracy zmusza pracowników i przedsiębiorstwa do rozwijania i ciągłego doskonalenia posiadanej wiedzy, umiejętności i kompetencji. Kompetencje w przedsiębiorstwie mogą stać się kluczem do jego konkurencyjności. Aby przedsiębiorstwo odniosło sukces i zrealizowało misję, kompetencje organizacyjne muszą pokrywać się z jego zamiarami strategicznymi. Dodatkowo rozwój technologiczny i cyfrowy (m.in. rozwój przemysłu 4.0) czy związany z gospodarką obiegu zamkniętego wpływa na funkcjonowanie przedsiębiorstw co przekłada się na charakter pracy w danym przedsiębiorstwie. Będzie to się wiązało z zadaniami wymagającymi wysokich umiejętności i kreatywnego myślenia. Dynamiczne zmiany kształtujące współczesny rynek pracy będą wymuszać na pracownikach elastyczność, czyli umiejętność szybkiego dostosowywania się do zmian jak i również otwartość na podnoszenie

kompetencji i nieszablonowe działania. Dlatego istotne jest podejmowanie działań mających na celu podnoszenie kwalifikacji i kompetencji pracowników przedsiębiorstw zgodne z ich zidentyfikowanymi potrzebami poprzez dostęp do usług rozwojowych. W ramach usług rozwojowych przyznawana będzie pomoc przedsiębiorstwom i ich pracownikom m.in. z zakresu usług szkoleniowych, doradczych, diagnostycznych, wdrożeniowych, które mają na celu wspieranie szeroko rozumianego rozwoju działalności podmiotów gospodarczych w regionie. Pracodawcy samodzielnie określają, jakie usługi rozwojowe są potrzebne ich przedsiębiorstwom i ich pracownikom.

Przedsiębiorcy stanowią najważniejszą część popytowej strony rynku pracy. Związane jest to z tworzeniem i utrzymywaniem miejsc pracy (popyt na pracę) oraz z wdrażaniem nowych rozwiązań w zakresie technologii i zarządzania (innowacje). Prowadzone działania dla zachodniopomorskich przedsiębiorców powinny przyczynić się zarówno do wzrostu zatrudnienia, jego stabilności i jakości, jak i do regionalnego postępu innowacyjnego.

Niekorzystne trendy w gospodarce wywołane wirusem SARS-CoV-2 mają bezpośredni wpływ na sytuację przedsiębiorstw i ich pracowników. Zatem istotne jest jeszcze w większym stopniu efektywne zarządzanie zmianą w przedsiębiorstwach poprzez wprowadzenie działań związanych z outplacementem łączących w sobie działania ukierunkowane na minimalizowanie jej negatywnych skutków zarówno dla odchodzących pracowników jak i pozostających. Działania dotyczące aktywizacji zawodowej dedykowane będą dla pracowników, których dotknęły zwolnienia, np. doradztwo psychologiczne, doradztwo zawodowe, pomoc w szukaniu nowego miejsca pracy, określenie optymalnej ścieżki rozwoju zawodowego i osobistego, finansowanie szkoleń, kursów doszkalających, doradztwo w zakresie rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej czy pomoc w przeprowadzce do nowego miejsca zamieszkania.

Dodatkowo w ramach danego celu szczegółowego realizowane będą projekty dla pracodawców i przedsiębiorców w ramach programów mających na celu eliminację czynników ryzyka w miejscu pracy zapewniające osobom, które z przyczyn zdrowotnych nie mogą wykonywać pracy na dotychczasowym stanowisku pracy możliwość przekwalifikowania. To również projekty z zakresu poprawy ergonomii miejsca pracy i wydłużenia aktywności zawodowej poprzez programy zdrowotne mające na celu wydłużenie aktywności zawodowej oraz niwelowanie ryzyka jej przerwania z powodów zdrowotnych (przedsięwzięcia realizowane poza formułą RPZ).

Typy projektów w obszarze adaptacyjności:

1. Wsparcie w podnoszeniu kwalifikacji i kompetencji dla pracowników przedsiębiorstw i przedsiębiorców zgodne z ich zidentyfikowanymi potrzebami (system popytowy w oparciu o BUR, w tym wsparcie związane z transformacją cyfrową i transformacją w kierunku zielonej gospodarki).
2. Outplacement dla pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn nie dotyczących pracownika.
3. Wdrożenie programów zdrowotnych ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy, w tym z zakresu ergonomii pracy (np. bony dla pracodawców na finansowanie dodatkowych pakietów badań wykraczających poza podstawę badań okresowych dla pracowników np. 50+ (USG, inne badania laboratoryjne, zabiegi rehabilitacyjne, itp.).

4. Wdrożenie programów przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia.

Dłuższe funkcjonowanie na rynku pracy jest silnie powiązane z aspektem zdrowotnym. Zły stan zdrowia oraz niepełnosprawność wpływają na ograniczenie aktywności zawodowej. Należy podejmować liczne działania związane z zapewnieniem właściwej opieki osobom w wieku aktywności zawodowej celem ograniczenia wyłączenia tych osób z rynku pracy. W związku z powyższym istnieje potrzeba realizacji programów zdrowotnych w zakresie chorób będących głównymi powodami wykluczenia z rynku pracy. Dominującymi czynnikami niezdolności do pracy są choroby nowotworowe, choroby sercowo-naczyniowe, choroby metaboliczne, choroby układu kostno-stawowego i mięśniowego, choroby układu oddechowego.

Planowane działania to również projekty mające na celu eliminację czynników ryzyka w miejscu pracy. Niekorzystne skutki zdrowotne, które mają związek z warunkami pracy i zagrożeniami występującymi w środowisku pracy należy eliminować poprzez „kontrolę” stanu zdrowia osób pracujących, podejmowanie działań profilaktycznych i prowadzenie innych działań zapobiegających tym chorobom. Ważnym elementem jest dbałość o wykonywanie wczesnej diagnostyki chorób zawodowych.

Na wydłużenie okresu aktywności zawodowej oraz lepszą jakość życia w późniejszym wieku mają wpływ projekty związane z rehabilitacją leczniczą w zakresie schorzeń będących najczęstszą przyczyną dezaktywacji zawodowej. Realizacja tych projektów wpłynie na wydłużenie aktywności zawodowej, ze szczególnym uwzględnieniem osób w wieku 50 lat i więcej.

W ramach projektów związanych z rehabilitacją leczniczą realizowane będą również działania związane z pandemią COVID-19- rehabilitacja pocovidowa umożliwiająca powrót do pełnej sprawności po przebytej chorobie. Konsekwencje przebytej choroby COVID-19 ograniczają codzienną aktywność, prowadzą do utraty samodzielności, zwiększają również podatność na infekcje i inne choroby, pogarszając znacznie jakość życia.

Istotnymi czynnikami wpływającym na wykluczenie z rynku pracy mogą być również choroby związane ze zdrowiem psychicznym. Praca może być źródłem zarówno satysfakcji jak i rozwoju osobistego, ale też źródłem subiektywnego poczucia porażek i dyskomfortu psychicznego, co w konsekwencji niesie ze sobą negatywne skutki dla zdrowia psychicznego i fizycznego. Stresogenne czynniki w miejscu pracy są powodem życia w permanentnym stresie i przeżywania między innymi syndromu wypalenia zawodowego, który może skutkować licznymi, przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi i somatycznymi. Wypalenie zawodowe dotyka coraz więcej osób, niezależnie od profesji, wykształcenia czy wieku dlatego, aby temu zapobiec należy realizować programy wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego.

Typy projektów wpływające na wydłużenie aktywności zawodowej:

1. Regionalne programy zdrowotne dotyczące profilaktyki chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu oraz wczesnej diagnostyki i specjalistycznego leczenia chorób mających największy wpływ na aktywność zawodową (choroby przewlekłe, choroby nowotworowe, choroby sercowo-naczyniowe, choroby metaboliczne, choroby układu kostno-stawowego i mięśniowego, choroby układu oddechowego).

2. Działania wspierające rehabilitację ułatwiającą powrót na rynek pracy oraz zapobiegające przedwczesnemu kończeniu kariery zawodowej w tym rehabilitacja lecznicza dla osób po chorobie COVID-19.
3. Programy wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego, które zmniejszałyby ryzyko m.in. wypalenia zawodowego czy depresji.
4. Eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy.

Projekty te będą bezpośrednio realizowały cele zapisane w dokumentach strategicznych zarówno unijnych jak i krajowych, i regionalnych (Strategia Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030) oraz Polityka ochrony zdrowia województwa zachodniopomorskiego.

Oczekiwane rezultaty

- podniesienie kwalifikacji i kompetencji pracowników przedsiębiorstw i przedsiębiorców
- wydłużenie aktywności zawodowej oraz niwelowanie ryzyka jej przerwania z powodów zdrowotnych

Główne grupy docelowe:

- przedsiębiorcy i pracownicy z sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw
- osoby w wieku aktywności zawodowej,

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	CO17	Liczba objętych wsparciem mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (w tym spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych)	przedsiębiorstwa		
2.	C3P24	Liczba pracowników mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (w tym spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych) objętych usługą rozwojową	osoby		
3.	C3P4	Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia z pracy lub osób zwolnionych z przyczyn nie dotyczących pracownika objętych wsparciem	osoby		
4.	C3P5	Liczba przedsiębiorstw/pracodawców objętych wsparciem w zakresie adaptacji środowiska pracy do szczególnych potrzeb pracowników, w tym eliminowania zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy	sztuki		
5.	C3P6	Liczba osób objętych programem polityki zdrowotnej	osoby		
6.	C3P7	Liczba wdrożonych programów polityki zdrowotnej	sztuki		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	C3R1	Liczba pracowników mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (w tym spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych), którzy uzyskali kwalifikacje w wyniku uczestnictwa w usłudze rozwojowej	osoby				
2.	C3R3	Liczba osób, które w wyniku realizacji wsparcia z zakresu outplacementu/adaptacji środowiska pracy podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie	osoby				
3.	CR06	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu	osoby				

Cel szczegółowy (f) - wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

Interwencja w ramach funduszy

Wśród głównych celów Województwa Zachodniopomorskiego znajduje się oparcie na edukacji jako jednego z filarów rozwoju lokalnego i regionalnego. Niezbędne jest przy tym zintegrowane zarządzanie procesami edukacyjnymi na wszystkich poziomach. Edukacja powinna być pojmowana jako szeroki wachlarz różnego typu działań i aktywności, które mają prowadzić do podnoszenia kompetencji uczniów z regionu przy zastosowaniu różnych form i narzędzi upowszechniania wiedzy. Na płaszczyźnie edukacji należy dążyć do wypracowania i wdrożenia porozumienia podmiotów i środowisk zaangażowanych pośrednio i bezpośrednio w procesy edukacyjne, które skutkować będą m.in. podniesieniem jakości edukacji formalnej i nieformalnej, niwelowaniem wykluczeń i wyrównywaniem dostępu do edukacji na każdym poziomie. Działania w zakresie edukacji powinny być odpowiedzią zarówno na wyzwania cywilizacyjne takie jak problemy demograficzne, bezrobocie, migracje ludności, gospodarcze jak i niedostosowanie kompetencji pracowników wobec oczekiwań pracodawców.

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego liczba przedszkoli systematycznie rośnie. Widoczna jest wyraźna tendencja dotycząca proporcjonalności stosunku wielkości miasta i liczebności jego mieszkańców do liczby funkcjonujących przedszkoli. W regionie są gminy, w których nie istnieje żadna forma wychowania przedszkolnego (przedszkole, zespół wychowania przedszkolnego, punkt przedszkolny, oddział przedszkolny w szkole podstawowej). Zasadne jest zatem podejmowanie działań służących rozwojowi powstawania miejsc przedszkolnych. Dotyczy to również przedszkoli specjalnych, których liczba jest ograniczona i nie widać znacznego wzrostu liczby tego typu placówek. Popyt na zabezpieczenie opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym jest coraz wyższy. Należy podejmować działania, które będą służyć rozszerzaniu sieci placówek wychowania przedszkolnego, zarówno na terenach wiejskich, gdzie jest ona zdecydowanie bardziej ograniczona niż w miastach jak i tam gdzie wynika to z popytu i potrzeby środowiska lokalnego. Wpłynie to na dostosowanie tempa popytu do możliwości zagwarantowania opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym.

Jak podaje MEN wszystkie dzieci, również te ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, mają możliwość realizowania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w szkole ogólnodostępnej. Niezgodnie z normą oświatową myśli się tu najczęściej lub tylko o dzieciach z niepełnosprawnościami, utrudnieniami w pobieraniu nauki, tymczasem specjalne potrzeby edukacyjne dotyczą także dzieci utalentowanych, zdolnych i wybitnie zdolnych. Uczniowie z niepełnosprawnościami mają mieć zapewnione zajęcia organizowane z klasą, indywidualnie lub w małej grupie. Z danych Rocznika Statystycznego Województwa Zachodniopomorskiego (2019) wynika, że w szkołach specjalnych wzrasta liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Bardzo rzadko diagnozowane są dzieci ze specjalnymi potrzebami – zdolne, wybitnie zdolne i utalentowane. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne nadal są kojarzone z pomocą dla

uczniów gorzej radzących sobie w nauce. Należy zmieniać to podejście do korzystania z usług poradni psychologiczno–pedagogicznej. Dzieci zdolne, uzdolnione i utalentowane także należy wspomagać. To zadanie pomocy psychologiczno–pedagogicznej za której organizację odpowiada dyrektor szkoły, a do której świadczenia na rzecz ucznia zobowiązany jest każdy nauczyciel, najlepiej posiadający dodatkowe kwalifikacje w tym zakresie. W liceach ogólnokształcących regionu mamy do czynienia ze stosunkowo niewielką grupą uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Na terenie województwa zauważalna jest niepokojąca tendencja dotycząca średnich, w porównaniu z resztą kraju, wyników osiąganych przez uczniów ósmych klas podczas egzaminów kończących szkołę podstawową.

Ponadto z danych opracowanych przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną wynika, że uczniowie z terenów wiejskich, miast liczących do 20 tysięcy mieszkańców osiągają niższe średnie wyniki z poszczególnych przedmiotów w porównaniu do średnich wyników uczniów z miast powyżej 20 tysięcy mieszkańców (na terenie kraju i województwa).

Zasadnym jest zaprojektowanie wsparcia dotyczącego podnoszenia kompetencji nauczycieli, a co za tym idzie – podnoszenie poziomu nauczania skutkującego osiągnięciem przez uczniów lepszych wyników.

Zgodnie z założeniami Polityki edukacyjnej województwa zachodniopomorskiego rozwój skutecznych i elastycznych form kształcenia zawodowego powinien obejmować inicjowanie i wspieranie współpracy szkół kształcących w zawodzie z przedsiębiorstwami, w tym wspieranie inicjatyw patronackich, stypendialnych i stażowych, ustalanie szczegółowych planów nauczania zawodu, w oparciu o wiedzę dotyczącą rynku pracy. W celu wzmocnienia pozycji i poprawy jakości kształcenia zawodowego niezbędne jest wsparcie w zakresie tworzenia oraz wdrażania programów naprawczych w celu podniesienia jakości kształcenia. Niezbędne jest promowanie szkół kształcących w zawodzie jako szkół „dobrego wyboru”. Oferta kształcenia zawodowego w regionie jest dość szeroka, nie zawsze jednak jest dostosowana do popytu na rynku pracy. Niedostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy powoduje trudności zarówno dla pracodawców z pozyskaniem pracowników, jak i dla absolwentów w znalezieniu zatrudnienia. Kompetencje kształtowane w procesie edukacji formalnej nie są wystarczające do efektywnego wykonywania pracy bezpośrednio po zakończeniu szkoły. Ważnym elementem kształcenia powinna być zatem praktyczna nauka danego zawodu. Niepokojącym zjawiskiem jest rosnące bezrobocie wśród ludzi młodych. Należy podejmować działania mające na celu zwiększenie powiązania systemu edukacji i umiejętności osób z potrzebami rynku pracy. System kształcenia zawodowego należy przekształcić tak, aby zaprojektować właściwe treści kształcenia, koncentrując się na umiejętności stosowania nabytej wiedzy w zadaniach praktycznych. Największą barierą hamującą dostosowanie oferty kształcenia zawodowego do potrzeby rynku pracy należy problem w tworzeniu nowych profili kształcenia. Dużym problemem systemu kształcenia zawodowego jest współpraca pomiędzy szkołami i placówkami edukacyjnymi a przedsiębiorcami, w szczególności w zakresie prognozowania zapotrzebowania na określone profile kształcenia.

Typy projektów:

1. Działania w zakresie tworzenia/wspierania placówek systemu oświaty o charakterze włączającym uwzględniająca potrzeby zarówno uczniów (m.in. z niepełnosprawnościami, o specjalnych potrzebach/posiadających orzeczenie o kształceniu specjalnym, niedostosowanych społecznie), rodziców/opiekunów, jak i placówki i jej kadry m.in. tym:
 - działania świadomościowe (m.in. nauka radzenia sobie ze stresem, nauka współpracy, nauka tolerancji, mediacje rówieśnicze),
 - dostosowanie warunków organizacji kształcenia,
 - indywidualne programy edukacyjno - terapeutyczne dla uczniów,
 - podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry placówek systemu oświaty w kontekście osób z niepełnosprawnościami,
 - dowóz dzieci o szczególnych potrzebach do placówki,
 - przygotowanie szkoły na przyjęcie ucznia z niepełnosprawnością (m.in. niwelowanie barier architektonicznych),
 - zapewnienie asystenta ucznia nie tylko w szkole, ale i poza nią,
 - zapewnienie nauczyciela wspomagającego .

2. Poprawa jakości i dostępność edukacji przedszkolnej oraz tworzenie miejsc przedszkolnych na obszarach deficytowych zgodnie lokalnym zapotrzebowaniem w tym m.in.:
 - rozszerzenie oferty ośrodków wychowania przedszkolnego o zajęcia dodatkowe wyrównujące szanse edukacyjne, rozwijające kompetencje kluczowe i transferowalne oraz o zajęcia pobudzające i rozwijające zainteresowania,
 - indywidualizacja pracy z dziećmi, w tym o specjalnych potrzebach edukacyjnych (zdolnych, uzdolnionych i utalentowanych),
 - dworactwo zawodowe (preorientacja zawodowa),
 - wsparcie metodyczne oraz doskonalenie/podnoszenie kompetencji i kwalifikacji nauczycieli (również w obszarze edukacji międzykulturowej i potrzeb edukacyjnych migrantów).

3. Poprawa jakości i dostępności kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych poprzez:
 - kompleksowe programy rozwojowe (m.in. zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, organizacja kół zainteresowań, organizacja projektów edukacyjnych/laboratoryjnych),
 - kształtowanie kompetencji kluczowych, cyfrowych, proinnowacyjnych, proekologicznych, prozdrowotnych, itp.,
 - programy nauczania z zakresu innowacji pedagogicznych, eksperymentu pedagogicznego oraz kształcenie metodą projektu(nauczanie interdyscyplinarne, które wymaga współpracy pomiędzy gronem pedagogicznym przy realizacji projektów edukacyjnych),
 - doradztwo zawodowe lub edukacyjno-zawodowe,

- brokering edukacyjny dla uczniów szkół ponadpodstawowych (pomoc dla uczniów przy dopasowaniu kierunku, poziomu i rodzaju oferowanych im szkoleń/kursów do wymagań rynku pracy przy uwzględnieniu jak najwyższej jakości usług szkoleniowych (np. możliwość certyfikacji po odbytych szkoleniach),
 - wsparcie stypendialne dla uczniów zdolnych o niskim statusie ekonomicznym,
 - rozwój kompetencji, uzdolnień, zainteresowań uczniów poza edukacją formalną
 - wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, w tym zajęcia edukacyjne dotyczące przeciwdziałania uzależnieniom (behawioralnym, agresji, przemocy wśród uczniów, depresji, zaburzeń odżywiania);
 - wsparcie dla nauczycieli (poprzez m.in. studia podyplomowe, kursy, szkolenia, staże i praktyki);
 - wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt, w tym rozwój pracowni przedmiotowych
 - cyfryzacja procesu nauczania,
 - wsparcie szkół prowadzących kształcenie ogólne na obszarach wiejskich w zakresie podnoszenia kompetencji uczniów w obszarze nauk ścisłych, matematyczno-przyrodniczych i języków obcych,
 - wzmocnienie integrującej roli szkół oraz ich współpracy ze środowiskiem lokalnym, a także tworzenia sieci współpracy oraz rozwój dialogu edukacyjnego i współpracy międzysektorowej.
4. Poprawa jakości i dostępności kształcenia zawodowego w szkołach ponadpodstawowych poprzez:
- kompleksowe programy rozwojowe (m.in. zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, organizacja kół zainteresowań, organizacja projektów edukacyjnych/laboratoryjnych),
 - kształtowanie kompetencji kluczowych, cyfrowych, proinnowacyjnych, proekologicznych, prozdrowotnych, itp.,
 - podnoszenie i rozwijanie umiejętności, kompetencji i uzyskiwanie kwalifikacji przez uczniów placówek i szkół prowadzących kształcenie zawodowe,
 - programy nauczania z zakresu innowacji pedagogicznych, eksperymentu pedagogicznego,
 - doradztwo zawodowe oraz brokering edukacyjny (pomoc dla uczniów przy dopasowaniu kierunku, poziomu i rodzaju oferowanych im szkoleń/kursów do wymagań rynku pracy przy uwzględnieniu jak najwyższej jakości usług szkoleniowych np. możliwość certyfikacji po odbytych szkoleniach),
 - staże uczniowskie,
 - pomoc finansową umożliwiającą uczniom naukę w szkole kształcenia zawodowego poza miejscem zamieszkania (zwrot kosztów dojazdu lub zwrot kosztów zakwaterowania),
 - wsparcie dla nauczycieli (poprzez m.in. studia podyplomowe, kursy, szkolenia, staże i praktyki),
 - włączenie specjalistów praktyków w nauczanie zawodowe teoretyczne i praktyczne w szkołach,
 - wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt, w tym rozwój pracowni przedmiotowych i warsztatów szkolnych)
 - dostosowanie placówek do wymagań rynku pracy/ zapotrzebowania pracodawców, dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy poprzez m.in. organizację klas patronackich; organizację wizyt studyjnych u przedsiębiorców; współpracę szkół z pracodawcami i uczelniami w tworzeniu programów nauczania; tworzeniu oferty (specyfikacji

programowej) dla zawodów nowych, jeszcze nieznanych; włączenie specjalistów (praktyków) w nauczanie zawodowe w szkołach (mentoring dla szkół); nawiązanie współpracy z branżowymi klastrami, specjalnymi strefami ekonomicznymi,

- ścisła współpraca szkół zawodowych kształcących w zawodach z zakresu inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego z rynkiem pracy poprzez m.in.: stworzenie regionalnej sieci branżowych zakładów pracy, które współpracują ze szkołami i przyjmują uczniów na staż; stworzenie grup roboczych ds. inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego; stworzenie narzędzia raportującego o aktualnych potrzebach pracodawców, (platforma o mikro i makro trendach występujących w branżach, zgłaszanie aktualnych potrzeb kadrowych/ stażowych, chęci nawiązania współpracy); organizację klas patronackich; tworzenie programów nauczania we współpracy z siecią branżowych zakładów pracy.

Oczekiwane rezultaty:

- poprawa jakości i dostępności edukacji na każdym etapie kształcenia w tym edukacji włączającej,
- poprawa dostępności i jakości miejsc przedszkolnych w tym na obszarach deficytowych,
- podnoszenie kompetencji i kwalifikacji nauczycieli i uczniów szczególnie w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych,
- wzmocnienie integracyjnej roli szkoły- nowe role szkoły,
- dostosowanie edukacji do wymagań rynku pracy i kompetencji przyszłości,
- rozwój współpracy szkół zawodowych z otoczeniem gospodarczym,
- zwiększenie odporności edukacji (szkół, uczniów, nauczycieli) na zmiany wywołane pandemią

Główne grupy docelowe:

- uczniowie
- dzieci w wieku przedszkolnym
- nauczyciele (w tym instruktorzy praktycznej nauki zawodu)
- psychologowie, pedagodzy
- rodzice/opiekunowie
- placówki wychowania przedszkolnego
- szkoły (z wyłączeniem szkół dla dorosłych) oraz placówki systemu oświaty
- przedsiębiorcy/pracodawcy.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	C5P1	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby		
2.	C5P2	Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	sztuki		
3.	C5P3	Liczba uczniów objętych wsparciem	osoby		
4.	C5P4	Liczba uczniów uczestniczących w stażach uczniowskich	osoby		
5.	C5P5	Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	osoby		
6.	C5P6	Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	sztuki		
7.	C5P7	Liczba wyposażonych/ wyposażonych szkół i placówek systemu oświaty	sztuki		
8.	C5P8	Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	osoby		
9.	C5P9	Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, którzy skorzystali z usług asystenta	osoby		
10.	C5P10	Liczba obiektów edukacyjnych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	sztuki		
11.	C5P11	Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem z zakresu edukacji włączającej	osoby		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	CSR1	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe lub umiejętności uniwersalne po opuszczeniu programu	osoby				
2.	CSR2	Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby				

3.	C5R3	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących wyposażenie/ wyposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych	sztuki				
4.	C5R4	Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje z zakresu edukacji włączającej po opuszczeniu programu	osoby				
5.	C5R5	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w postaci staży uczniowskich, uczestniczących w kształceniu lub pracujących 6 miesięcy od ukończenia nauki	osoby				
6.	C5R6	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują przez co najmniej 24 miesiące po zakończeniu dofinansowania ze środków EFS+	sztuki				
7.	C5R7	Liczba szkół i placówek systemu oświaty, w których dzięki wsparciu EFS+ świadczone są usługi asystenckie 6 miesięcy po opuszczeniu programu	sztuki				

Cel szczegółowy (g) - wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej

Interwencja w ramach funduszy

Uczenie się przez całe życie jest szeroko promowane w krajach UE. Działania w zakresie Lifelong learning (LLL) powinny być zorientowane na efekty uczenia się, równe traktowanie i promowanie uczenia się w różnych formach i na różnych etapach życia a także zgodne z interesami osób uczących się. Zgodnie z założeniami polityki LLL działania powinny być ukierunkowane na pobudzanie kreatywności i innowacyjności czy przedsiębiorczości. Kształcenie powinno być dopasowane do potrzeb rynku pracy i zmian społecznych. Powinno przygotować do znalezienia zatrudnienia i ewentualnej zmiany zawodu w przyszłości. Miejsce pracy powinno być potencjałem do uczenia się i poszerzania swoich umiejętności.

LLL jest koncepcją, która pozwala wyjść naprzeciw wyzwaniom współczesnego świata. Do wyzwań tych można zaliczyć rozwój technologiczny, postępujące zmiany społeczno-ekonomiczne i kulturowe a także postępujący proces globalizacyjny. W Polsce za podstawy polityki w zakresie LLL uznaje się działania mające na celu zorientowanie na efekty uczenia się i możliwości uzyskania kwalifikacji, docenianie nauki na każdym etapie życia. Ocena i potwierdzenie efektów nauki powinna być niezależna od sposobu i miejsca zdobywania wiedzy. Zdobyte kwalifikacje powinny być potwierdzane i zgodne z aktualnymi wymaganiami rynku pracy.

Przepływy pracowników pomiędzy różnymi sektorami gospodarczymi oraz państwami Unii Europejskiej na każdym kroku powinien być umożliwiony i ułatwiany. Idea nauki przez całe życie zakłada kontynuację podnoszenia kwalifikacji i doksztalania się po zakończeniu edukacji formalnej. LLL ma prowadzić nie tylko do zwiększenia własnych możliwości, wzrostu atrakcyjności i wartości pracownika na rynku pracy, ale również ma umożliwić zdobycie nowych umiejętności i przebranżowienie osobom, które rozważają zmianę pracy lub chcą powrócić na rynek pracy po dłuższej przerwie. Doradztwo zawodowe oraz brokering edukacyjny powinny być nieodłącznym elementem procesu poszukiwania pracy. Biorąc pod uwagę duże tempo zmian gospodarczych i ekonomicznych, realizacja koncepcji uczenia się przez całe życie stały się wymogiem dla właściwego funkcjonowania rynku pracy. W dzisiejszym świecie można zaobserwować automatyzację pracy, powstawanie nowych rozwiązań, technologii i przemian społecznych znacznej części zawodów. Niektóre z nich zanikają lub stają się niszowe. W ich miejsce powstają nowe. Z badań Attention Marketing Research wynika, że aż 60% ludzi, którzy dopiero wejdą na rynek pracy do roku 2025 będzie wykonywać zawód, który obecnie nie istnieje. Ważnym aspektem jest podejmowanie działań mających na celu zapobieganie wykluczeniu cyfrowemu.

Przywołane okoliczności oraz regionalne zapotrzebowanie na usługi edukacyjne wśród osób dorosłych wymuszają podejście systemowe do kształcenia osób dorosłych. Odpowiedzą na wskazane deficyty będzie realizacja projektu „Zachodniopomorskie Centrum Kształcenia Dorosłych”, który zapewni kompleksową obsługę dla tych, którzy potrzebują doradztwa zawodowego, chcą się przekwalifikować lub podwyższyć swoje kompetencje/ kwalifikacje. Realizacja projektu stanowić będzie także odpowiedź m.in. na potrzeby Polityki gospodarczej województwa w zakresie kształcenia regionalnie pracowników o pożądanym na rynku kompetencjach/ kwalifikacjach

Województwo zachodniopomorskie jest obszarem transgranicznym, na którym widoczny jest znaczny odpływ kadry medycznej i pozamedycznej do zagranicznych pracodawców. Dodatkowo, występuje ogromne zapotrzebowanie w województwie zachodniopomorskim na pracowników z sektora medycznego oraz okołomedycznego. Odpowiedzą na wskazane problemy będzie realizacja projektu, dotyczącego wsparcia kształcenia osób wykonujących zawody medyczne (np. pielęgniarka) oraz wykonujących zawody niemedyce (np. psycholog, psychoterapeuta) w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w regionie poprzez wsparcie finansowe osób uczących się tj. stypendia z jednoczesnym zobowiązaniem uczestników projektu do pracy przez określony czas w województwie zachodniopomorskim.

Typy projektów:

1. Kształcenie osób dorosłych, które chcą z własnej inicjatywy podnieść swoje kwalifikacje/ kompetencje lub przekwalifikować się – wsparcie realizowane za pośrednictwem BUR.
2. Rozwój umiejętności podstawowych, w tym cyfrowych dla osób wykluczonych cyfrowo, realizowanych poza systemem BUR i PSF.
3. Doradztwo zawodowe i brokering edukacyjny dla osób dorosłych.
4. Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, w tym służącym aktywizacji osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami (na przykładzie LOWE).

5. Wsparcie kształcenia osób wykonujących zawody medyczne (np. pielęgniarka) i niemedyczne (np. psycholog, psychoterapeuta) w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w regionie.

Oczekiwane rezultaty:

- podnoszenie kwalifikacji i kompetencji osób dorosłych w ramach PSF;
- podnoszenie poziomu kompetencji podstawowych w tym cyfrowych społeczeństwa;
- utworzenie Lokalnych Punktów Wsparcia Kształcenia Osób Dorosłych;
- zwiększenie odsetka osób biorących udział w kształceniu się przez całe życie.

Główne grupy docelowe:

- osoby dorosłe;
- osoby, uczące się na kierunkach medycznych i niemedycznych w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w regionie;
- lokalne punkty wsparcia kształcenia osób dorosłych.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	C6P1	Liczba osób dorosłych objętych usługami rozwojowymi	osoby		
2.	C6P2	Liczba podmiotów przygotowanych do pełnienia funkcji lokalnego ośrodka kształcenia osób dorosłych	sztuki		
3.	C6P3	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie kompetencji podstawowych, realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych	osoby		
4.	C6P5	Liczba osób wykonujących zawody niemedyczne objętych szkoleniem lub kształceniem podyplomowym w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia	osoby		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	CR03	Liczba osób dorosłych, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby				
2.	C6R24	Liczba osób wykonujących zawody niemedyczne, które podniosły swoje kwalifikacje w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia	osoby				
3.	C6R3	Liczba lokalnych ośrodków kształcenia osób dorosłych funkcjonujących 12 miesięcy po zakończeniu projektu	sztuki				

Cel szczegółowy (h) - Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji

Interwencja w ramach funduszy

W ramach celu szczegółowego (h) „wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji”, podejmowane działania będą wpisowały się w kierunki wyznaczone przez dokumenty „Europejski Pilar Praw Socjalnych” oraz „Sprawozdanie krajowe – Polska 2019”.

Mimo spadku liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenia według głównych form pomocy, nadal utrzymuje się tendencja świadcząca o istnieniu bardzo dużej grupy osób biernej zawodowo oraz zagrożonej wykluczeniem społecznym, a zatem koniecznym jest zapewnianie kompleksowego wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej osób biernych zawodowo oraz bezrobotnych celem zwiększenia szans na zatrudnienie.

Większość osób niepełnosprawnych pracuje w sektorze prywatnym (78,1%). Sytuacja osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy w Polsce poprawia się. Co szósta osoba z niepełnosprawnością w wieku 16 lat i więcej oraz co trzecia OzN w wieku produkcyjnym jest aktywna zawodowo, ale różnice między aktywnością zawodową osób niepełnosprawnych a pełnosprawnych są wciąż wyraźne. Zasadnym jest dalsze wspieranie sektora ekonomii społecznej w zakresie tworzenia miejsc pracy, co wpływa pozytywnie na sytuację zawodową oraz społeczną osób z niepełno sprawnościami oraz sprzyja wyrównywaniu szans. Rekomendowane jest wsparcie w ramach sektora przedsiębiorczości społecznej oraz wzmocnienie jego działań dotyczących świadczenia wysokiej jakości usług społecznych, takich jak m.in. usługi opiekuńcze, komunalne, rehabilitacyjne z uwagi na rzadkość ich świadczenia, co mogłoby stanowić obopólną korzyść – zarówno dla wsparcia sektora PS, jak i osób objętych ww. rodzajami usług.

Przewidywane do realizacji są następujące typy projektów:

Aktywizacja społeczna i zawodowa:

1. Wsparcie aktywizacyjne na rzecz osób, rodzin i społeczności zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, osób biernych zawodowo (z wyłączeniem osób odbywających karę pozbawienia wolności) wynikające z ich potrzeb, wykorzystując instrumenty aktywnej integracji tj. zawodowej, społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej a także poprawie warunków mieszkaniowych oraz poprawie kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego i rekreacji oraz uczestnictwa w kulturze).
2. Wsparcie dla pracodawców w celu tworzenia ułatwień dla zatrudniania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo (trenerzy pracy, poradnictwo psychologiczne, coaching pracowniczy, szkolenia z zakresu rodzajów niepełnosprawności i wynikających z nich barier itp.).
3. Tworzenie i rozwój działalności już istniejących jednostek reintegracyjnych takich jak WTZ, ZAZ oraz CIS i KIS.
4. Rozwój działań integracyjnych z wykorzystaniem rewitalizacji na obszarach gmin zagrożonych marginalizacją oraz miast tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze, stanowiących obszary strategicznej interwencji na poziomie regionalnym i lokalnym.

Wsparcie w obszarze rozwoju ekonomii społecznej (PES i PS):

1. Kompleksowe wsparcie na rzecz tworzenia i funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, w szczególności przedsiębiorstw społecznych w obszarach usług społecznych i zielonej gospodarki (w tym m.in. usługi inkubacyjne, biznesowe, wsparcie w obszarze działań innowacyjnych i marketingu produktu oraz sieciowania i współpracy z podmiotami gospodarczymi).
2. Bezzwrotne wsparcie finansowe na utworzenie i utrzymanie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.
3. Mikrogranty na rozwój przedsiębiorstw społecznych (nie dotyczy tworzenia i utrzymania miejsc pracy).
4. Wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w ramach systemu popytowego celem zwiększania ich potencjału i możliwości realizacji usług na rzecz społeczności lokalnej.
5. Podnoszenie potencjału organizacji pozarządowych realizujących zadania publiczne w szczególności, w obszarze włączenia i integracji społecznej.

Oczekiwane rezultaty:

- rozwój sektora ekonomii społecznej,
- aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym

Główne grupy docelowe:

- osoby zagrożone ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny i otoczenie,
- osoby bierne zawodowo oraz ich otoczenie,
- pracodawcy,
- jednostki reintegracyjne oraz inne podmioty działające w sferze integracji społecznej,

- organizacje pozarządowe realizujące zadania publiczne w szczególności, w obszarze włączenia i integracji społecznej
- podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne oraz ich pracownicy.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	CO03	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	osoby		
2.	CO10	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (osoby)	osoby		
3.		Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	sztuki		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	CR01	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu	osoby				
2.	CR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby				
3.	CR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	osoby				
4.	CR 05	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, sześć miesięcy po opuszczeniu programu	osoby				
5.		Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	osoby				
6.		Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	sztuki				
7.		Liczba osób pracujących po 24 miesiącach od uzyskania zatrudnienia w PES w ramach projektu	osoby				

Cel szczegółowy (i) - Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów

Interwencja w ramach funduszy

Od kilku lat w województwie zachodniopomorskim obserwowany jest wzrost liczby migrantów. Przewiduje się, że liczba migrantów będzie wzrastała w kolejnych latach. Zjawisko to jest szczególnie istotne wobec prognozowanego spadku liczby osób w wieku aktywności zawodowej i spadku liczby pracowników. Ponadto, analizując zmiany zachodzące na zachodniopomorskim rynku pracy, a także trendy demograficzne mające na nie znaczący wpływ, istotnym jest wspieranie tych uczestników rynku pracy, których potencjał jest w stanie w znacznej mierze zmniejszyć asymetrię między jego stroną podażową a popytową, a także podnieść poziom kapitału ludzkiego w województwie. Lukę tę mogą wypełnić cudzoziemcy i migranci.

Najwięcej decyzji uprawniających cudzoziemców do pobytu w Polsce wydano na pobyt czasowy – 8 631 i pobyt stały – 1 901. W stosunku do roku 2016 liczba decyzji dotycząca zgody na pobyt czasowy zwiększyła się o 151,78%. Obecność cudzoziemców, którzy podejmują zatrudnienie na terenie województwa zachodniopomorskiego wymusza podjęcie działań systemowych, tak aby skutecznie zarządzać procesami migracyjnymi, w tym odpowiadać na potrzeby przedsiębiorców, którzy borykają się z brakiem pracowników. Planuje się realizację kompleksowego projektu, który stanowić będzie zarówno odpowiedź na potrzeby polityki gospodarczej w zakresie pozyskiwania pracowników cudzoziemskich o odpowiednich kompetencjach dla uzupełniania zasobów ludzkich na rynku pracy, wynikających z trendów demograficznych jak i na problemy społeczne czy edukacyjne z którymi mierzą się cudzoziemcy.

Do najważniejszych problemów, z którymi borykają się migranci należą: trudności w załatwieniu spraw formalnych związanych z legalizacją pobytu i zatrudnienia wynikających z nieodpowiednich kwalifikacji i kompetencji pracowników administracji, słabe przygotowanie przedszkoli i szkół do pracy z dziećmi – imigrantami, podejmowanie zatrudnienia poniżej kwalifikacji, problemy natury psychicznej, typowe dla imigrantów, związane z rozłąką z rodziną, stresem związanym z koniecznością adaptacji w nowym środowisku. Jak do tej pory wsparcie udzielane imigrantom było bardzo ograniczone i świadczone raczej w formie projektowej (np. kursy języka polskiego, poradnictwo). Brak jest stałych usług dedykowanych imigrantom. W wielu instytucjach brak jest również przygotowania do świadczenia usług dla imigrantów, np. osób z ograniczoną znajomością języka polskiego.

W ramach niwelowania wskazanych barier w dostępie do rynku pracy przewidywane do realizacji są m.in. następujące rodzaje interwencji:

1. Kompleksowe wsparcie migrantów zarobkowych oraz pracodawców w procesie integracji na rynku pracy.
2. Kompleksowe usługi na rzecz migrantów, które pozwolą im na lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie:
 - wsparcie informacyjne na temat wszystkich usług adresowanych do obywateli państw trzecich,
 - wsparcie w zakresie nauki języka polskiego, nauki wartości i kultury polskiej,

- wsparcie prawno-doradcze w zakresie proceduralnym,
 - wsparcie asystenckie w zakresie codziennego funkcjonowania (np. spraw lokalowych, zdrowotnych, edukacyjnych itp),
 - wsparcie w zakresie integracji społecznej i kulturalnej ze społecznościami lokalnymi (np. warsztaty multikulturowe itp.).
3. Wsparcie tworzenia i zwiększania potencjału organizacji pozarządowych obywateli państw trzecich, w tym migrantów.
 4. Wspieranie współpracy z mniejszościami narodowymi i etnicznymi zamieszkującymi województwo.

Projekt przyczyni się do poprawy integracji z rynkiem pracy i mobilności zawodowej cudzoziemców i ich rodzin przebywających na terenie woj. zachodniopomorskiego poprzez działania na rzecz wsparcia i integracji cudzoziemców. Projekt wdrażany będzie przez realizatora wyłonionego w trybie niekonkurencyjnym.

Typ projektu:

1. Zachodniopomorskie centrum dla migrantów i ich rodzin zapewniające kompleksowe wsparcie migrantów zarobkowych i ich rodzin w procesie integracji na rynku pracy i funkcjonowania w społeczeństwie.

W ramach celu szczegółowego podejmowane działania będą wpisywały się w kierunki wyznaczone przez dokument „Europejski Filar Praw Socjalnych”, w szczególności w zakresie równości szans oraz aktywnego wsparcia na rzecz zatrudnienia, a także we wnioski z oceny stopnia realizacji kluczowych obszarów reform, w tym w zakresie polityki społecznej, określonymi w dokumencie „Sprawozdanie krajowe – Polska 2019. Europejski Semestr 2019 – Ocena postępów w zakresie reform strukturalnych, zapobiegania zakłóceniom równowagi makroekonomicznej i ich korygowania oraz wyniki szczegółowych ocen sytuacji na mocy rozporządzenia (EU) nr 1176/2011”.

Oczekiwane rezultaty:

- aktywizacja zawodowa i społeczna obywateli państw trzecich, w tym migrantów i ich rodzin.

Główne grupy docelowe:

- obywatele państw trzecich, w tym migranci oraz ich rodziny,
- pracownicy administracji publicznej.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	CO11	Liczba osób z krajów trzecich objętych wsparciem w programie	osoby		
2.	CO12	Liczba osób obcego pochodzenia objętych wsparciem w programie	osoby		
3.	CO 16	Liczba objętych wsparciem podmiotów administracji publicznej lub służb publicznych na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym	podmioty		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	CR01	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu (osoby)					
2.	CR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (osoby)					
3.	CR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu (osoby)					
4.	CR05	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, sześć miesięcy po opuszczeniu programu (osoby)					

Cel szczegółowy (k) - zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które promują dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym promowanie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej

Interwencja w ramach funduszy

W ramach celu szczegółowego (k) „zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które promują dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym promowanie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej”, podejmowane działania będą wpisywały się w kierunki wyznaczone przez dokument „Europejski Filar Praw Socjalnych” oraz w „Sprawozdanie krajowe – Polska 2019”.

W województwie zachodniopomorskim, jaki i w skali kraju, postępuje proces starzenia się społeczeństwa. W związku z powyższym właściwym do rekomendacji jest podejmowanie działań z szeroko pojętego i otwartego katalogu usług sprzyjających osobom starszym w codziennym funkcjonowaniu, m.in. wspomaganie idei wolontariatu, samopomocy sąsiedzkiej oraz opieki środowiskowej w świadczeniu usług na rzecz seniorów, podejmowanie działań na rzecz wzmacniania komfortu życia seniorów, wspieranie inicjatyw służących zapewnieniu opieki wychnieniowej. W związku z obciążeniem systemu opieki szpitalnej zauważa się konieczność wspierania procesu przejścia z opieki instytucjonalnej/szpitalnej na wysokiej jakości i przystępne cenowo usługi w zakresie opieki domowej oraz usługi środowiskowe, w tym promowanie cyfrowych rozwiązań w zakresie opieki zdrowotnej w formie teleopieki/telemedycyny, odciążających system opieki szpitalnej. Konieczne jest ponadto programowanie w zakresie poprawy równego i szybkiego dostępu do wysokiej jakości, zrównoważonych i przystępnych cenowo usług opieki zdrowotnej. Zapadalność na choroby rejestrowane związane z wiekiem podeszłym, zdrowiem psychicznym i zaburzeniami wieku rozwojowego, w polskim systemie opieki zdrowotnej będzie miała tendencję wzrostową, a zatem przedsięwzięcia w zakresie promocji zdrowia, aktywnego starzenia się społeczeństwa oraz promowania zdrowego stylu życia stają się priorytetem w zabezpieczaniu potrzeb społeczności w zakresie opieki zdrowotnej.

W dobie społeczeństwa starzejącego się, a co za tym idzie – konieczności zapewnienia opieki stacjonarnej osobom przewlekle chorym czy niepełnosprawnym, należy podejmować działania, które przyczyniłyby się do zmniejszenia śmiertelności tych osób oraz zapewnienia im bezpieczeństwa; telemonitoring stanu zdrowia osoby przewlekle chorej w postaci używania przez nią urządzenia monitorującego parametry życiowe stanowi odpowiedź na ww. problemy. Także zapewnianie usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania osoby chorej i starszej, stanowi pewne ryzyko w postaci ciągle jednak jej samodzielnego funkcjonowania – telemonitoring stanu zdrowia dopełniłby tutaj zapewnienie maksymalnej opieki nad pacjentem, minimalizując konieczność objęcia jej stacjonarną, całodobową opieką (województwo zachodniopomorskie cechuje się dużą liczbą osób oczekujących na miejsce w domu pomocy społecznej, a idea deinstytucjonalizacji instytucji zapewniających całodobową opiekę jest dopiero na etapie programowania). Dodatkowo działania ukierunkowane będą na kompleksowość świadczonych usług tj. zintegrowany system usług społecznych i zdrowotnych.

W województwie zachodniopomorskim na dzień 31 grudnia 2018 r. funkcjonowało 39 mieszkań chronionych, w tym 35 prowadzonych przez JST, a 4 pozostałe przez NGO. Liczba miejsc ogółem w tych placówkach wynosiła 197, a korzystało z nich 206 osób. Mieszkania chronione prowadzone są jedynie w 8

powiatach województwa: Miasto Szczecin (20), w powiecie białogardzkim i kołobrzeskim (po 4), w powiecie polickim i stargardzkim (po 3), w powiecie gryfickim i gryfińskim (po 2) i w powiecie koszalińskim (1).

Z danych wynika, że na terenie województwa jest niewielka liczba rodzinnych domów dziecka. Ponadto, niewielka jest liczba kandydatów do pełnienia tej funkcji. Należy zatem podejmować działania mające na celu propagowanie rodzicielstwa zastępczego. W Szczecinie rodzinnych domów dziecka jest 12. Natomiast żadnej tego rodzaju placówki nie ma w 6 powiatach: białogardzkim, sławieńskim, łobeskim, pyrzyckim, świdwińskim i kamieńskim.

Występowanie zjawiska przemocy w rodzinie skorelowane jest z nadużywaniem alkoholu oraz występowaniem ubóstwa w gospodarstwie domowym. Udzielając wsparcia rodzinom w kryzysie należy zatem skupić się na wypracowywaniu metod pracy z nią polegającej na aktywizacji zawodowej osób w rodzinie oraz zapobieganiu uzależnieniom. Na przestrzeni ostatnich lat wzrosła liczba sporządzanych formularzy „Niebieska Karta – A”, co stanowi podstawę do wdrażania programów obejmujących działania na rzecz wspierania rodzin zagrożonych kryzysem. Zjawisko to może być spowodowane zwiększeniem świadomości społecznej dotyczącej przemocy w rodzinie.

Przewidywane do realizacji są następujące typy projektów:

Wsparcie w obszarze usług społecznych:

1. Tworzenie centrów usług społecznych i rozwój dostarczanych przez nie usług.
2. Finansowanie tworzenia, testowania i wdrażania innowacji w zakresie usług społecznych.
3. Rozwój usług społecznych, w tym świadczonych w społeczności lokalnej m.in. w formie:
 - usług opiekuńczych świadczonych w formach środowiskowych, dziennych oraz całodobowych, w tym promujących ideę wolontariatu,
 - rozwoju usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami,
 - wsparcia dla osób wykonujących usługi sąsiedzkie/opiekuńcze/asystenckie w postaci m.in. dofinansowań szkoleń, konsultacji, spotkań informacyjnych,
 - programów rozwojowych dla osób opiekujących się osobami zależnymi poprzez wsparcie w bieżącej opiece, pomoc wytchnieniowa, wsparcie zdrowotne (m.in. rehabilitacja, turnusy sanatoryjne), grupy wsparcia, sąsiedzkie/lokalne banki usług opiekuńczych i rozwojowych, teleopieka, wolontariat opiekuńczy,
 - teleopieki, telemedycyny, cyfryzacji i koordynacji opieki w ramach usług zdrowotnych i społecznych, świadczonych w instytucjach opiekuńczych, usamodzielniających, w środowisku lokalnym, a także dla osób fizycznych w szczególności z terenów wykluczonych transportowo (osoby ze schorzeniami/chorobami kardiologicznymi, cukrzycą, nadciśnieniem itp.),
 - upowszechniania transportu indywidualnego typu door-to-door oraz transportu na życzenie dla osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności,
 - tworzenia, rozwoju i doposażenia wypożyczalni sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego dla osób wymagających wsparcia w tym zakresie.

4. Małe granty dla NGO z zakresu świadczenia usług społecznych - uproszczony system finansowania (opłata "za człowieka").
5. Szkolenia oraz podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej.
6. Wsparcie na rzecz rodziny m.in. w formie:
 - usług w środowisku dla rodzin wychowujących dzieci, w tym przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych (m.in. asystentura rodzinna, terapia, poradnictwo specjalistyczne, rodziny wspierające),
 - działań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie (wsparcie terapeutyczne dla osób doświadczających przemocy - w domu, w środowisku, w szkole itp.), wsparcie terapeutyczne dla osób uzależnionych i współuzależnionych, sprawców przemocy, lokalne centra terapeutyczne dla osób potrzebujących pierwszej, wstępnej pomocy (konsultacji) przed skierowaniem do stałej pomocy w zakresie psychologa lub psychiatry, interwencja kryzysowa,
 - usług wsparcia dla dzieci i młodzieży przebywających w różnego rodzaju instytucjach całodobowych np. ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych itp.,
 - wsparcia psychologicznego, terapeutyczne dla rodziców adopcyjnych oraz dzieci adoptowanych.
7. Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej poprzez tworzenie jej rodzinnych form, usług wsparcia dla rodzin zastępczych oraz szkolenia kadr pracujących z rodziną m.in. poprzez:
 - wsparcie rodzin zastępczych i rodzinnych form opieki (rodzinne "pogotowia" opiekuńcze, usługi wytchnieniowe, wsparcie kandydatów na rodziców i rodziny zastępcze, szkolenia kluczowe dla wszystkich osób, które będą zajmować się opieką nad dziećmi przebywających w różnych formach "przejściowych" zanim trafią docelowo do rodziny),
 - promowanie rodzicielska zastępczego oraz adopcji.
8. Kompleksowe wsparcie osób usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą (dopłata do mieszkań, usługi w mieszkaniu treningowym/wspomagany, wsparcie infrastrukturalne, dofinansowanie edukacji, pomoc psychologiczna, prawna, doradztwo zawodowe, asystent osoby usamodzielniającej się, asystent zdrowienia itp.),
9. Wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe oraz rozwoju usług w nich świadczonych w zakresie m.in.:
 - wspierania pobytu osoby w mieszkaniu w tym usługi opiekuńcze, asystenckie,
 - wspierania aktywność osoby w mieszkaniu, w tym trening samodzielności, praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne, integracja osoby ze społecznością lokalną.
10. Wsparcie w zakresie wczesnej interwencji kryzysowej m.in. poprzez:
 - sieciowanie służb z różnych dziedzin (społecznej, medycznej, psychologicznej, prawnej itp.),
 - organizację miejsc wsparcia środowiskowego dla osób/rodzin w i po przebytych kryzysie psychicznym,
 - organizację działań edukacyjnych i profilaktycznych skierowanych zarówno do przedstawicieli służb zaufania publicznego, jak i do środowiska lokalnego.
11. Usługi dla osób w kryzysie bezdomności.

12. Wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem, w szczególności seniorów, osób z niepełnosprawnością poprzez działania na rzecz zwiększenia ich zaangażowania w życiu społeczności lokalnych i działania profilaktyczne utrzymujące te osoby w aktywności, samodzielności (m.in. tworzenie i/lub wsparcie już istniejących m.in. centrów aktywnego seniora, uniwersytetów III wieku, klubów seniora).

Wsparcie w obszarze zdrowia:

1. Regionalne Programy zdrowotne dotyczące chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu (np. choroby wieku podeszłego, zaburzenia wieku rozwojowego, choroby psychiczne, niepłodność, działania mające na celu wczesne wykrywanie wad rozwojowych oraz ochronę zdrowia).
2. Wspieranie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej, w tym opieki psychiatrycznej.
3. Rozwój usług z zakresu wczesnej interwencji psychologicznej i psychoedukacji dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych w trakcie i po kryzysie psychicznym oraz z zaburzeniami psychicznymi/ zaburzeniami zachowania, uzależnionymi np. od alkoholu, substancji psychoaktywnych, komputera/ telefonu (m.in. wsparcie terapeutyczne, działania profilaktyczne – psychoedukacja, psychoprofilaktyka).
4. Wdrażanie standardów dostępności w podmiotach leczniczych.

Oczekiwane rezultaty:

- zapewnienie równego i szybkiego dostępu do usług społecznych
- w miejscu zamieszkania, bez konieczności przemieszczania się,
- poprawa dostępności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
- w szczególności w formule zdeinstytucjonalizowanej, opartej na usługach środowiskowych, z wykorzystaniem rozwiązań teleopieki,
- zwiększenie udziału rodzinnych form opieki w systemie pieczy zastępczej.

Główne grupy docelowe:

- osoby zagrożone ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenie,
- osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie
- osoby wymagające całodobowej opieki lub pomocy w codziennym funkcjonowaniu,
- osoby wykluczone transportowo
- osoby sprawujące opiekę nad osobami zależnymi oraz ich otoczenie,
- rodziny z dziećmi z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi,
- rodziny zastępcze, adopcyjne, oraz kandydaci na rodziny zastępcze, a także osoby sprawujące opiekę nad dziećmi w formach „przejściowych”
- osoby opuszczające pieczę zastępczą,
- osoby zagrożone przemocą w rodzinie oraz znajdujące się w kryzysie lub po przebytych kryzysie,
- osoby w kryzysie bezdomności,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi/psychologicznymi i uzależnieniami oraz ich otoczenie,
- seniorzy,

- dzieci, młodzież i osoby dorosłe w programach zdrowotnych,
- personel medyczny i około medyczny, podmioty lecznicze w zakresie programów zdrowotnych,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- organizacje pozarządowe.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Nie dotyczy

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.		Liczba podmiotów leczniczych objętych wsparciem	sztuki		
2.		Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	osoby		
3.		Liczba osób objętych programem polityki zdrowotnej dzięki EFS	osoby		
4.		Liczba wdrożonych programów polityki zdrowotnej istotnych z punktu widzenia potrzeb zdrowotnych regionu	sztuki		
5.		Liczba opiekunów faktycznych objętych wsparciem w programie	osoby		
6.	CO 06	Liczba osób mających 55 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby		
7.	CO10	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	osoby		

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.		Liczba podmiotów leczniczych, które wdrożyły standard dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami	sztuki				
2.		Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych, istniejących po	sztuki				

		zakończeniu projektu					
3.		Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	sztuki				
4.		Liczba osób świadczących usługi społeczne w społeczności lokalnej dzięki wsparciu w programie	osoby				
5.		Liczba osób, które opuściły opiekę instytucjonalną dzięki wsparciu w programie	osoby				

VII. Priorytet 7 - Uspołecznione Pomorze Zachodnie

Cel szczegółowy (i) - wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.

Interwencja w ramach funduszy

Współczesne ośrodki miejskie są źródłem wzrostu i rozwoju. Jednakże brak zrównoważonej urbanizacji może prowadzić do wyczerpania zasobów naturalnych oraz do zanieczyszczenia powietrza i rzek. Wyzwanie dotyczące zrównoważonej urbanizacji oraz rozwoju miast są ważną częścią polityki regionu. Miasta stanowią centra rozwoju i przyciągają mieszkańców obszarów wiejskich. Podstawowy model rozwojowy województwa w partnerstwach miejsko-wiejskich dostrzega szanse dla równomiernego rozwoju Pomorza Zachodniego, uwzględniającego zróżnicowanie terytorialne oraz znaczne dysproporcje w potencjale społeczno-gospodarczym poszczególnych obszarów w województwie. Istniejące oraz zawiązujące się partnerstwa terytorialne będą stanowić skuteczną odpowiedź na wyzwania rozwojowe stojące tak przed obszarami miejskimi, jak i miejsko-wiejskimi i wiejskimi. Bariery i potencjały obszarów funkcjonalnych, w obrębie których realizowane będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, zostaną skutecznie zaadresowane przez przedsięwzięcia wzmacniające powiązania funkcjonalne i dynamizujące procesy rozwojowe obszarów miejskich i wiejskich.

Zauważa się również miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze, w których w dużej mierze następuje regres w rozwoju. W celu zapobiegania niekorzystnym zjawiskom w zakresie braku zrównoważonej urbanizacji, jak również w zakresie utraty funkcji społeczno-gospodarczych należy podjąć zintegrowane działania dostosowane do indywidualnych potrzeb określonych obszarów. Obszary wysoce zurbanizowane oraz miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze cechują się degradacją tkanki miejskiej, jak również zlokalizowanymi w ich centrach obszarami zdegradowanymi. Miasta tracące swoje funkcje cechuje depopulacja oraz brak dostępności do wysokiej jakości usług publicznych. Współpraca jednostek samorządu terytorialnego miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie umożliwi wyjście poza sztywne granice administracyjne samorządów, co przełoży się na większe oddziaływanie realizowanych wspólnie przedsięwzięć. Lokalne społeczności będą musiały wypracować strategię terytorialną, które w najbardziej adekwatny sposób określi potrzeby, zdefiniują cele oraz wskażą najbardziej efektywne do podjęcia działania.

Aby zapobiec pogłębianiu się problemów społecznych oraz degradacji tkanki miejskiej w ramach celu szczegółowego realizowane będą przedsięwzięcia wynikające z gminnych programów rewitalizacji. Będą to zintegrowane projekty obejmujące zarówno rewitalizację społeczną, fizyczną, jak i gospodarczą danego obszaru.

Efektom wsparcia będzie wyprowadzenie obszarów zdegradowanych i ludności zamieszkującej te obszary z sytuacji problemowych.

W ramach celu szczegółowego wsparcie będzie skoncentrowane na rewitalizacji terenów przemysłowych, powojkowych oraz na niedoinwestowanych i zaniedbanych obszarach poszczególnych gmin.

Typ projektów:

1. Kompleksowa realizacja działań na podstawie programów rewitalizacji obszarów zdegradowanych jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru.
2. Działania w obszarze rewitalizacji będą mogły dotyczyć między innymi przebudowy lub adaptacji zdegradowanych budynków, obiektów, terenów i przestrzeni w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub rekreacyjnych. W zakresie projektów dotyczących mieszkalnictwa możliwa będzie realizacja jedynie działań związanych z częściami wspólnymi budynków.
3. Budowa, rozbudowa i przebudowa podstawowej infrastruktury komunalnej (m.in. drogowej, rowerowej i pieszej, sieci lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych, gazowych lub telekomunikacyjnych) będzie możliwa jedynie jako element projektu.

Projekty polegające na zagospodarowaniu otoczenia, przebudowie, rozbudowie przestrzeni miejskiej, miejsc spotkań będą musiały zapewnić, że min. 30% powierzchni będzie powierzchnią biologicznie czynną.

W ramach wsparcia projektów z zakresu rewitalizacji planowane jest wykorzystanie mechanizmu finansowania krzyżowego, w ramach którego finansowane będą działania animacyjne oraz edukacyjne. Beneficjenci zostaną zobowiązani do wykazania, że koszty poniesione w ramach cross-finansingu będą niezbędne dla wdrożenia operacji.

Działania rewitalizacyjne będą realizowane z użyciem dotacji na obszarach gmin SSW oraz instrumentów finansowych, w tym instrumentów z komponentem umarzalnym na obszarach pozostałych gmin.

Do wzmocnienia rozwoju gospodarczego miejskich obszarów funkcjonalnych ma przyczynić się wsparcie działań z zakresu gospodarki turystycznej, w tym poprawa jakości świadczonych usług turystycznych. Z uwagi na zmianę podejścia do turystyki w wyniku pandemii inwestycje w tym sektorze muszą przyczyniać się z jednej strony do zwiększenia liczby destynacji turystycznych i z drugiej strony do większej dystrybucji turystów w ramach danej destynacji. W związku z tym ważne jest wsparcie inwestycji pozwalających na wydłużenie pobytu turysty w regionie.

W celu wydłużenia pobytu turysty w regionie należy wzmacniać rozwój innych form turystyki aktywnej, w tym szczególnie tras i szlaków turystycznych różnych rodzajów (m. in. pieszych, konnych, wodnych, rowerowych), w tym budowę, przebudowę i rozbudowę infrastruktury poprawiającej dostępność obiektów i atrakcji turystycznych (m.in. parkingi, ciągi komunikacyjne i infrastruktura dla osób z niepełnosprawnościami) oraz zagospodarowanie ich bezpośredniego otoczenia.

W ramach celu szczegółowego możliwe będzie wsparcie infrastruktury turystyki rowerowej w zakresie tras łączących się z trasami wynikającymi z „Koncepcji sieci tras rowerowych Pomorza Zachodniego”.

Założeniem celu szczegółowego jest również wsparcie działań z zakresu wykreowania produktów/usług niszowych (mających potencjał bycia produktem regionalnym, marką województwa lub produktem turystycznym). Planowane wsparcie będzie obejmować:

- tworzenie i marketing regionalnych i lokalnych marek oraz sieciowych produktów turystycznych
- promocję dziedzictwa kulturowego i walorów środowiskowych regionu wraz z tworzeniem/odtworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych.
- wzmocnienie systemu regionalnej informacji turystycznej/ cyfryzację (np. aplikacje ułatwiające turystyce poruszać się po regionie, promujące różne produkty).
- innowacje społeczne w turystyce, np. Mobilna platforma gąsienicowa dla wózków inwalidzkich EasyMove umożliwiającą przemieszczanie się po podłożach (np. plaża, ścieżki leśne) dotychczas niedostępnych dla osób na wózku inwalidzkim.

Wszystkie projekty z zakresu turystyki muszą wynikać z endogenicznych potencjałów wskazanych w spójnej strategii rozwoju ponadlokalnego – Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Aby wzmocnić tożsamość lokalną społeczności zamieszkujących miejskie obszary funkcjonalne planuje się również inwestycje nakierowane na budowę, rozbudowę i modernizację instytucji kultury przyczyniających się do zwiększenia uczestnictwa w kulturze. Niezbędnym elementem projektu współfinansowanego w ramach celu szczegółowego każdorazowo będzie musiało być zorganizowanie wydarzenia kulturalnego, które przyczyni się do realizacji głównego celu, tj. zwiększenia uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.

Ważnym z punktu widzenia gospodarki regionu jest rozwijanie instytucji kultury współtworzących szlaki kulturowe, a tym samym atrakcje turystyczne. Należy podkreślić, że kultura jest jedną z branż gospodarczych i jej rozwój sprzyja rozwojowi lokalnych gospodarek.

Na obszarach funkcjonalnych znajduje się wiele zabytków. W celu wsparcia rozwoju gospodarki turystycznej, jak również rozwoju obszarów problemowych i miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze planuje się wsparcie ochrony dziedzictwa kulturowego tam, gdzie będzie można udostępnić je turystom. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu poszczególnych obszarów. Wyzwaniem w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związanym również z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej regionu, jest poprawa stanu zabytków i potencjału szlaków kulturowych.

Planuje się zapewnienie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez:

- prace restauratorskie i konserwatorskie budynków zabytkowych i o znaczeniu historycznym oraz obiektów przynależnych do szlaków kulturowych (wraz z otoczeniem)
- adaptację budynków, budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym wraz z otoczeniem w celu nadania lub rozwinięcia ich funkcji kulturalnych lub turystycznych

- odbudowę, budowę, remont i wyposażenie obiektów dziedzictwa naturalnego wraz z wyposażeniem oraz budowę lub remont towarzyszącej infrastruktury oraz zagospodarowanie terenów wokół obiektów dziedzictwa naturalnego
- kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych wraz z małą architekturą i infrastrukturą towarzyszącą w ramach układów urbanistycznych wpisanych do ewidencji lub rejestru zabytków
- rozwój i udostępnianie oraz promocję parków kulturowych i szlaków kulturowych
- ochronę i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków
- konserwację muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych wraz z dostosowaniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów i ich zabezpieczenia oraz zakupem wyposażenia.

Wszystkie projekty z zakresu kultury i dziedzictwa kulturowego muszą wynikać ze strategii rozwoju ponadlokalnego – Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

W zakresie ww. typów projektów nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Wszystkie projekty muszą zapewniać pełny dostęp dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ponadto kluczowe jest, aby wszystkie projekty infrastrukturalne zapewniały odpowiednie rozwiązania w zakresie dotyczącym zmian klimatu.

Główne grupy docelowe:

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego, w zakresie rewitalizacji gminy spoza SSW.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, zarządcy infrastruktury kolejowej, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, podmioty ekonomii społecznej, instytucje kultury, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS.

Terytoria docelowe, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych:

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Gminne Programy Rewitalizacji

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe:

Działania zostaną uzupełnione w późniejszym terminie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych:

Instrumenty finansowe, w tym instrumenty z komponentem umarzalnym.

Wskaźniki produktu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1.	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego*			
2.	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego			
3.	RCO 114	Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich			
4.	RCO 77	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem			

Wskaźniki rezultatu:

Lp.	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych	Uwagi
1.	RCO 77	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem					

VIII. Priorytet 8 – Pomoc techniczna (EFRR)

IX. Priorytet 9 – Pomoc techniczna (EFS)

Działania w ramach pomocy technicznej w perspektywie finansowej 2021-2027 opierać się będą przede wszystkim na zapewnieniu prawidłowej realizacji i wdrażaniu Funduszy Europejskich dla Pomorza Zachodniego oraz płynnym przejściem pomiędzy kończącym się i kolejnym okresem programowania, co zakłada odpowiednie przygotowanie, zarządzanie, wdrażanie, monitorowanie, ewaluację i komunikację. Osiągnięcie tego założenia będzie możliwe przez kontynuację działań związanych z wsparciem i dalszym wzmocnieniem potencjału instytucji dotychczas realizujących programy finansowane w ramach funduszy europejskich. Dotychczasowe działania realizowane za pośrednictwem pomocy technicznej opierały się na zagwarantowaniu odpowiedniego potencjału i zdolności administracyjnych zaangażowanych instytucji przede wszystkim poprzez zapewnienie wysoko kwalifikowanej kadry pracowniczej. Te działania uznano za kluczowe do prawidłowego funkcjonowania priorytetu pomocy technicznej i w związku z tym skoncentrowano się na bardziej kompleksowym podejściu do metod zarządzania zasobami ludzkimi personelu zaangażowanego w program. Przewidywany szeroki wachlarz wsparcia dla pracowników instytucji obejmuje m.in. system stabilnego i konkurencyjnego wynagradzania, konieczność ciągłego podnoszenia kompetencji i wiedzy, zapewnienie przejrzystych ścieżek kariery ze szczególnym uwzględnieniem osób z mniejszym doświadczeniem, całościowy program wdrażania nowych pracowników, kompleksowe działania zmierzające do polepszenia komfortu pracy (wysoki poziom zarządzania, przyjazna atmosfera pracy, integracja zespołu, badania satysfakcji zatrudnionych, czy rozmowy z odchodzącymi pracownikami) oraz upowszechnianie elastycznych form pracy, zwłaszcza pracy zdalnej. Ponadto wspierana będzie modernizacja i cyfryzacja procesów zarządzania zasobami ludzkimi, prace nad poprawą wizerunku pracodawcy i zwiększeniem prestiżu miejsca pracy oraz jego odpowiednie wyposażenie.

Kontynuowane będzie wsparcie przygotowania potencjalnych beneficjentów i partnerów do właściwego wykorzystania funduszy. Specjalistyczne działania szkoleniowe i edukacyjne mają zapewnić przygotowanie wysokiej jakości projektów nie tylko poprzez poprawę jakości sporządzanej dokumentacji, ale również merytoryczne wsparcie realizacji projektów i upowszechnianie wiedzy z zakresu polityk horyzontalnych UE oraz kwestii środowiskowych.

Pełny zakres wsparcia w ramach pomocy technicznej wyraża się w czterech kategoriach interwencji w ramach funduszy:

- kategoria interwencji 140 – informacja i komunikacja: wydatki dotyczące informacji i promocji;
- kategoria interwencji 141 – przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie i kontrola: wydatki nie zaliczone do pozostałych kategorii;
- kategoria interwencji 142 – ocena i badania, gromadzenie danych: ewaluacja, badania, ekspertyzy, analizy;

– kategoria interwencji 143 – wzmocnienie potencjału organów państwa członkowskiego, partnerów i właściwych beneficjentów: szkolenia dla pracowników i beneficjentów, pomoc w przygotowaniu dokumentacji, wydatki na organizację posiedzeń sieci, grup, komitetów, etc.

Rozliczanie pomocy technicznej z beneficjentami odbywać się będzie w oparciu o koszty rzeczywiste. Jednocześnie, w przypadkach określonych w art. 48 ust. 1 RWP (a więc przy projektach, których koszt dofinansowania nie przekracza 200.000 EUR), obowiązkowe będzie stosowanie kosztów uproszczonych.

Tabela 11 Podział środków [EUR]

Cel polityki	Priorytet	Fundusz	Wkład Unii	Podział wkładu Unii		Wkład krajowy	Ogółem	Stopa dofinansowania
				Bez kwoty elastyczności	Kwota elastyczności			
1	1	EFRR	226 400 000	194 057 143	32 342 857	39 952 941	266 352 941	85%
2	2	EFRR	268 190 771	229 877 804	38 312 967	47 327 783	315 518 554	85%
2	3	EFRR	80 000 000	68 571 429	11 428 571	14 117 647	94 117 647	85%
3	4	EFRR	230 000 000	197 142 858	32 857 142	40 588 235	270 588 235	85%
4	5	EFRR	220 045 133	188 610 114	31 435 019	38 831 494	258 876 627	85%
4	6	EFS	388 194 219	332 737 902	55 456 317	68 504 862	456 699 081	85%
5	7	EFRR	136 000 000	116 571 429	19 428 571	24 000 000	160 000 000	85%
PT	8	EFRR	46 659 543			8 234 037	54 893 580	85%
PT	9	EFS	15 719 730			2 774 070	18 493 800	85%

**WSTĘPNY PODZIAŁ ŚRODKÓW NA CELE SZCZEGÓŁOWE - PROGRAM REGIONALNY
FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA POMORZA ZACHODNIEGO
2021 - 2027**

Cel polityki	Cel szczegółowy	Fundusz	Alokacja EUR (po podziale rezerwy - wariant do negocjacji)
Priorytet 1			226 400 000
1: Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej	(i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	EFRR	40 000 000
	(ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych	EFRR	37 000 000
	(iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne	EFRR	140 000 000
	(iv) Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	EFRR	9 400 000
	(v) Udoskonalanie sieci połączeń cyfrowych	EFRR	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym
Priorytet 2			268 190 771
2: Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym,	(i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	EFRR	60 000 000
	(ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/200, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	EFRR	58 590 771

łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	(iii) Rozwój inteligentnych systemów i sieci energetycznych oraz systemów magazynowania poza TEN-E	EFRR	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym
	(iv) Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego	EFRR	44 600 000
	(v) Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	EFRR	20 000 000
	(vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	EFRR	30 000 000
	(vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	EFRR	55 000 000
Priorytet 3			80 000 000
2: Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	(viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	EFRR	80 000 000
Priorytet 4			230 000 000

3: LEPIEJ POŁĄCZONA EUROPA	(ii) Rozwój zrównoważonej, inteligentnej, bezpiecznej i intermodalnej sieci TEN-T odpornej na zmianę klimatu	EFRR	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym
3: Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności	(ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	EFRR	230 000 000
Priorytet 5			220 045 133
4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	(i) Poprawa skuteczności rynków pracy oraz dostępu do wysokiej jakości zatrudnienia poprzez rozwój innowacji społecznych i infrastruktury	EFRR	Priorytet nie realizowany w Polsce
4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	(ii) Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury	EFRR	45 000 000
4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	(iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji , w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	EFRR	40 000 000
4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	(iv) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	EFRR	Nie zidentyfikowano potrzeb w regionie

4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	(v) Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej	EFRR	50 000 000
4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	(vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	EFRR	85 045 133
Priorytet 6		EFS	388 194 219
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(a) poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej;	EFS	75 194 219
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(b) modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy;	EFS	2 000 000
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(c) wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu	EFS	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym

4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(d) wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia	EFS	55 000 000
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(e) poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy – w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania kompetencji kluczowych, w tym umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego	EFS	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	EFS	65 000 000
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	EFS	17 000 000
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	EFS	66 000 000
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(i) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów	EFS	8 000 000

4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	EFS	100 000 000
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	EFS	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym
4: EUROPA O SILNIEJSZYM WYMIARZE SPOŁECZNYM	(m) przeciwdziałanie deprivacji materialnej przez udzielanie pomocy żywnościowej lub podstawowej pomocy materialnej osobom najbardziej potrzebującym, w tym dzieciom, oraz zapewnianie środków towarzyszących wspierających ich włączenie społeczne	EFS	Zgodnie z linią demarkacyjną priorytet realizowany tylko na poziomie krajowym
Priorytet 7			136 000 000
5: Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych	(i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	EFRR	136 000 000
5: Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych	(ii) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie	EFRR	Podjęto decyzję o realizacji całości interwencji wyłącznie celu (i)
POMOC TECHNICZNA		EFRR	46 659 543

POMOC TECHNICZNA		EFS	15 719 730
SUMA			1 611 209 396
SUMA BEZ PT		EFRR	1 160 635 904
		EFS	388 194 219
SUMA Z PT		EFRR	1 207 295 447
		EFS	403 913 949

